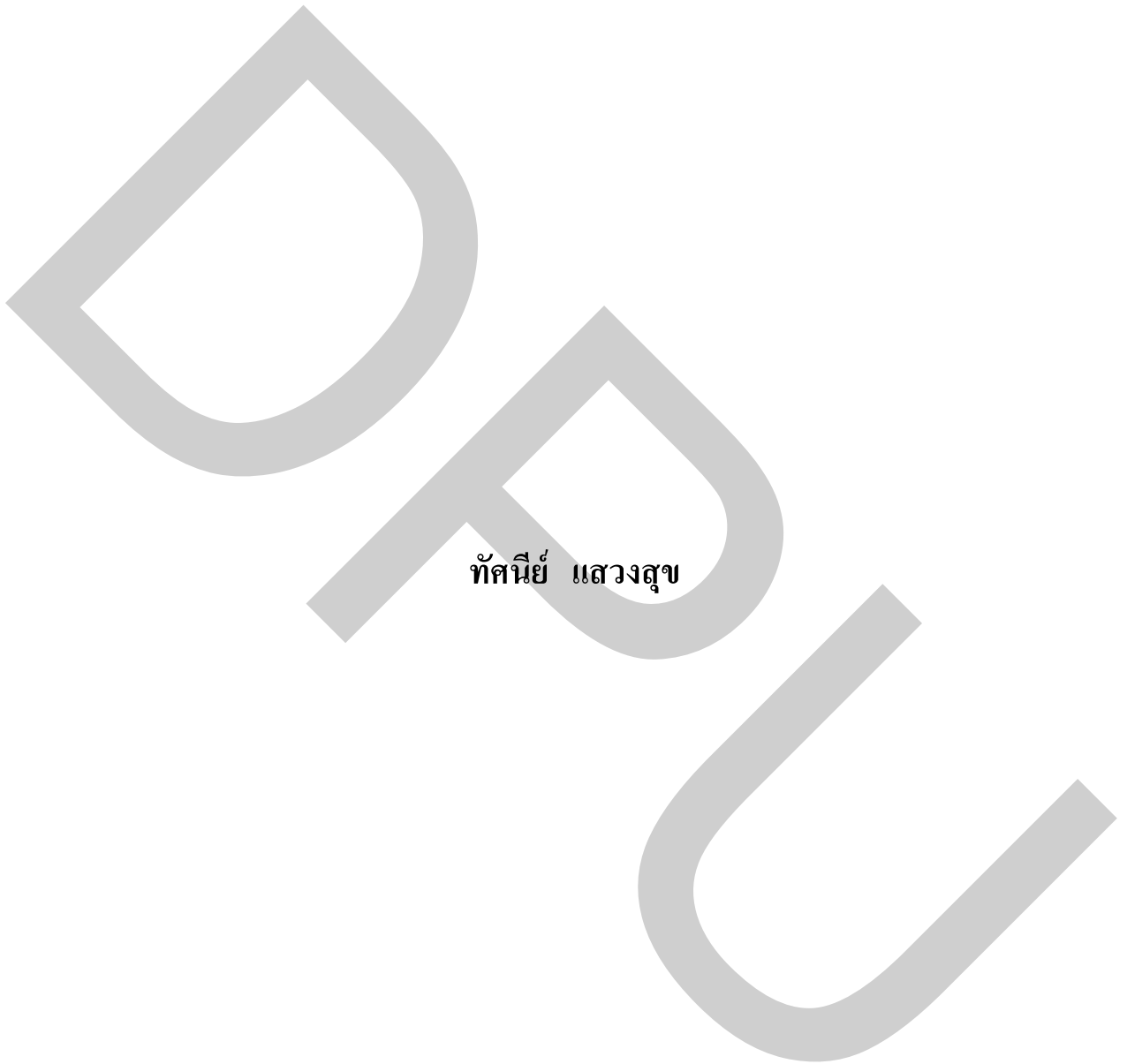

การสร้างความปลอดภัยในครอบครัวโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์:
ศึกษากรณีความรุนแรงในครอบครัว

ทัศนีย์ แสงสุข

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2552

**Family Reconciliation through Restorative Justice Process:
A Study of Family Violence**

TUDSANEESAVEANGSUK

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws**

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2009

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ก็โดยได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ผู้เขียนขอโน้มรำลึกถึงความกรุณา และความอนุเคราะห์ของท่านเหล่านี้ไว้ตลอดไป

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร ที่กรุณาได้รับเป็นประธาน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำในเชิงวิชาการที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตลอดจนข้อคิด ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ที่ท่านได้สละเวลา ในการเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ ที่ได้กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม และรวมไปถึงอาจารย์ ดร.อุทัย อาทิเวช ที่รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วย ซึ่งท่านอาจารย์ทั้งหลายได้ให้คำแนะนำ และแนวทางในการศึกษาค้นคว้ามาโดยตลอด

ท้ายที่สุดนี้ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์หวล แสงสุข (บิดา) นางโสภิญ์ หงษ์เจริญ (มารดา) ที่ได้ให้ความรักและพร้อมสนับสนุนทั้งกำลังทรัพย์และกำลังใจแก่ผู้เขียนในการศึกษามา โดยตลอด ขอขอบคุณนายทัศนีย์ นบนอบ ที่ได้ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้า ตลอดจนขอบคุณญาติพี่น้อง และเพื่อนๆ พี่ๆ ที่คอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการทำ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาเป็นอย่างดีไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ทัศนีย์ แสงสุข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฅ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2. ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดระหว่างสามีภรรยา แนวคิดทฤษฎีการลงโทษทางอาญา และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญา ระหว่างสามีภรรยา	8
2.1 ความหมายของอาชญากรรม.....	8
2.2 สาเหตุในการก่ออาชญากรรม	11
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา	12
2.4 ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากการกระทำระหว่างสามีภรรยา.....	14
2.4.1 ความหมายของความรุนแรงในครอบครัว	15
2.4.2 สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว.....	17
2.4.3 ผลกระทบของความรุนแรง	20
2.4.4 ความรุนแรงในกรณีเป็นความผิดอาญา	21
2.5 แนวความคิดเรื่องโทษและทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา.....	28
2.5.1 ความหมายของโทษและโทษทางอาญา.....	28
2.5.2 วัตถุประสงค์และทฤษฎีการลงโทษทางอาญา.....	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1) วัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญา.....	31
2) ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา.....	33
2.6 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีกิริยา.....	36
2.6.1 มาตรการทางกฎหมายกรณีเกิดความรุนแรง	
ระหว่างสามีกิริยาในประเทศไทย.....	36
1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.....	36
2) ประมวลกฎหมายอาญา.....	37
3) ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ.....	44
4) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว	
พ.ศ. 2550	45
2.7 มาตรการทางอาญาที่นำมาใช้กับการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีกิริยา	
ในทางกระบวนการยุติธรรมเชิงลงโทษ	51
3. แนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	
และการนำมาปรับใช้กับการกระทำความผิดอาญาในต่างประเทศ	52
3.1 ประวัติความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	52
3.2 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	55
3.3 แนวคิดและหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	57
3.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	63
3.5 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นิยมใช้ในนานาประเทศ	66
3.6 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้	
กับการกระทำความผิดอาญาในต่างประเทศ	73
3.6.1 ประเทศเยอรมนี	74
3.6.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา	81
3.6.3 ประเทศญี่ปุ่น	87
3.6.4 ประเทศออสเตรเลีย.....	88
3.7 มาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้กับความรุนแรงที่เกิด	
ระหว่างสามีกิริยาในต่างประเทศ	91

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. วิเคราะห์กฎหมายไทยที่เกี่ยวกับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในประเทศไทย	98
4.1 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในกรณีความรุนแรงที่เป็น ความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา	98
4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เป็น ความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา กับกฎหมายต่างประเทศ	105
4.3 วิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมเชิงลงโทษที่ใช้กับความรุนแรงที่เป็น ความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	108
4.4 วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา	110
4.5 วิเคราะห์การปรับใช้และความเหมาะสมในการนำ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับความรุนแรงที่เป็น ความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยาในประเทศไทย	112
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	119
5.1 บทสรุป	119
5.2 ข้อเสนอแนะ	122
บรรณานุกรม	124
ภาคผนวก	133
ประวัติผู้เขียน	150

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การสร้างความปลอดภัยในครอบครัวโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ศึกษาระณีความรุนแรงในครอบครัว
ชื่อผู้เขียน	ทัศนีย์ แสงวสุข
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.อุคม รัฐอมฤต
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.เดชา สังขวรรณ
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2552

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการให้สังคมตลอดจนกระบวนการยุติธรรมตระหนักถึงปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภริยาที่นับวันก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ อาจเพราะเนื่องจากการพัฒนาและความก้าวหน้าของสังคมส่งผลทำให้บุคคลกล้าที่จะแสดงออกทั้งทางด้านความคิดและการกระทำมากขึ้น แต่โดยมากมักแสดงออกในด้านลบ ส่งผลให้เกิดอาชญากรรมขึ้นภายในครอบครัว

ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีคตินิยมไม่น้อยที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภริยา ข้อพิพาทต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยมากจะเป็นกรณีที่เกิดจากความรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งถือเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิของบุคคลเพราะกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติโดยวางกรอบเพื่อคุ้มครองบุคคลโดยเฉพาะเด็ก สตรี และคนชรา ที่ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่อ่อนแอและถูกกระทำมากที่สุดในปัจจุบันนี้ ซึ่งระบบกฎหมายก็ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวได้มีการผลักดันให้มีกฎหมายฉบับหนึ่งขึ้น เพื่อเป็นกรอบและแนวทางในการคุ้มครองบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากกรณีดังกล่าวคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เพื่อมาบังคับใช้กับกรณีการเกิดความรุนแรงภายในครอบครัวโดยเฉพาะ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การให้ความสำคัญต่อบุคคลผู้ถูกกระทำไม่ว่าจะเป็นกระบวนการฟื้นฟูทั้งสภาพร่างกายและสภาพจิตใจ บำบัดและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้เกิดความสำนึก และความรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำลงไปตลอดจนเน้นในเรื่องการสร้างความปลอดภัยภายในครอบครัว แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวยังคงมีข้อบกพร่องอาจนำมาคุ้มครองบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร เนื่องจากความรุนแรงที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายฉบับดังกล่าวต้องเป็นความรุนแรงที่ไม่เกินขอบเขตที่ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 กำหนดไว้เท่านั้น กล่าวคือ ต้องเป็นการทำร้ายร่างกาย หรือทำร้าย

จิตใจที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายมากนัก จึงจะสามารถดำเนินการตามกระบวนการของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 แต่เนื่องจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันส่งผลทำให้ผู้ถูกระทำอาจได้รับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ชีวิต กรณีดังกล่าวนี้ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแบบปกติโดยยังไม่มีช่องทางอื่นที่ชัดเจนเพื่อมาใช้ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมแบบปกติที่มุ่งเน้นการลงโทษอย่างเด็ดขาด โดยไม่ได้ให้ความสำคัญในด้านการบำบัดฟื้นฟู สร้างความตระหนักให้สำนึกผิด หรือการประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความปรองดองภายในครอบครัว เนื่องจากอาชญากรรมดังกล่าวไม่เหมือนอาชญากรรมธรรมดาทั่วไป ซึ่งเมื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลแล้วในที่สุดผู้กระทำผิดต้องได้รับโทษจำคุก ซึ่งมีความเห็นว่าหากมีการกระทำความผิดอาชญาดังกล่าวขึ้นระหว่างสามีภริยา การที่มุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเด็ดขาดอาจไม่เหมาะสมกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลในครอบครัวเดียวกัน จึงได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่กับกรณีดังกล่าว เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ทั้งผู้ถูกระทำและตัวผู้กระทำความผิด ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี ประกอบกับต่างประเทศได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการดังกล่าวเป็นอย่างมากในการนำมาปรับใช้กับการกระทำความผิดอาญาไม่ว่าจะเป็นประเทศเยอรมนี ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่นเหล่านี้ได้นำรูปแบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด) มาใช้กับการกระทำความผิดอาญา และประเทศออสเตรเลียได้นำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับการกระทำความผิดอาญา

เสนอแนวทางการปรับใช้ ตัวบุคคล หรือองค์กรที่มีหน้าที่ดำเนินการ ทางเลือกของขั้นตอนการดำเนินการ ตลอดจนข้อจำกัดว่ากรณีใดบ้างที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมแบบปกติได้ เนื่องจากอาชญากรรมในครอบครัวบางกรณีอาจเกิดขึ้นจากการกระทำที่คิดเป็นนิสสัย หรือมีเจตนาร้าย แต่บางกรณีอาจจะเกิดจากความประมาท ความพลอเลอ หรือการบันดาลโทสะ จึงจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในการนำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้ เพื่อให้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวฉบับดังกล่าว และรวมถึงกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายนั้นมากยิ่งขึ้น เพื่อประสานความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างบุคคลในครอบครัวให้มีอยู่ต่อไป

Thesis Title	Family Reconciliation through Restorative Justice Process: A Study of Family Violence
Author	Tudsanee Saveangsuk
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. Udom Ratthaummarit
Co-Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. Decha Sangkawan
Department	Law
Academic Year	2552

ABSTRACT

This thesis aims to generate an awareness of family violence problems among the Thai society and the justice system, especially the problems of spouse violence which has significantly escalated as a result of recent social development and progress that allow for more liberated ideas and actions, which when expressed negatively may lead to family crime.

Many offenses that are entered into a criminal justice process involve spouse crime under the Criminal Code. The majority of these offences are the outcome of family violence which is regarded as a violation of privacy right under the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2550. The provisions of this Constitution provide a framework for the protection of individual rights, particularly those of children, women and the elderly who are the most vulnerable society members and whose rights are presently most violated. The laws have recognized the gravity of the problems and have endorsed a legislation of the Domestic Violence Victim Protection Act B.E.2550 to protect these vulnerable individuals. The Act was designed to specifically deal with family violence. Its principal objective is to recognize the importance of victims through the arrangement of victim's physical and mental rehabilitation as well as rehabilitation programs to instill offenders with a sense of criminal awareness and accountability of their actions. The main emphasis is also on family reconciliation. Nevertheless, certain limitations prevent this Act from providing comprehensive protection for all relevant parties. The Act only covers the violence that falls within the provision of Article 295 of the Criminal Code, which stipulates that only minor assaults that do not cause severe bodily or mentally harm can be processed under the Domestic Violence Victim Protection Act B.E.2550. Cases of family

violence that cause serious bodily harm or death have to be processed under normal justice procedure. There is no clear alternative process that can be used in conjunction with the normal justice process which focuses solely on punishment and does not recognize the significance of remedial or rehabilitative measures, offender's awareness of their criminal act or restoration of family harmony. Family crime differs from other criminal offenses in which offenders, after being judged in the court of law, are subjected to a jail term. In the case of spouse crime offender's punishment alone may be inadequate to deal with disputes involved members of the same family. This thesis proposes an adaptation of the restorative justice process to the existing legislations. Restorative justice process puts emphasis on the remedy, rectification and rehabilitation of victims, offenders and relevant parties. Many countries have recognized and approved the use of this process in dealing with criminal offenses. Germany, the United States and Japan have adopted dispute mediation (a conciliation between victims and offenders) while Australia employs family group meeting in criminal offense justice processing.

The thesis discusses modification of operative personnel or organization, choices of operation procedure and their limitations as well as identifies cases where restorative justice process can be modified and adapted to normal justice process. While some family crimes are committed out of habits or malice, others are the results of sheer negligence, carelessness or anger. It is important that restorative justice process be adopted for the latter cases in order to better achieve the effectiveness and objectives of the Domestic Violence Victim Protection Act B.E.2550 and relevant legislations as well as to restore decent relationship among family members.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมปัจจุบันมีอาชญากรรมเกิดขึ้นมากมายและหลายรูปแบบ ซึ่งส่วนหนึ่งของอาชญากรรมที่ว่านี้คืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ทั้งที่แสดงออกมาในลักษณะที่ไม่รุนแรง ไปจนถึงขนาดรุนแรงมากที่อาจจะส่งผลให้ผู้ถูกระงทำได้รับอันตราย อาทิเช่น มีการทำร้ายร่างกายต่อกันอาจจะเป็นการทุบตีไม่ว่าเพราะเป็นการด็กเดือนหรือเพราะความโกรธ ซึ่งบางครั้งครอบครัวอาจจะรุนแรงถึงขนาดบาดเจ็บ บาดเจ็บสาหัส หรือถึงแก่ชีวิตก็มีซึ่งถือเป็นการกระทำ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาในหมวดความผิดต่อชีวิตและร่างกาย เนื่องจากสถาบันครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่มีความเกี่ยวเนื่องต่อสังคมและต่อประเทศ หากครอบครัวเกิดความเสียหายก็จะส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศอาจเกิดความเสียหายได้ด้วย โดยจุดเริ่มต้นในการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวต้องเริ่มจากจิตสำนึกทางสังคม ซึ่งในทางกฎหมายต้องอาศัยหน่วยงานโดยเฉพาะหน่วยงานในสหวิชาชีพ หน่วยงานแพทย์ และพยาบาล ซึ่งถือเป็นหน่วยงานต้นๆ ที่ได้รับข้อมูลดังกล่าว โดยหน่วยงานที่สำคัญที่สุดคือหน่วยงานสหวิชาชีพที่จะเข้าไปช่วยปกป้องคุ้มครองผู้ถูกระงทำ หรือเหยื่อให้รู้สึกอบอุ่นและเกิดความมั่นใจว่าเขาจะได้รับการช่วยเหลือ

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะความรุนแรงระหว่างสามีภริยาเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันดังปรากฏตามข่าวต่างๆ อยู่บ่อยครั้ง ทั้งในกรณีที่มีการใช้กำลังความรุนแรงเป็นเหตุให้ได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย บางรายพิการ บาดเจ็บสาหัส หรือจนกระทั่งถึงแก่ชีวิตในที่สุด ส่วนใหญ่ปัญหาในครอบครัวที่ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อต่างๆ ตามที่สังคมรับรู้เป็นเรื่องที่ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก แต่เป็นเรื่องที่สะสมมาเรื่อยๆ จนเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น ในอดีตที่ผ่านมาแนวความคิดของสังคมไทยในเรื่องสถานภาพภายในครอบครัวฝ่ายชายเป็นผู้นำของครอบครัว แสดงให้เห็นว่าสังคมในสมัยก่อนยอมรับว่าฝ่ายหญิงเป็นทรัพย์สินสมบัติของฝ่ายชายทำให้สถานภาพทางกฎหมายไม่เสมอภาคกัน แต่ในปัจจุบันกฎหมายบัญญัติให้ทั้งชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคกันในทางกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติคุ้มครองเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความ

เหตุห้ามลงโทษเฉพาะตัว คือข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่มีผลทำให้ห้ามลงโทษผู้กระทำความผิด และข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์นั้นต้องมีอยู่แล้วในเวลากระทำความผิดเช่นความเป็นสามีภริยาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 71 วรรคหนึ่ง อย่างไรก็ตามการห้ามลงโทษนี้อาจเป็นการห้ามลงโทษเลยหรืออาจเป็นการห้ามลงโทษเต็มตามที่กฎหมายกำหนด และนอกจากนั้นในบางกรณีกฎหมายให้ดุลพินิจแก่ศาลที่จะไม่ลงโทษผู้กระทำ เหล่านี้ถือว่าเป็นเหตุห้ามลงโทษเฉพาะตัวทั้งสิ้น

เหตุยกโทษให้เฉพาะตัวคือข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังการกระทำความผิด และเป็นข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่มีผลย้อนหลังไปเป็นการยกเว้นโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดนั้น เช่น การยับยั้งเสียเองไม่กระทำการให้ตลอด และการกลับใจไม่ให้การกระทำนั้น

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550, มาตรา 52 วรรคสอง.

² ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 กำหนดว่า ในกรณีที่สามีหรือภริยากล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งว่าทำร้ายร่างกายนั้น หากมิได้ใช้อาวุธหรือบาดเจ็บถึงสาหัส หรือเหตุมิได้เกิดในถนนหลวง ประกอบกับการกระทำนั้นได้กระทำไปโดยมิได้มีเจตนาชั่วร้าย เช่น ทำเพื่อตักเตือนสั่งสอน ให้พนักงานสอบสวนพยายามชี้แจงตักเตือนให้เรื่องยุติกันเสีย เมื่อไม่เป็นผลสำเร็จจึงจัดการต่อไปตามรูปคดี แต่ให้เสนอสำนวนสอบสวนนั้นตามลำดับให้ผู้บังคับการพิจารณาสั่งการ.

³ มาตรา 71 บัญญัติว่า ความผิดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 334 ถึง มาตรา 336 วรรคแรก และมาตรา 341 ถึงมาตรา 364 นั้น ถ้าเป็นการกระทำที่สามีกระทำต่อภริยา หรือภริยากระทำต่อสามี ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ.

⁴ คณิศ ฌ นกร ก (2540). รวบรวมบทความด้านวิชาการ. หน้า 249.

ปัจจุบันกฎหมายได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องการให้ความคุ้มครองบุคคลในครอบครัวจากความรุนแรงมากขึ้น โดยได้บัญญัติกฎหมายเพื่อบังคับใช้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นการเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เพื่อเป็นกรอบในการคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ตลอดจนฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำความผิด แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวก็ยังไม่ครอบคลุมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันเท่าที่ควร เนื่องจากความรุนแรงที่สามารถใช้กระบวนการตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้นั้นจะต้องไม่เกินระดับฐานความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 กล่าวคือ เป็นความรุนแรงที่แสดงในลักษณะการทำร้ายร่างกายหรือจิตใจที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายมากนัก

ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญากรณีมีการกระทำความรุนแรงเกิดขึ้นระหว่างสามีภริยานั้น เมื่อผู้เสียหายได้แจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหากเป็นความรุนแรงที่เล็กน้อยไม่ถึงขนาดก่อให้เกิดอันตรายมากนัก พนักงานสอบสวนมักจะให้คู่ความเจรจากันเพื่อยุติข้อพิพาทดังกล่าว ซึ่งเป็นการดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 ถือได้ว่าระเบียบฉบับดังกล่าวมุ่งเน้นในเรื่องของการก่อให้เกิดความปรองดองในครอบครัว แต่หากความรุนแรงนั้นส่งผลให้ผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายสาหัส หรือถึงแก่ชีวิตกรณีดังกล่าวต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแบบปกติ กล่าวคือ ดำเนินการในชั้นเจ้าพนักงานสอบสวน ในชั้นอัยการในชั้นศาล ไปจนถึงเข้าระบบราชทัณฑ์เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษจำคุก แสดงให้เห็นว่ามาตรการทางกฎหมายในการลงโทษในปัญหาความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยาในปัจจุบันที่เกินขอบเขตความรุนแรงตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มีแต่บทกฎหมายที่มุ่งลงโทษต่อผู้กระทำผิดโดยการจำคุกเพื่อให้ปราศจากอิสรภาพให้สาสมกับการกระทำความผิด เป็นการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแบบปกติซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก⁵ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน กล่าวคือ อาชญากรรมเป็นเรื่องการกระทำที่กระทำต่อรัฐ เป็นการละเมิดกฎหมายและแนวความคิดที่เป็นนามธรรม ผลของการลงโทษของกระบวนการยุติธรรมทางอาญามี 2 ประเภทคือ เพื่อป้องกันอาชญากรรม ปรับปรุงให้ผู้กระทำเป็นคนดี ความรับผิดชอบในการกระทำ

⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ก (2545). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. หน้า 10.

กรณีการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีภริยาที่กล่าวมาในข้างต้นไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อร่างกายหรือต่อชีวิต การที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดที่จะต้องพึงพาอาศัยกันไปจำคุกเพื่อทดแทนต่อความผิดที่ได้กระทำเพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้ประโยชน์อะไร มีแต่จะยิ่งสร้างปัญหาต่างๆ ตามมามากมายไม่ว่าจะเป็นการส่งผลให้บุตรขาดคนอุปการะเลี้ยงดู ขาดความอบอุ่นทำให้ครอบครัวมีปัญหา สมควรที่จะมีกระบวนการหรือมาตรการในการเยียวยาต่อปัญหาดังกล่าวอย่างเช่นที่เรียกว่า โรงซ่อมสามี⁶ จึงมีความเห็นว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับกฎหมายที่บังคับใช้อยู่กับกรณีดังกล่าวน่าจะเกิดผลดีมากที่สุด เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเห็น⁷ อาชญากรรมเป็นเรื่องการที่บุคคลหนึ่งกระทำต่ออีกบุคคลหนึ่ง ดังนั้นบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมากที่สุด จึงควรจะได้รับโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นมากที่สุด และให้ผู้เสียหายได้รับการบรรเทาความสูญเสียโดยให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ในสิ่งที่ตนเองได้ทำลงไป เพื่อให้โอกาสที่จะได้รับการอภัยจากผู้เสียหายและชุมชน และสร้างความสำนึกแก่ผู้กระทำผิดที่จะไม่ไปประพฤติดังเดิมๆ อันจะกลับมากระทำผิดที่จะต้องรับโทษหนักขึ้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหายยิ่งกว่าการเน้นย้ำข้อบกพร่องของผู้กระทำความผิดโดยการประณาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เน้นถึงความสำคัญในการปฏิบัติดีต่อผู้กระทำความผิด และช่วยให้คนเหล่านั้นสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนเพื่อกลับไปทำสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมายต่อไป

แนวคิดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนเพื่อให้เกิดความเช็ด หลาบจำ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นแนวคิดและกลวิธีในการเยียวยาสร้างความสมัคสมานสามัคคีปรองดองระหว่าง

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 171.

⁷ ฉัตรวาสา ฉัตรไพฑูรย์. (2550). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ. หน้า 10.

ดังนั้นในการศึกษานี้จึงสนใจที่จะศึกษาการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับกฎหมายที่มีบังคับใช้อยู่แล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขการลงโทษในปัญหาความรุนแรงระหว่างสามีภรรยา ซึ่งตามวิธีการลงโทษแบบเดิมดังที่กล่าวมาแล้วว่าเป็นการลงโทษในเชิงการแก้แค้นทดแทน แต่ปรากฏว่ากระบวนการดังกล่าวไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุซึ่งไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง โดยเฉพาะกับบุคคลที่ยังคงต้องเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน และก็จะไม่ส่งผลกระทบไปถึงบุตรมากนักหากนำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมแบบเดิม หรือที่เรียกว่ากระบวนการยุติธรรมแบบคู่ขนาน โดยมีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เป็นกฎหมายที่สามารถรองรับกระบวนการดังกล่าวได้ เพื่อให้กฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายมากขึ้น และที่สำคัญเป็นการทำให้กระบวนการยุติธรรมของไทยมีศักยภาพในการช่วยพัฒนาสังคมและประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ทั้งนี้ต้องพิจารณาจากความรุนแรงประกอบกับเจตนาที่กระทำว่าสามารถนำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมได้หรือไม่เพียงใด หรือสามารถปรับใช้ได้ในช่วงตอนใดบ้างดังจะกล่าวในบทวิเคราะห์ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงเรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดระหว่างสามีภรรยา และแนวคิดทฤษฎีการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงกฎหมายที่เป็นบทลงโทษต่อผู้กระทำตลอดจนคุ้มครองผู้ถูกกระทำในกรณีความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา และปัญหาที่เกิดจากการใช้กฎหมายดังกล่าวโดยนำมาตรการทางกฎหมายในต่างประเทศมาเป็นแนวความคิดในการศึกษา

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวความคิด ตลอดจนรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1.2.4 เพื่อศึกษาถึงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับกรณีความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยา ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้เกิดความเหมาะสม

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

กระบวนการทางกฎหมายในการลงโทษต่อความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยาที่มีอยู่เดิมจะเป็นไปในลักษณะกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน จะมีโทษในรูปแบบของการปรับ และการจำคุก อย่างเดียวเหมือนกับการกระทำความผิดที่เป็นอาชญากรรมทั่วไปที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายอาจจะไม่เคยรู้จักกันมาก่อน หรืออาจจะไม่มีความสัมพันธ์กันเป็นพิเศษ การลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทนอย่างเดียวน่าจะไม่ได้เป็นการช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภริยา ตลอดจนอาจทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นต่อครอบครัวในภายหลัง หากมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ควบคู่กับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จะส่งผลทำให้ผู้กระทำความผิดมีความสำนึกผิดและรับผิดชอบในผลของการกระทำ สามารถช่วยแก้ปัญหาไม่ให้เกิดการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นในลักษณะดังกล่าวกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องมากขึ้นกว่าเดิม

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงเรื่องความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะความรุนแรงที่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกิดระหว่างสามีภริยา ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเหยื่อวิทยาศึกษาทฤษฎีการลงโทษในปัจจุบัน ศึกษากฎหมายที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างความปรองดองให้เกิดในครอบครัว อาทิเช่น ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ศึกษาถึงมาตรการด้านโทษต่อความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยาทั้งของไทยและต่างประเทศ และศึกษาแนวความคิดตลอดจนรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เสนอแนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ควบคู่กับกฎหมายที่ใช้บังคับเกี่ยวกับเรื่องความรุนแรงดังกล่าวตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากการรวบรวมเอกสาร ทั้งจากตำราหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย ผลงานทางวิชาการอื่นๆ ตั๋วบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เป็น ความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา รวมทั้งข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 เพื่อทราบและเข้าใจถึงเรื่องความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดระหว่างสามีภรรยา และ ทฤษฎีการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

1.6.2 เพื่อทราบและเข้าใจถึงกฎหมายที่เป็นบทลงโทษต่อผู้กระทำและคุ้มครองผู้ถูกกระทำใน กรณีความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ กฎหมายดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายในต่างประเทศ

1.6.3 เพื่อทราบและเข้าใจถึงแนวความคิด ตลอดจนรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์

1.6.4 เพื่อทราบและเข้าใจถึงประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หากนำมา ปรับใช้ควบคู่กับกฎหมายที่บังคับใช้เกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างสามีภรรยาตามกระบวนการ ยุติธรรมกระแสหลัก

บทที่ 2

ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดระหว่างสามีภรรยา แนวคิดทฤษฎีการลงโทษทางอาญา และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับความ รุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา

บทนี้จะกล่าวถึงเรื่องความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภรรยาซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมภายในครอบครัว เมื่อถึงขนาดรุนแรงก็อาจเป็นความผิดอาญาได้ในที่สุด ซึ่งเป็นอาชญากรรมที่ค่อนข้างแตกต่างจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปที่ผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำอาจจะไม่รู้จักกันหรือคุ้นเคยกันเป็นพิเศษเหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปว่าอาชญากรรมทั่วไป และอาชญากรรมในครอบครัวมีลักษณะอย่างไร กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา แนวคิดทฤษฎีการลงโทษทางอาญา และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวตามลำดับ

2.1 ความหมายของอาชญากรรม

คำว่า อาชญากรรม พิจารณาความหมายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อาชญา แปลความถึงสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับอำนาจ โทษ หรือความอาญาศาลที่ชำระความเกี่ยวกับโทษหลวง เรียกว่า ศาลอาญา คำว่า กรรม หมายถึงการกระทำได้ทั้งในทางดีก็ได้ชั่วก็ได้ซึ่งพอจะอนุมานสรุปได้ว่า อาชญากรรม หมายถึง การกระทำซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้¹

อย่างไรก็ตาม ความหมายของคำว่า อาชญากรรม ตามความหมายที่เป็นอยู่จริงๆ ขณะนี้ สามารถแปลความหมายแตกต่างกันไปตามแนวความคิดเห็นของนักกฎหมาย นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา จิตแพทย์ นักอาชญาวิทยา นักวรรณคดี และนักการศาสนา ซึ่งให้ความหมายทั้งในแง่เปรียบเทียบความแตกต่างและสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน ดังต่อไปนี้

อาชญากรรมในแง่ของกฎหมาย วิลเลียม แบล็คสโตน (William Blackstone) นักประวัติศาสตร์กฎหมายแห่งประเทศอังกฤษ ได้ให้คำอธิบายความหมายของอาชญากรรมไว้อย่างชัดเจนว่า อาชญากรรมได้แก่การกระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อบทบัญญัติ

¹ ประเสริฐ เมฆมณี. (2519). ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม (คู่มือเสริมสร้างความก้าวหน้าของตำรวจ พนักงานสอบสวน นักกฎหมาย นักการศึกษาและสิ่งที่ประชาชนควรรู้). หน้า 9.

สาระสำคัญแห่งการตีความหมายของอาชญากรรมตามนัยดังกล่าวนี้ หลักกฎหมายไทยได้ยอมรับนับถือปฏิบัติในทำนองเดียวกันปรากฏตามความในมาตรา 2³ แห่งประมวลกฎหมายอาญาเหล่านี้เป็นอุทาหรณ์แสดงให้เห็นว่าการพิจารณาความหมายของอาชญากรรมในแง่ของกฎหมายเป็นการตีความตามตัวบทกฎหมายที่ชัดเจนปราศจากการคลุมเครือในทุกกรณี

อาชญากรรมในแง่สังคมวิทยา ความหมายของอาชญากรรมในแง่สังคมเป็นการมุ่งวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่แสดงหรือสื่อเจตนาเป็นปฏิปักษ์และอันตรายต่อผลประโยชน์พื้นฐานแห่งความสงบของสังคม และมีเหตุผลเพียงพอที่รัฐจะได้กำหนดวิธีการปฏิบัติ หรือแทรกแซงเพื่อควบคุมและระงับพฤติกรรมอันเป็นภัยต่อสังคมนั้น โดยชอบธรรม รัฟฟาเอล การ์โฟาโล (Raffaele Garofalo) นักคิดทางอาชญาวิทยาแห่งอิตาลี ได้ให้ความเห็นว่าอาชญากรรมถือได้ว่าเป็นสิ่งปกติธรรมดาที่จะต้องมีผู้แสดงพฤติกรรมความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อชุมชน แนวความคิดดังกล่าวได้ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวอ้างสนับสนุนโดย ธอร์สเทน เซลลิน (Thorsten Sellin) ศาสตราจารย์ทางอาชญาวิทยาที่ว⁴ อาชญากรรมได้แก่พฤติกรรมเป็นปฏิปักษ์ต่อปทัสถานแบบอย่างความประพฤติของชุมชน

อาชญากรรมในแง่ชีววิทยา จิตวิทยา และจิตแพทย์ เป็นการมุ่งพิจารณาถึงสภาพสาเหตุปัญหาอาชญากรรมในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมอันเป็นลักษณะจำเพาะตัวของบุคคล (Individual Characteristics) กับความผิดปกติแห่งพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเอง (Individual

² แหล่งเดิม. หน้า 10.

³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 บัญญัติว่า บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย.

ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในภายหลังการกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดต่อไป ให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด และถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่จำเป็นต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดนั้น ถ้ารับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง.

⁴ ประเสริฐ เมฆมณี. เล่มเดิม. หน้า 14.

อาชญากรรมในแง่นักอาชญาวิทยา นักอาชญาวิทยาตามความหมายรากศัพท์ที่ใช้กันอย่างกว้างขวางในปัจจุบันตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Criminologist หมายความว่ารวมถึงบุคคลผู้ได้รับการฝึกฝนอบรมในสาขาวิชาการแขนงอาชญาวิทยาที่สำคัญต่างๆ ดังต่อไปนี้⁵

(1) หน่วยงานนักสืบและการบังคับใช้กฎหมายประกอบด้วย ตำรวจ เจ้าหน้าที่เทคนิคสมอองกล ผู้เชี่ยวชาญวิทยาการตำรวจ และนักกฎหมาย

(2) หน่วยงานบริหารยุติธรรมประกอบด้วย นักกฎหมาย นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา

(3) หน่วยงานราชทัณฑ์ประกอบด้วย นักสังคมสงเคราะห์ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา จิตแพทย์ แพทย์ นักการศึกษา และนักกฎหมาย

(4) หน่วยงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของอาชญากรประกอบด้วย นักมนุษยวิทยา นักจิตวิทยา จิตแพทย์ นักสังคมวิทยา นักเศรษฐศาสตร์ และนักระบบวิเคราะห์

การวิเคราะห์ศัพท์นักอาชญาวิทยา จะเห็นได้ว่า การพิจารณาอาชญากรรมในทัศนะของนักอาชญาวิทยาเป็นการมุ่งพิจารณาถึงปรากฏการณ์อาชญากรรม และพฤติกรรมของอาชญากรในลักษณะวิทยาการผสมซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สังคมวิทยา มนุษยวิทยา จิตวิทยา จิตแพทย์ และสังคมศาสตร์แขนงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด

อาชญากรรมในแง่วรรณคดี การพิจารณาสาระสำคัญของอาชญากรรมในทัศนะวรรณคดี เพื่อมุ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาของอาชญากรรมกับวรรณคดี ต่างก็มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ในประการแรกเป็นการมุ่งพิจารณาถึงการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดี เป็นประโยชน์ต่อการเขียนรายงานหรือแสวงหาข้อเท็จจริงของอาชญากร และในประการต่อมาได้แก่การใช้วรรณคดี เป็นเชิงอธิบายปรากฏการณ์อาชญากรรมในสังคมต่างยุคต่างสมัย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาอาชญาวิทยาเปรียบเทียบทั้งโดยตรงและปริยาย

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 16.

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 17.

อาชญากรรมในแง่ศาสนา การศึกษาพฤติกรรมของอาชญากรจะบังเกิดความเข้าใจอย่างสมบูรณ์ต้องแท้มิได้เลย หากไม่นำปัจจัยหลักความเชื่อและแนวทางกำหนดขอบเขตความประพฤติของมนุษย์ตามหลักการแห่งศาสนาที่บุคคลพึงยึดถือปฏิบัติมาประกอบการพิจารณาวิเคราะห์ เพราะโดยเนื้อแท้ศาสนาเป็นระบบความเชื่อและหลักปฏิบัติในลักษณะกลมกลืนสมานฉันท์เพื่อผูกพันสมาชิกในสังคมนั้นๆ ให้ดำรงอยู่ด้วยความผาสุกและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางศีลธรรมของชุมชน หากมนุษย์ทุกคนต่างยึดมั่นถือปฏิบัติตามคำสั่งสอน หรือข้อห้ามของศาสนาอย่างเคร่งครัดในการดำรงชีวิตประจำวันแล้วการปกครองของฝ่ายบ้านเมืองย่อมจะมีแต่ความสงบราบรื่น⁷ เมื่อทราบถึงรายละเอียดเกี่ยวกับอาชญากรรมในลักษณะต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ลำดับต่อไปจะนำเสนอในเรื่องสาเหตุในการก่ออาชญากรรม

2.2 สาเหตุในการก่ออาชญากรรม

2.2.1 สาเหตุการกระทำผิดทางชีววิทยา ทางทฤษฎีมีข้อสมมุติฐานว่าอาชญากรรมได้รับอิทธิพลจากพันธุกรรม ความบกพร่องของพันธุกรรมทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น แม้ผู้กระทำผิดจะได้มีประสบการณ์ใหม่ของชีวิตในระยะหลังก็ไม่อาจจะแก้ความบกพร่องของพันธุกรรมได้

2.2.2 สาเหตุการกระทำผิดทางจิตวิทยา สาเหตุการเกิดอาชญากรรมหรือการกระทำผิดด้านจิตวิทยา บุคลิกภาพ ส่วนมากจะเป็นการศึกษาวิเคราะห์ใน 2 ลักษณะ คือลักษณะทางจิตวิทยาทั่วไป ซึ่งศึกษาวิเคราะห์ปัญหาในด้านการพัฒนาทางด้านความเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ ปัญหาเกี่ยวกับอุปนิสัยที่ต่อต้านสังคม และการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของอาชญากรรมกับจิตที่มีแนวโน้มเบี่ยงเบน อาจเกี่ยวเนื่องกับหน้าที่ของจิตแพทย์ นักจิตวิเคราะห์ โดยหลักการทั่วไปการศึกษาสาเหตุการกระทำผิดทางจิตวิทยาและบุคลิกภาพจะหมายถึง ความไม่สมประกอบทางบุคลิกภาพ ความกระทบกระเทือนทางอารมณ์ การควบคุมตนเองและประสบการณ์ควบคุมตนเองซึ่งมีบทบาทต่อการศึกษา เข้าใจถึงสาเหตุของอาชญากรรมและพฤติกรรมของอาชญากร

2.2.3 สาเหตุการกระทำผิดทางสังคมวิทยา การศึกษาด้านสังคมวิทยาเพื่อมุ่งจะหาคำอธิบายถึงสาเหตุการเกิดอาชญากรรมหรือการกระทำผิดนั้น แนวความคิดหรือทฤษฎีทางด้านนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม ซึ่งกล่าวถึงระบบโครงสร้างของสังคมอันเป็นตัวกำหนดให้เกิดอาชญากรรม โครงสร้างทางสังคมด้านเศรษฐกิจซึ่งเชื่อว่าปัญหาต่างๆ ในสังคมนั้นรวมตลอดถึงปัญหาอาชญากรรมด้วยนั้นมีผลมาจากสภาวะไร้ระเบียบของสังคม ได้มีคำอธิบายอยู่ว่า

⁷ แหล่งเดิม. หน้า 22.

2) ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการทางสังคม เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงสาเหตุของพฤติกรรม อาชญากรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่มว่ามีกระบวนการอย่างไร อันมีผลทำให้เขากลายเป็น อาชญากรหรือมีพฤติกรรมอาชญากร ทฤษฎีประเภทนี้มีสมมติฐานว่าพฤติกรรมของมนุษย์เรียนรู้ได้ ดังนั้นพฤติกรรมอาชญากรก็อาจได้รับมาโดยกระบวนการเรียนรู้เช่นเดียวกับพฤติกรรมที่มีใช้ อาชญากร เมื่อทราบถึงความหมายของอาชญากรรม ตลอดจนสาเหตุในการก่ออาชญากรรมตามทฤษฎี ในข้างต้นแล้ว ต่อไปจะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเหยื่อวิทยาว่าผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวถึงไว้อย่างไร

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา

เหยื่อวิทยา แปลมาจากคำว่า *Victimology* หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับเหยื่อ หมายรวมถึงบุคคลที่ได้รับความเสียหาย ความสูญเสีย ความลำบากเดือดร้อนจากการกระทำต่างๆ ซึ่งอาจเกิดจากคนหรือธรรมชาติได้ เช่น เหยื่อจากอุบัติเหตุ เหยื่อจากอุบัติเหตุทางธรรมชาติ เป็นต้น อย่างไรก็ตามความหมายที่จะกล่าวถึงคำว่าเหยื่อจะหมายถึงเฉพาะถึงกรณีเหยื่ออาชญากรรมซึ่ง แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ⁸

(1) ผู้เสียหาย/เหยื่อโดยตรง (*Direct Victims*) คือ บุคคลผู้ถูกล่วงละเมิดและได้รับความเสียหายที่เกิดจากผลของการกระทำผิดกฎหมายนั้น

(2) ผู้เสียหาย/เหยื่อโดยอ้อม (*Indirect Victims*) คือ บุคคลที่สามที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมาย แม้ว่าการกระทำนั้นจะไม่ได้เกิดขึ้นกับเขาโดยตรง

ผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์ว่าด้วยเหยื่อวิทยาได้ให้ความหมายและแนวคิดไว้ กล่าวคือ⁹

Benjamin Mendelsohn ผู้บุกเบิกวิชาเหยื่อวิทยา ได้ให้ความหมายคำว่า *Victimology* ว่าเป็นการศึกษาทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับเหยื่อทุกประเภทไม่ใช่เฉพาะเหยื่ออาชญากรรมเท่านั้น และเสนอแนวคิดที่ว่าเหยื่อเป็นผลผลิตของโครงสร้างทางสังคม การเมือง เทคโนโลยีสมัยใหม่ อุบัติภัยต่างๆ รวมถึงปัญหาอาชญากรรม

Hans Von Hentig ผู้ได้ชื่อว่าเป็นบิดาของวิชาเหยื่อวิทยา ได้กำหนดขอบเขตของความหมายของคำว่าเหยื่อวิทยาให้แคบลงโดยจำกัดความหมายเฉพาะเหยื่ออาชญากรรม หลังจาก Von Hentig ได้เสนอแนวคิดนี้ Henri Ellenberger เห็นด้วยว่า ศาสตร์ว่าด้วยเหยื่อวิทยาควรหมายถึง เหยื่ออาชญากรรมทั้ง Von Hentig และ Ellenberger เสนอแนวคิดว่า ลักษณะของเหยื่อ

⁸ สุตสงวน สุธีสร. (2543). เหยื่ออาชญากรรม. หน้า 2.

⁹ แหล่งเดิม. หน้า 3-4.

ทฤษฎีและประเภทของเหยื่ออาชญากรรม

ทฤษฎีการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม Hans Von Hentig ได้อธิบายเหยื่ออาชญากรรมเปรียบเทียบกับเหมือนช่างปั้นอาชญากร อาชญากรเหมือนคนล่าเหยื่อ และเหยื่อเหมือนผู้ถูกล่า นักเหยื่อวิทยาผู้บุกเบิกอีกท่านคือ Stephen Schafer ได้ศึกษาตัวเหยื่อและได้เสนอแนวคิดที่ว่าตัวเหยื่อได้ขี้วหรือกระตุ้นให้ผู้กระทำผิดทำผิด แนวคิดเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่อในปัจจุบันสามารถกล่าวแบ่งเป็นทฤษฎีได้ดังต่อไปนี้¹⁰

(1) **ทฤษฎี Victim Precipitation** (การมีส่วนร่วมของเหยื่อ) โดย Marvin Wolfgang อธิบายว่าเหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้นทำให้ตัวเองเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บ หรือความตายได้ ซึ่งตัวเหยื่ออาจมีพฤติกรรมที่แสดงออกหรือนิ่งเฉยก็ได้

(2) **ทฤษฎี Live style** (รูปแบบของวิถีชีวิต) นักอาชญาวิทยา Gary Sensen & David Brownfield เชื่อว่ารูปแบบของวิถีชีวิตของคนทำให้ตนเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ อาจเป็นเพราะการไปที่ยวตามสวนสาธารณะยามวิกาลและอาศัยอยู่แถบชานเมือง

(3) **Routine Activities** นักทฤษฎี Lawrence Cohen & Marcus Felson ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของคน ทำให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้จากแนวความคิดที่ว่าทุกวันนี้คนหลายหลากอยากฝ่าฝืนกฎหมายเพื่อแก้แค้น ความโลภ และแรงจูงใจอื่นๆ

ประเภทของเหยื่ออาชญากรรม

นักเหยื่อวิทยาได้แบ่งประเภทของเหยื่ออาชญากรรมไว้หลายรูปแบบ ทั้งนี้อาจกล่าวโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้¹¹

Von Hentig ได้แบ่งประเภทเหยื่ออาชญากรรมโดยนำปัจจัยทางกายภาพ จิตวิทยา และสังคมวิทยามาประกอบการพิจารณา โดยแบ่งเหยื่ออาชญากรรมออกเป็น

(1) ผู้เยาว์ คือ พวกที่อ่อนแอขาดประสบการณ์ ง่ายต่อการถูกหลอก เช่น กรณีเด็กตกเป็นเหยื่อของพ่อค้ายาเสพติด

(2) ผู้หญิง เป็นเพศที่อ่อนแอ ไม่สามารถต่อสู้กับเพศชายได้ ในกรณีผู้หญิงถูกข่มขืน และถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจ และมักตกเป็นเหยื่อเกี่ยวกับทรัพย์

(3) คนชรา ในที่นี้คือ ผู้สูงอายุ ซึ่งรวมทั้งหญิงและชาย คนชราเป็นผู้ที่อ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ มักตกเป็นเหยื่อเกี่ยวกับทรัพย์

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 6 – 9.

¹¹ แหล่งเดิม. หน้า 13 – 18.

(4) ผู้ที่เป็นโรคจิต หรือจิตบกพร่อง นอกจากตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมแล้วยังเป็นเหยื่อที่กระทำผิดต่อตนเองอีกด้วย เนื่องจากบุคคลประเภทนี้จิตใจไม่สมประกอบ ไม่มีการพิจารณาถึงเหตุและผลของการกระทำ

Fattah ได้แบ่งประเภทของเหยื่อโดยยึดหลักการมีส่วนร่วมในการกระทำผิด และภาวะทางอารมณ์ ได้แบ่งประเภทของเหยื่อ ดังต่อไปนี้

- (1) เหยื่ออาชญากรรมที่ไม่มีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรม
- (2) เหยื่อที่มีจิตใจโน้มเอียงให้เกิดอาชญากรรม
- (3) เหยื่อที่มีความก้าวร้าวและมีนิสัยขี้ขลาด
- (4) เหยื่อที่มีส่วนร่วมในการประกอบอาชญากรรม
- (5) เหยื่อปลอม

ดังที่ได้ศึกษาถึงแนวความคิดเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา ตลอดจนประเภทของเหยื่ออาชญากรรมตามแนวทฤษฎีที่ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวได้กล่าวไว้ นั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะการเกิดอาชญากรรมนั้นมีความแตกต่างกันออกไป แต่ที่จะศึกษาต่อไปนั้นจะเป็นกรณีที่เกิดจากการก่ออาชญากรรมภายในครอบครัว โดยเฉพาะที่เกิดระหว่างสามีภรรยา โดยจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป

2.4 ความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดจากการกระทำระหว่างสามีภรรยา

โลกแห่งความรุนแรงที่มากขึ้นอย่างทุกวันนี้ มนุษย์พร้อมจะแสดงพฤติกรรมแห่งความรุนแรงเข้าหากันผู้ที่อ่อนแอกว่ามักจะเสียเปรียบและเป็นผู้ถูกระทำได้ง่าย พฤติกรรมของความรุนแรงมีได้ตั้งแต่ การถูกทำร้ายร่างกาย เช่นทุบตี ทำให้เจ็บปวดด้วยวิธีต่างๆ การถูกทำร้ายทางจิตใจ เช่น การถูกทรมาน ถูกขู่อาฆาตเอาเปรียบ การถูกทำร้ายทางสังคม เช่น ได้รับความรังเกียจ ถูกกีดกันปิดกั้นโอกาสในด้านการทำงานและสถานภาพทางสังคม เป็นต้น ความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องสลับซับซ้อนหลายรูปแบบ ต่างมุมมอง ต่างสาเหตุ และต่างปัจจัย ตั้งแต่ปัจจัยส่วนตัว ปัจจัยสังคม ปัจจัยระดับชุมชน และปัจจัยระดับสังคม รวมถึงความเชื่อ จารีตประเพณี และวัฒนธรรม¹² ก็ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่ทำให้ความรุนแรงยังคงดำเนินอยู่ต่อไป โดยเฉพาะบทบาทและสถานภาพของผู้หญิงและผู้ชาย และความเชื่อของผู้ชายที่ว่าความรุนแรงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวได้วิธีหนึ่ง¹³

¹² รณชัย คงสกนธ์. (2543). ขจัดความรุนแรงด้วยรักและเข้าใจ ร้อยเรื่องรักรุนแรง. หน้า 6.

¹³ แหล่งเดิม.

ปัจจุบันความรุนแรงยังคงเป็นเสมือนมรดกที่ตกทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังที่องค์กรอนามัยโลกพบว่า¹⁴ ลูกชายและลูกสาวที่มีแม่ถูกระทำรุนแรงหลายรายได้เจริญรอยตาม พฤติกรรมรุนแรงของพ่อซึ่งเป็นผู้กระทำ หรือไม่ก็ยอมรับสภาพการถูกระทำโดยไม่มีเงื่อนไข ส่วนเด็กที่ประสบพบเห็นแม่ที่ถูกกระทำรุนแรงก็ได้รับผลกระทบต่อจิตใจและอารมณ์ไม่ต่างจากแม่ เช่นเดียวกัน ความสูญเสียอันเนื่องมาจากความรุนแรงในครอบครัวนั้นส่งผลกระทบต่อสุขภาพมากมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว ผลกระทบต่อร่างกายมีตั้งแต่ฟกช้ำไปจนถึงพิการและตาย แม้ว่า ประเด็นความรุนแรงในครอบครัวจะได้รับความสนใจมากขึ้น แต่การแก้ไขปัญหาในปัจจุบันอาจยังไม่ครอบคลุมเต็มที่ แน่อบที่เชื่อว่าไม่มีใครทนอยู่กับสภาพความรุนแรงที่บั่นทอนสุขภาพกายและใจ และชีวิตที่ปราศจากความสุขได้ และแม้ว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวจะเป็นปัญหาที่ สลับซับซ้อนเพราะมีความเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้ชายที่เติบโตมาภายใต้กรอบ สังคมจารีตประเพณีที่เก่าแก่ และปลูกฝังในความรู้สึกลึกซึ้งอย่างแน่นแคว้นมาช้านานยากที่จะเปลี่ยน ทัศนคติและความเชื่อที่ฝังรากลึก แต่สังคมไทยต้องมีความเข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาต่อไป ก่อนที่จะกล่าวถึงความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาที่ต้องได้รับโทษทางกฎหมาย จำเป็นต้องมีความ เข้าใจถึงความหมายของความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

2.4.1 ความหมายของความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรง ถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมเชิงบปในครอบครัวที่ผู้ถูกระทำโดยมากจะเป็น ภรรยาและลูก หลายรายรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต ความรุนแรงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและซับซ้อนอยู่ใน ความคิดและจิตวิญญาณของผู้คน หลายคนแสดงความรุนแรงออกมาทั้งโดยไม่ตั้งใจและไม่เจตนา ทำไปโดยไม่รู้นั้นคือความรุนแรง

ความรุนแรง คือ พฤติกรรมการใช้อำนาจในการควบคุม หรือบังคับขู่เข็ญผู้อื่นให้เกิด ความกลัว เช่น การทำร้ายร่างกาย การข่มขืน และการทารุณกรรมทางด้านจิตใจ เป็นการ แสดงออกทางอารมณ์ที่ผิดปกติ สาเหตุส่วนใหญ่จะมาจากปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาทางเพศ ปัญหา การกดขี่แรงงานเด็ก โดยผู้หญิง เด็ก และผู้สูงอายุ มักจะตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงใน ครอบครัวถึงร้อยละ 70 – 80¹⁵

ความรุนแรง เป็นการใช้อำนาจบังคับ ควบคุม ทำให้ได้รับอันตรายทางร่างกายหรือทาง จิตใจ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ¹⁶ ได้ให้ความหมายของความรุนแรงในครอบครัวว่า

¹⁴ แหล่งเดิม. หน้า 7.

¹⁵ แหล่งเดิม. หน้า 22 – 23.

¹⁶ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. (2545). รายงานการวิจัยการประเมินกระบวนการยุติธรรม ในการคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว. หน้า 19.

ความหมายในทางกฎหมายของความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง การใช้กำลัง หรืออาวุธ ประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้ายแก่กายรวมถึงการประทุษร้ายทางเพศหรือประทุษร้ายต่อจิตใจ หรือก่อความเดือดร้อนรำคาญ อันมีผลต่อสุขภาพกาย จิตใจ อนามัย ความ เป็นอยู่อย่างปกติ¹⁷ อย่างเช่น กฎหมายของฟลอริดา นิยามคำว่า ความรุนแรงในครอบครัวหรือ ครัวเรือนเดียวกัน ทำร้าย ทำร้ายสาหัส ทบตี ทบตีสาหัส กระทำรุนแรงทางเพศ กระทำรุนแรง ทางเพศสาหัส เข้มขี้หนี่ เข้มขี้หนี่รุนแรง ลักพา กักขัง หรือกระทำผิดอาญาแก่สมาชิกที่อาศัยอยู่ใน ครอบครัว หรือครัวเรือนเดียวกันจนได้รับอันตรายแก่กายหรือถึงแก่ความตาย

รายงาน Innocenti Digest¹⁸ ได้ให้นิยามความรุนแรงในครอบครัวว่า หมายถึง ผู้หญิง ถูกกระทำความรุนแรงโดยคู่ครอง หรือบุคคลที่เป็นสมาชิกภายในครอบครัวด้วยวิธีการอย่างใด อย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) การกระทำความรุนแรงต่อร่างกาย เช่น ตบหน้า ทบตี บิดแขน กระทบ กระทบผวม ไขว้หรือจี้หรือเผา บีบคอ เค้นคอ ตะลึง ขู่เข็ญจะทำร้ายด้วยวัตถุหรืออาวุธและฆ่า การกระทำ รุนแรงทางเพศ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ด้วยการบังคับ ข่มขู่ การบังคับให้ผู้หญิงมีกิจกรรมทางเพศ ที่ผู้หญิงไม่ต้องการหรือบังคับให้ผู้หญิงมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่น

(2) การกระทำอันตรายแก่จิตใจ การกระทำการใดๆ โดยมีเจตนาขู่เข็ญหรือกลั่นแกล้ง การข่มขู่จะทอดทิ้ง หรือทำร้ายกักขังให้อยู่ในบ้าน ควบคุมทุกฝีก้าว ข่มขู่จะเอาบุตรไปจากความ ดูแล ทำร้ายสิ่งของเครื่องใช้ และปล่อยให้ยู่ตามลำพัง

สรุปความหมายความรุนแรงในครอบครัว เป็นการกระทำความรุนแรงทางร่างกาย จิตใจ แต่ในทางกฎหมายมิได้มีการกำหนดถึงลักษณะความรุนแรงที่ต้องรับผิดทางอาญาไว้อย่างชัดเจนแต่ ประการใด

ผู้ที่ถูกทำร้ายจะเกิดภาวะภัยอันตรายรุนแรง เป็นโรครทางภาวะจิตใจที่เรียกว่า **พีทีเอสดี (Post Traumatic Stress Disorder)** มีอาการวิตกกังวลเป็นประจำ ผวา นอนฝันร้าย หากมี อาการมากจะหาทางออกด้วยการฆ่าตัวตาย หรือตอบโต้สามีจนถึงกับพลั้งมือฆ่าได้ ผลของความ

¹⁷ จิตฤดี วีระเวสส์. (2543, กันยายน). “ความรุนแรงในครอบครัว.” *บทบัญญัติ*, 56, 3. หน้า 223.

¹⁸ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 27 – 28.

2.4.2 สาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว

ตัวแปรที่ทำให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว คือ ความประจบง ความตึงเครียด ความประจบง คือ แนวโน้มที่จะเกิดปัญหา ความตึงเครียด คือ สิ่งที่ทำให้บุคคลเสียสมดุล ซึ่งอาจเกิดจากภายในตัวบุคคลเองที่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม

โอกาสที่จะก่อให้เกิดการกระทำความก้าวร้าวรุนแรงมากหรือน้อย จะขึ้นอยู่กับน้ำหนักของตัวแปรทั้งสอง ถ้าคนๆ หนึ่งมีทั้งความประจบงและความตึงเครียดสูง บุคคลนั้นก็จะปรับตัวไม่ได้ เกิดการเสียสมดุลและแสดงพฤติกรรมความรุนแรงออกมา ในทางกลับกันถ้าคนๆ หนึ่งมีความประจบงในตัวเองสูงแต่มีความตึงเครียดน้อย หรือมีความประจบงในตัวเองต่ำแต่มีความตึงเครียดสูงก็จะไม่เกิดปัญหาความรุนแรงตามมา

¹⁹ รณชัย คงสกนธ์. เล่มเดิม. หน้า 24.

ครอบครัวที่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา มักเกิดจากความกดดัน และความเครียด จากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้²⁰

ระดับบุคคล ได้แก่ บุคลิกภาพอันเป็นผลจากพันธุกรรม การตั้งครรภ์ การคลอด น้ำหนักแรกเกิดต่ำ พิการ ปัญญาอ่อน การเลี้ยงดู ระดับสติปัญญา เคยเห็น หรือเคยถูกทำร้าย ในวัยเด็ก มีความภูมิใจในตัวเองต่ำ มีการใช้สื่อสารสารเสพติดต่างๆ การขาดทักษะการควบคุม อารมณ์ เจ็บป่วยทางจิต

ระดับครอบครัว เช่น ความยากจน ปัญหาทางเศรษฐกิจ พ่อแม่มีอายุน้อย เป็น พ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยง เป็นพ่อหรือแม่ที่เลี้ยงลูกโดยลำพัง เป็นครอบครัวใหญ่อยู่อย่างแออัด การหย่าร้าง ครอบครัวแตกแยก ผู้ปกครองมีการศึกษาไม่สูง มีทัศนคติในการใช้ความรุนแรงใน ทางบวก หรือเคยกระทำต่อกัน

ระดับเพื่อนบ้านและชุมชน ได้แก่ ย้ายที่อยู่บ่อยๆ อยู่ในชุมชนที่ยากจน ขาดแคลน แออัด เป็นครอบครัวเดี่ยวไม่ค่อยได้ติดต่อจากสังคมภายนอก มีอัตราการตกงานสูง มีแหล่งสุรา สารเสพติด มีแก๊งค์ เป็นชุมชนไม่ช่วยเหลือไม่ร่วมมือกัน และชุมชนยอมรับว่าความรุนแรงเป็น เรื่องปกติของสามีภรรยา

ระดับสังคม ได้แก่ สังคมที่กำลังมีปัญหาทางเศรษฐกิจ มีการแบ่งชนชั้น เชื้อชาติ วัฒนธรรม มีการจำหน่ายสุรา สารเสพติด รวมทั้งอาวุธต่างๆ ทั่วไป สื่อต่างๆ มักแสดงเรื่องความ รุนแรง เห็นได้ว่าปัจจัยกลุ่มนี้มักถูกกล่าวอ้างว่าเป็นเหตุหลักของปัญหานี้ซึ่งไม่ตรงกับความจริง

สาเหตุการใช้ความรุนแรงที่พบเห็นอยู่ทั่วไป สามารถวิเคราะห์ได้จากปัจจัยหลัก ดังนี้

(1) ความเชื่อของผู้ใช้ความรุนแรง โดยมักจะมีความเชื่อที่ผิดๆ ว่า

- การทุบตีว่าเป็นสิ่งที่ทำได้
- การใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหา
- ความรุนแรงควบคุมอีกฝ่ายหนึ่งได้
- ผู้มีอำนาจมีสิทธิทำอะไรก็ได้กับผู้ที่ด้อยกว่า
- สามีเป็นใหญ่ ลูก ภรรยาคือผู้อ่อนแอ เป็นสมบัติของสามี หรือบิดามารดา
- ความรุนแรงเป็นเรื่องส่วนตัว มิใช่ประเด็นสาธารณะ

²⁰ แหล่งเดิม. หน้า 91.

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ความรุนแรงและผู้ถูกระทำ

- ครอบครัวแบบสามีหรือบิดาเป็นใหญ่ สามีมีอำนาจเหนือภรรยาทั้งทาง
พลังกำลัง รายได้ การศึกษา สามีใช้อำนาจในทางที่ผิดมาข่มเหงภรรยา เรียกว่าสามีต้องเป็นช้าง
เท้าหน้า ต้องเป็นผู้นำ ภรรยาต้องเป็นช้างเท้าหลัง เป็นผู้ตาม ต้องเชื่อฟัง

- ครอบครัวที่สามีด้อยอำนาจ ทำให้สามีเกิดปมด้อยจะข่มเหงภรรยาเพื่อสร้างปมเด่น
- ความเชื่อว่าสามีเป็นเจ้าของภรรยา
- ความขัดแย้งไม่ลงตัวในชีวิตแต่งงาน
- การขาดความรู้ในการดำเนินชีวิตคู่
- การไม่จดทะเบียนสมรส ฝ่ายหญิงย้ายไปอยู่กับฝ่ายชาย

(3) ลักษณะส่วนตัวของผู้กระทำความรุนแรง

- เป็นการถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก เรียนแบบบิดามารดาที่ชอบใช้ความรุนแรง ได้
แบบอย่างจากหนังสือ โทรทัศน์ ไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องรับผิดชอบชั่วดี มาจาก
ครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น

- เป็นการเรียนรู้ว่าหากทำแล้วได้ผล ไม่มีใครจะทำซ้ำและรุนแรงขึ้น

- เครียดและระบายออกโดยใช้ความรุนแรงกับคนอื่นที่ด้อยอำนาจกว่า บางครั้ง
ดื่มสุราเพื่อให้กล้าแสดงความรุนแรงออกมา และโทษว่าเป็นความผิดของสุรา บุคคลประเภทนี้
มักจะไม่กล้ากระทำกับคนที่มีความอำนาจมากกว่า จะสุภาพอ่อนน้อมกับคนอื่น

- เจ็บป่วยด้วยโรคบางอย่างที่ทำให้ควบคุมตนเองไม่ได้ เช่น โรคสมอง

(4) เกิดขึ้นจากการที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงจากเดิม²¹

- การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมี
มากขึ้น ดังนั้นการแก้ไขปัญหาต่างๆ ต้องเผชิญด้วยตนเองไม่มีผู้เข้ามาไกล่เกลี่ยปัญหา ขาดการ
ควบคุมอารมณ์และทักษะในการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้เกิดความรุนแรงใน
ครอบครัวและการหย่าร้าง

- ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่นำมาใช้เพื่อพัฒนาประเทศ ทำให้มีการย้ายที่อยู่
เพื่อหางานทำเป็นผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่แน่นแฟ้น เด็กและผู้สูงอายุไม่มีผู้ดูแล และใน
ภาวะที่มีการเลิกจ้างงาน ผู้ตกงานต้องย้ายที่อยู่กลับก็จะเกิดปัญหาในการปรับตัวเข้ากับครอบครัว

- ผู้หญิงส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากผู้ชาย ทำให้ขาดอำนาจในการ
ต่อรองต้องอยู่ในสภาพที่ยอมจำนน

²¹ แหล่งเดิม. หน้า 100 – 101.

2.4.3 ผลกระทบของความรุนแรง

ผลกระทบต่อผู้ถูกระทำ

- (1) ผู้ที่ถูกระทำทารุณกรรมจะมีปัญหาสุขภาพจิตตามมา ซึ่งอาจทำให้เป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิตและกลายเป็นภาระของสังคม ประสิทธิภาพของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต มีอาการหวาดผวา ไม่ไว้วางใจใคร ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง สุขภาพจิตเสีย
- (2) ผู้ที่เคยถูกทำร้ายหรือตกเป็นเหยื่อความรุนแรงจะมีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นอันตราย หากไม่ได้รับการบำบัดเยียวยาอย่างถูกวิธีอาจจะกลายเป็นอาชญากร หรือเป็นผู้ใช้ความรุนแรงกับผู้อื่นต่อไป
- (3) ผู้ที่เคยตกอยู่ในสถานการณ์ที่รุนแรง หรือเคยพบเห็นเหตุการณ์รุนแรง จะเกิดการเรียนรู้ต้นแบบการแก้ไขปัญหาด้วยความรุนแรงและเห็นว่าเป็นเรื่องปกติ

ผลกระทบต่อครอบครัว

- (1) ไม่สามารถทำหน้าที่สมาชิกในครอบครัวได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกทำลาย ครอบครัวไม่สงบสุข เกิดความห่างเหิน ขาดความรัก และความเข้าใจในครอบครัว กลายเป็นครอบครัวแตกร้าง
- (2) มีการหย่าร้างมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อสถานภาพของลูก ไม่มีคนดูแล ขาดความรัก ความอบอุ่น กลายเป็นเด็กเก๋กอด มีพฤติกรรมก้าวร้าว และหนีออกจากบ้านเพื่อเข้ากลุ่มเพื่อน และติดยาเสพติด

ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม

- (1) สังคมไทยกลายเป็นสังคมไม่ปลอดภัย โดยเฉพาะกับเด็กและสตรี
- (2) การทะเลาะเบาะแว้ง การด่าทอทุบตีทำร้ายกันในครอบครัว ส่งผลให้เกิดความรำคาญกับเพื่อนบ้านและชุมชน ทำให้ขาดความสันติสุข
- (3) ครอบครัวบางครอบครัวเป็นหน่วยผลิตทางเศรษฐกิจโดยตรง ดังนั้นเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้น จึงส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และสิ่งแวดล้อม
- (4) ปัญหาสังคมจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสถาบันครอบครัวไม่สามารถรวมตัวเป็นพลังกลุ่มหรือชุมชนที่จะบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้
- (5) ปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพของสตรี พัฒนาความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ และเป็นการทำลายเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเสมอภาคและสันติสุข

ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จึงเป็นเสมือนจุดเริ่มต้นของปัญหาสังคมทางด้านต่างๆ เพราะครอบครัวเป็นสถาบันแรกของชีวิตเด็ก เพราะถ้าเด็กเกิดมาในครอบครัวที่ไม่แข็งแรง ก็จะเกิด

2.4.4 ความรุนแรงในกรณีเป็นความผิดอาญา

มาตรการในกฎหมายอาญาเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงนั้นสามารถใช้ได้ผลสมความมุ่งหมายในการป้องกันมิให้เกิดความรุนแรงในระหว่างบุคคล เนื่องจากเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นไม่ว่าในลักษณะใดก็จะเป็นความผิดทางอาญา ต้องเข้าไปดำเนินคดีด้วยรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเคร่งครัด แต่บทบัญญัติของกฎหมายเดียวกันไม่สามารถนำมาใช้ให้ได้ผลในการป้องกันความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภริยาได้ เพราะว่าความรุนแรงที่เกิดจากการทำร้ายร่างกายหรือจิตใจเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายตามประมวลกฎหมายอาญาที่เกิดระหว่างสามีภริยา พนักงานเจ้าหน้าที่มักจะไม่ว่างเข้าไปแทรกแซง แม้ว่าจะได้รับการแจ้งความร้องทุกข์จากฝ่ายที่ถูกทำร้าย เพราะศึกษาจากประสบการณ์ของพนักงานสอบสวน การทำร้ายร่างกายหรือจิตใจระหว่างสามีภริยานั้นมักจะไม่ว่างเข้ามาในภายหลังไม่ว่าด้วยกรณีนี้เองหรือโดยญาติพี่น้อง หรือเพราะต้องการรักษาและดำรงสถานะครอบครัวไว้หลังจากโศก หรือเพื่อให้ลูกไม่รู้สึกรับผิดชอบจากการที่พ่อแม่แยกทางกัน เนื่องจากความรุนแรงที่ปรากฏนั้นมีลักษณะค่อนข้างหลายรูปแบบ จึงได้นำเสนอประเภทของความรุนแรง ดังนี้

1) ประเภทของความรุนแรง

องค์การสหประชาชาติได้ทำการประกาศปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรี²³ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2538 ปฏิญญาสากลนี้ได้ให้ความหมายของความรุนแรงต่อสตรี หมายถึง การกระทำใดๆ ที่เป็นความรุนแรงทางเพศซึ่งเป็นผลหรืออาจจะเป็นผลให้เกิดการทำร้ายทางร่างกายทางเพศ หรือทางจิตใจเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่สตรีรวมทั้งการขู่ข่มขู่คุกคาม กีดกันเสรีภาพ ทั้งในที่สาธารณะและในชีวิตส่วนตัว นอกจากนี้ยังได้แบ่งประเภทความรุนแรงต่อสตรี ดังนี้

ความรุนแรงต่อร่างกาย ความรุนแรงทางเพศและจิตใจ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว การทุบตี การทารุณกรรมทางเพศต่อเด็กผู้หญิง การข่มขืนโดยคู่สมรส และข้อปฏิบัติตามประเพณีต่างๆ อันเป็นอันตรายต่อสตรี ความรุนแรงที่ไม่ได้เกิดจากคู่สมรส และความรุนแรงที่เป็นการหาประโยชน์จากสตรี

²² แหล่งเดิม. หน้า 160.

²³ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. (2538, 4 – 15 กันยายน). “ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี การประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรี ครั้งที่ 4.” ณ กรุงปักกิ่ง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน.

ความรุนแรงต่อร่างกาย ทางเพศและจิตใจ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนทั่วไป รวมถึงการ
ข่มขืนการทารุณกรรมทางเพศ การลวนลามทางเพศ การข่มขู่ในสถานที่ทำงานในสถาบันการศึกษา
และสถานที่ต่างๆ การค้าหญิงและการบังคับให้ค้าประเวณี

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข²⁴ ได้แบ่งประเภทของความรุนแรงต่อสตรีไว้ ดังนี้
ความรุนแรงต่อสตรี หมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็นผลหรืออาจเป็นผลให้เกิด
การทำร้ายร่างกาย ทางเพศ และทางจิตใจ เป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่สตรี รวมทั้งการขู่เข็ญ
กีดกันจำกัดเสรีภาพทั้งในที่สาธารณะและในชีวิตส่วนตัว

ความรุนแรงต่อร่างกาย หมายถึง การใช้กำลัง และหรืออุปกรณ์ใดๆ เป็นอาวุธแล้วมีผล
ทำให้ผู้ถูกกระทำบาดเจ็บต่อร่างกาย เช่น การตบ ผัดัก ตี เตะ ต่อย ระดับความรุนแรงแตกต่างกัน
ออกไป

ความรุนแรงต่อจิตใจ หมายถึง การกระทำหรือละเว้นไม่กระทำ ทอดทิ้ง เพิกเฉยไม่
ดูแลไม่ใส่ใจ ไม่ให้เกียรติ การทำร้ายจิตใจมีผลทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับความเสียหาย เสียสิทธิและ
เสรีภาพ เช่น การพุดจา ดูถูก คำทอเหยียดหยาม ทอดทิ้ง ปฏิเสธสิทธิที่พึงมีพึงได้

ความรุนแรงทางเพศ หมายถึง การกระทำในลักษณะการข่มขืน ลวนลามทางเพศ
ละเมิดสิทธิทางเพศต่างๆ การจับต้องลูบคลำ ทั้งการทำกับเด็กหรือทำให้เด็กจับอวัยวะเพศของตน
ให้เด็กดูสื่อลามก ถ่ายรูปไปเด็ก กระทำการสำเร็จความใคร่กับเด็กหรือกระทำต่อหน้าเด็ก ถือว่า
เป็นการลวนลามทางเพศทั้งสิ้น

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ²⁵ ได้สรุปถึงลักษณะการกระทำรุนแรงใน
ครอบครัว ดังนี้

(1) การฆาตกรรมระหว่างสมาชิกในครอบครัว การฆ่ากันตายระหว่างสมาชิกใน
ครอบครัวถือเป็นอุบัติการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่มีความร้ายแรงที่สุด ในประเทศไทยยังไม่มี
หน่วยงานใดจัดเก็บสถิติการฆาตกรรมที่สมาชิกในครอบครัวกระทำต่อกัน เท่าที่ตรวจพบมีมูลนิธิ
เพื่อนหญิงจัดเก็บข่าวหนังสือพิมพ์รายวันรวม 5 ฉบับ ระหว่างปี 2543 – 2544 พบว่า สามีฆ่า
ภริยาในปี 2543 จำนวน 30 ราย ปี 2544 จำนวน 60 ราย ภริยาฆ่าสามีในปี 2543 จำนวน 13 ราย
ปี 2544 จำนวน 19 ราย

(2) การกระทำรุนแรงร่างกาย (Physical abuse) ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
อุบัติการณ์ร้ายแรงในครอบครัวเกิดจากการทำร้ายร่างกาย ระหว่างคู่สมรสหรือเคยเป็นคู่สมรส

²⁴ โครงการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานความผิดทางเพศ. (2546). รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางแก้ไข
กฎหมายอาญาในฐานความผิดทางเพศ: สังคมไทยพร้อมเพียงใด. หน้า 10.

²⁵ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 29 – 36.

1. ใช้กำลังกาย ผลัก ตบ ตี ชก เตะ
2. มัด ผูก กักขัง
3. ใช้กำลังทำร้ายจนเป็นแผลถลอก ฟกช้ำ เลือดออก รอยเจาะ รอยแตก
4. รอยไหม้ รอยขีด ขูด ข่วนต่อร่างกาย
5. ใช้กำลังเค้นคอ บีบคอ
6. ใช้กำลังดิ่งผม กระทบผม จับผมหรือแขน ขา ลาก
7. ใช้อาวุธทำร้ายร่างกาย
8. ใช้กำลังทำร้ายหรือทำให้เสียหายซึ่งสัตว์เลี้ยง หรือทรัพย์สินของอีกฝ่าย
9. การกระทำรุนแรงต่อเพศ (sexual abuse) ในครอบครัว

(3) การกระทำความรุนแรงทางเพศระหว่างคู่สมรสหรือคู่ครอง (intimate partner) บ่อยครั้งเป็นเรื่องยุ่งยากและลำบากใจที่ผู้หญิงจะพูด การกระทำความรุนแรงทางเพศส่วนใหญ่จะเป็นการใช้กำลังประทุษร้ายร่างกายด้วยหรือบังคับให้มีกิจกรรมทางเพศ โดยอีกฝ่ายไม่สมัครใจ เช่น พยายามกระทำหรือทำให้อีกฝ่ายกระทำการทางเพศโดยไม่สมัครใจ การร่วมประเวณีโดยอีกฝ่ายไม่เต็มใจ หรือไม่ถาม หรือกลัวจะถูกปฏิเสธ ใช้กำลังทำร้ายขณะร่วมประเวณี หรือทำอันตรายต่ออวัยวะเพศ ใช้กำลังบังคับร่วมประเวณีโดยไม่ป้องกัน การตั้งครรภ์ หรือป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

(4) การทำอันตรายต่ออารมณ์หรือจิตใจ (Emotional or psychological abuse) บางครั้งเกิดก่อนหรือเกิดพร้อมกับการกระทำความรุนแรงต่อร่างกายหรือเพศ เป็นการก่อให้เกิดความกลัว หรือรู้สึกว่าคุณไร้ค่า การทำอันตรายต่ออารมณ์หรือจิตใจอาจเกิดได้หลายรูปแบบ เช่น

1. ขู่จะทำอันตราย
2. ถูกปล่อยให้อยู่โดดเดี่ยว
3. แสดงอาการหึงหวงจนเกินเหตุ
4. จำกัดไม่ให้สิ่งจำเป็นแก่ความเป็นอยู่
5. ข่มขู่ ทำให้เกรงกลัว ทำให้ขายหน้า ไร้เกียรติ ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม
6. การเรียกขานด้วยคำไม่เหมาะสม วิพากษ์วิจารณ์ในทางเสียหาย ถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม
7. กล่าวโทษ ใส่ความ ต่ำหนิติเตียนการกระทำของคู่สมรสไปเสียทุกสิ่ง
8. เย็นชา เพิกเฉย ไม่สนใจ ขับไล่ออกจากบ้าน พุดจาเยาะเย้ย

9. โกหก ไม่ทำตามสัญญา ทำลายความเชื่อถือของกลุ่มสมรส
10. แกล้งปล่อยทิ้งให้อีกฝ่ายตกอยู่ในที่น้ำจะเกิดอันตราย
11. ปฏิเสธไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่ออีกฝ่ายเจ็บปวดหรือได้รับบาดเจ็บ
12. ข่มขู่หรือทำลายทรัพย์สินของอีกฝ่าย

2) ระดับความรุนแรงของการกระทำผิด

ประเภทของความรุนแรง และลักษณะของความรุนแรงสามารถจัดระดับความรุนแรงของการกระทำผิดออกเป็นระดับดังต่อไปนี้ คือ

(1) ระดับเบา เป็นชนิดไม่รุนแรง กล่าวคือ เป็นเหตุการณ์ที่ไม่ใหญ่โตและไม่มีอันตรายมากเป็นอยู่ไม่นาน หรือเป็นการทำร้ายทางจิตใจ เช่น บาดแผลอยู่ในเนื้อเยื่อ หรือเฉพาะที่ผิว ตลอดจนรอยข่วน รอยฟกช้ำเล็กๆ แผลไฟไหม้ รอยเย็บ ทางจิตใจอาจจะเป็นการคำทอ เป็นต้น

(2) ระดับกลาง เป็นชนิดที่รุนแรงปานกลาง กล่าวคือ เป็นเหตุการณ์ที่มีการทารุณแรงขึ้น แต่ยังไม่เป็นการคุกคามถึงชีวิต เช่น บาดแผลตื้นแต่กว้างมาก รอยนูนแดงใหญ่ มีเลือดคั่งเป็นก้อนเล็กๆ ไฟลวกเล็กน้อย ที่ต้องให้แพทย์ทำการรักษาและต้องนอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาล

(3) ระดับหนัก เป็นชนิดที่รุนแรงมาก กล่าวคือ เป็นเหตุการณ์ที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง หรือมีอันตรายต่อร่างกาย เช่น บาดแผลยาวลึก กระดูกหัก และชนิดที่ปางตาย กล่าวคือ เป็นเหตุการณ์ที่อันตรายและเป็นอยู่นาน หรือรุนแรงต่อร่างกายหรือต่อจิตวิทยาซึ่งอาจเป็นผลคุกคามชีวิต ตามคำว่า “อันตรายสาหัส” ที่รวมถึง

1. ตาบอด หูหนวก ลิ่นขาด เสียขนานประสาท
2. เสียอวัยวะสืบพันธุ์ หรือความสามารถสืบพันธุ์
3. เสียแขนขา มือ เท้า นิ้ว หรืออวัยวะอื่นใด
4. หน้าที่เสียโฉมอย่างติดตัว
5. แผลงู
6. จิตพิการติดตัว
7. ทุพพลภาพ หรือเจ็บป่วยเรื้อรังซึ่งอาจถึงตลอดชีวิต
8. ทุพพลภาพ หรือเจ็บป่วยด้วยอาการทุกขเวทนาเกินกว่า 20 วัน หรือจน

ประกอบกรณีกิจตามปกติไม่ได้เกินกว่า 20 วัน นอกจากนี้ยังรวมถึงกรณีที่เกี่ยวข้องให้ถือว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรงอย่างมาก

ดังที่นำเสนอไปแล้วว่าความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภริยานั้นเป็นอาชญากรรมที่นับวันจะมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ให้ผู้กระทำได้แสดงความรับผิดชอบต่อบุคคลที่ได้รับผลกระทบ จึงยกตัวอย่างคดีความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภริยาที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน ว่ามีลักษณะและเกิดจากสาเหตุอะไรบ้างที่ก่อให้เกิดความรุนแรงดังกล่าวขึ้น

3) ตัวอย่างแนวปฏิบัติตามกระบวนการยุติธรรมกรณีเกิดความรุนแรงระหว่างสามีภริยา

ลักษณะของความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภริยานั้นมีหลายรูปแบบ หลายระดับ แต่ในปัจจุบันมักมีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งสังคมสามารถรับรู้ถึงปัญหาดังกล่าวได้ชัดเจน อาจเนื่องมาจากสื่อที่มีการพัฒนาให้สามารถนำเสนอได้รวดเร็ว ส่งผลทำให้บุคคลในสังคมมีการแสดงออกไม่ว่าจะเป็นการตอบโต้ในลักษณะต่างๆ อาทิเช่น การวิจารณ์จากนักวิชาการ หรือแม้แต่บุคคลทั่วไปในสังคม จึงได้ศึกษาและขอนำเสนอคดีตัวอย่างที่มีความโด่งดังมากพอสมควร และเป็นที่ยึดตามองของบุคคลในสังคมว่ากระบวนการยุติธรรมของไทยมีแนวปฏิบัติอย่างไรในคดีอาญาดังกล่าวที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภริยา

ศาลอาญากรุงเทพใต้มีคำพิพากษาคดี ดอกเตอร์พิพัฒน์ ลือประสิทธิ์สกุล อดีตอาจารย์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ทำร้ายนางวรรณิ ลือประสิทธิ์สกุล ภรรยาจนเสียชีวิต โดยศาลให้รอลงอาญาโทษจำคุกเป็นเวลา 3 ปี²⁶

จุดเริ่มต้นของคดีนี้เกิดขึ้นเมื่อกลางดึกวันที่ 17 กรกฎาคม 2544 สถาปนางวรรณิ ที่ตำรวจพบนั้นร่างกายบอบช้ำ ใบหน้าบวม และเข้าวันรุ่งขึ้นก็เสียชีวิต แพทย์ระบุว่ามีม้ามแตก มีเลือดออกใต้เยื่อปอดสองสาเหตุเพราะถูกทำร้ายอย่างรุนแรง พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องดอกเตอร์พิพัฒน์ ต่อศาลอาญากรุงเทพใต้เป็นจำเลยในความผิดฐานทำร้ายร่างกายภรรยาจนเสียชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 290 วรรคแรก ระวังโทษจำคุกตั้งแต่ 3 – 15 ปี

ศาลพิเคราะห์พยานหลักฐานและข้อเท็จจริงฟังได้ว่า จำเลยได้ทำร้ายร่างกายผู้ตายเนื่องจากไม่พอใจที่ผู้ตายขับรถช้า และมีอาการคล้ายดื่มสุราเมา ทั้งยังสงสัยเรื่องและผู้ตายยังโทรศัพท์ติดต่อกับคนรักเก่าจำเลยจึงทำร้ายร่างกายโดยใช้หนังสือขว้างใส่ ใช้ร่มตีที่ใบหน้า และเตะผู้ตายเป็นเหตุให้เสียชีวิต แม้ผู้ตายจะพยายามต่อสู้ก็เพราะสืบเนื่องมาจากจำเลยเป็นฝ่ายหาเรื่องจับผิดและทำร้ายร่างกายก่อน แม้ผู้ตายพูดเกี่ยวกับคนรักเก่าก็สืบจากจำเลยเป็นฝ่ายหาเรื่องและทำร้ายร่างกายก่อนเพราะไม่ไว้วางใจจึงเป็นลักษณะประชดประชันจำเลยมากกว่าที่จะเป็นการข่มเหงจำเลย กรณีนี้จึงฟังไม่ได้ว่าจำเลยบันดาลโทสะเพราะถูกข่มเหงอย่างร้ายแรง ด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 72 ที่จำเลยยกขึ้นต่อสู้การกระทำของจำเลยจึงมิใช่การกระทำ

²⁶ วิจารณ์คดี ดร.นิคิตา ลือคันทน์เมื่อ 30 มกราคม 2552, จาก <http://board.dserver.org/d/damrong/00000011.html>.

จากกรณีดังกล่าวมีนักวิชาการได้ให้ความเห็นไว้ ดังนี้²⁷

คดีนี้ศาลคงต้องมีการชี้แจงข้อเท็จจริงและเหตุผลที่พิพากษาให้รอลงอาญาว่า ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไรที่ทำให้ต้องรอลงอาญา ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน กระบวนการยุติธรรมที่ผ่านมาเรื่องของสามีทำร้ายภรรยา มักมองว่าเป็นเรื่องภายในครอบครัวทำให้ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบอยู่เสมอจึงทำให้ผู้หญิงเกิดความรู้สึกว่ากระบวนการยุติธรรมไม่คุ้มครองสิทธิของผู้หญิงเท่าที่ควร ประกอบกับมีการตัดสินคดีนี้ขึ้นจึงจำเป็นที่ศาลต้องชี้แจงให้เข้าใจว่าการตัดสินคดีเช่นนี้ จะไม่เป็นการส่งสัญญาณไปถึงคดีอื่นๆ ว่าสามีทำร้ายภรรยาแล้วถือเป็นเรื่องภายในครอบครัว อย่างไรก็ตามแม้ผู้พิพากษาจะชี้แจงเหตุผลประกอบรวมทั้งยกตัวอย่างหลายๆ คดีทั้งชายและหญิงเป็นจำเลยในลักษณะเดียวกันนี้ก็มีที่รอลงอาญาเช่นกัน แต่เนื่องจากคดีดอกเตอร์พิพัฒน์นั้นโด่งดังเกินไปและมีคนติดตามสนใจมาตั้งแต่เกิดเรื่องใหม่ๆ กระแสสังคมจึงให้ความสนใจเป็นพิเศษ

แถลงการณ์ของเครือข่ายและองค์กรผู้หญิง สรุปว่า จากกรณีของนายพิพัฒน์ สะท้อนให้เห็นถึงการมีมาตรฐานสองระดับในการตัดสินคดีที่เกิดจากความแตกต่างทางเพศและสถานภาพทางสังคม จากประสบการณ์การทำงานขององค์กรผู้หญิงหลายแห่งที่ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิ พบว่าผู้หญิงที่ตกเป็นจำเลยในคดีทำร้ายสามีตนเองถึงแก่ความตายโดยไม่เจตนา นั้น กระบวนการยุติธรรมมิได้เห็นใจ ผู้หญิงส่วนใหญ่กลับถูกตั้งข้อหาหนักสุดคือเจตนาฆ่าทั้งที่สาเหตุมาจากผู้หญิงถูกกระทำรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจจากสามีเป็นเวลานาน และส่วนใหญ่ผู้หญิงกระทำผิดเพื่อป้องกันตัวเอง นอกจากนี้คดียังสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของกระบวนการยุติธรรม เพราะมีการให้สิทธิพิเศษแก่บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเป็นผู้มีการศึกษาสูง เครือข่ายองค์กรผู้หญิงมีข้อสังเกตว่า กระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนในคดีนี้ สะท้อนความอ่อนแอของกระบวนการยุติธรรมขัดต่อสามัญสำนึกความเป็นธรรมของสาธารณชน

²⁷ แหล่งเดิม.

(1) ควรมีแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม กรณีความรุนแรงในครอบครัวโดยบุคคลที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล ต้องแก้ไขทัศนคติที่เห็นว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว บุคคลภายนอกไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง

(2) คดีอาญาที่บุคคลกระทำผิด เป็นบุคคลในครอบครัวเกี่ยวข้องกับผู้เสียหายนั้น ควรเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน และต้องใช้วิธีพิจารณาความอาญาที่มีความละเอียดอ่อนโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลในครอบครัวเดียวกัน โดยเฉพาะกรณีสามีภรรยา กำหนดโทษต่อผู้กระทำผิดจะต้องกำหนดวิธีการรับผิดชอบต่อความเสียหายให้เป็นส่วนหนึ่งของวิธีการพิจารณาคดีด้วย เช่น กำหนดมาตรการในการดูแลคุ้มครองลูกที่ยังเป็นเด็ก รวมทั้งมาตรการอื่นๆ ที่ป้องกันไม่ให้ผู้กระทำผิดไปกระทำต่อบุคคลในครอบครัวซ้ำอีก

(3) พนักงานอัยการต้องอุทธรณ์คำพิพากษาของศาล ขอให้ศาลกำหนดโทษจำเลยในคดีนี้ให้มีบรรทัดฐานที่สามารถแก้ไขป้องกันมิให้จำเลยไปกระทำผิดซ้ำอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามีภรรยา การกำหนดโทษต่อผู้กระทำผิดต้องมีเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดไปรับการบำบัดเยียวยาจากนักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ตามระยะเวลาที่ศาลกำหนดโดยมีระยะเวลาเพียงพอที่จะแก้ไขเยียวยาผู้กระทำผิดได้จริง รวมทั้งต้องคำนึงถึงการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยตามประมวลกฎหมายอาญาที่จะป้องกันมิให้จำเลยไปกระทำผิดต่อบุคคลในครอบครัวซ้ำอีก การกำหนดโทษทางอาญาต่อผู้กระทำผิดที่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกับผู้เสียหาย ต้องสร้างความเข้าใจต่อสาธารณชนและทำให้สังคมตระหนักถึงความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะกรณีสามีทำร้ายภรรยาถึงแก่ความตายเช่นคดีนี้

ตัวอย่างคดีที่ยกมาในข้างต้นนั้นเป็นปัญหาที่หน่วยงานตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันในการแก้ไข และหาทางออกที่ดีที่สุดเนื่องจากเป็นอาชญากรรมที่แตกต่างจากอาชญากรรมทั่วไป แต่เป็นอาชญากรรมที่มีความละเอียดอ่อนต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในการแก้ปัญหา เนื่องจากเมื่อเกิดขึ้นแล้วถือได้ว่าเป็นการทำความผิดอาญาตามกฎหมาย

กฎหมายเป็นมาตรการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ซึ่งวิธีการควบคุมที่แพร่หลายและเห็นผลได้แก่ การใช้กฎหมายอาญา ซึ่งการใช้กฎหมายอาญานั้นมุ่งที่ตัวผู้กระทำ ความผิดยิ่งกว่าผลของการทำความผิด เมื่อมีการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายเกิดขึ้นก็ย่อมมีการลงโทษอันเป็นวิธีการตอบโต้ของชุมชนต่อผู้ละเมิดกฎระเบียบของสังคมในการกระทำที่ผิดโทษนั้นๆ กล่าวคือ เมื่อมีการบังคับก็จะมีผลลงโทษกำกับกับการบังคับนั้นเพื่อให้ผลเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ การลงโทษเป็นวิธีการหนึ่งที่ต้องมีการนำมาใช้สำหรับผู้กระทำผิดเพื่อ

2.5 แนวความคิดเรื่องโทษและโทษฎีกาการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา

มนุษย์เมื่อมีการอยู่รวมกันเป็นสังคมหรือชุมชน จึงจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ซึ่งอาจได้แก่ ข้อตกลงของสังคมหรือชุมชนนั้น จารีตประเพณีหรือกฎหมายต่างๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุข การลงโทษผู้ก่อความเดือดร้อนหรือผู้กระทำความผิดจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น มีการดำเนินการติดต่อกันมาเป็นเวลาช้านานและถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การที่มนุษย์ได้นำเอาการลงโทษมาใช้กับมนุษย์ด้วยกัน กล่าวกันว่าโดยทั่วไปแล้วเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ต้องอยู่รวมๆ กัน²⁸ ดังนั้นเมื่อบุคคลในสังคมกระทำการฝ่าฝืนต่อกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้จึงเป็นความผิดและสมควรจะต้องได้รับโทษ ส่วนโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องก่อให้เกิดผลร้ายแก่ตัวผู้กระทำความผิด โดยส่วนใหญ่การลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นการลงโทษจากรัฐเป็นผู้กำหนดเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม

2.5.1 ความหมายของโทษและโทษทางอาญา

โทษ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ในความหมายทั่วไป หมายถึง ความร้าย ความผิด ผลแห่งความผิดที่ต้องรับ²⁹ ส่วนความหมายของโทษในทางกฎหมายนั้นจะหมายถึง มาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 อันได้แก่ การประหารชีวิต การจำคุก การกักขัง การปรับ และการริบทรัพย์สิน

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของโทษไว้อีกหลายบุคคล ในที่นี้จะยกขึ้นมาเป็นกรณีสังเกต ดังนี้ Grotius³⁰ กล่าวไว้ว่า โทษ มีความหมายถึง เป็นผลร้ายที่ผู้กระทำได้รับเนื่องจากการกระทำที่เขาได้ก่อขึ้น

²⁸ ไชยเจริญ สันติศิริ. (2506). คำบรรยายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 6.

²⁹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2525). หน้า 4.

³⁰ อรรถชัย วงศ์อุดมมงคล. (2548). การใช้มาตรการอื่นแทนโทษทางอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดบางประเภท. หน้า 8.

Sue Titus Reid ได้กล่าวถึงโทษไว้ว่าหมายถึง โทษที่ลงโดยผู้มีอำนาจคือรัฐ ตามบทบัญญัติของกฎหมายภายหลังจากที่ศาลพบว่าจำเลยกระทำความผิด³¹

Johannes Andenaes ให้คำนิยามว่า โทษจะต้องประกอบไปด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

- (1) โทษต้องเป็นผลร้ายที่รัฐนำมาใช้ต่อผู้กระทำความผิด
- (2) การลงโทษจะกระทำได้อต่อเมื่อมีการกระทำความผิดต่อกฎหมาย
- (3) เป็นสิ่งตอบแทน เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้ถึงโทษซึ่งเป็นผลร้ายที่ตนได้รับจากการกระทำความผิด³²

นักกฎหมายที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งคือ Herbert L. Packer³³ ได้วิเคราะห์และให้คำจำกัดความของโทษ ซึ่งอาจสรุปความหมายไว้ว่า หมายถึง การใช้กฎหมาย ทำให้ผู้ที่ต้องรับโทษต้องประสบกับความยากลำบากหรือเหตุการณ์รูปแบบอื่นๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นสถานะที่ไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้ เมื่อเป็นไปตามผลแห่งการกระทำความผิดซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ให้เป็นความผิดโดยกฎหมาย

จิตติ ติงศภัทย์ กล่าวถึงโทษไว้ว่า เป็นวิธีการบังคับที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญา³⁴ ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

- (1) โทษต้องเป็นไปตามกฎหมาย
- (2) โทษต้องเป็นไปโดยเสมอภาค
- (3) โทษต้องมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวของบุคคล

นอกจากนี้ยังกล่าวกันอีกว่า ลักษณะที่เป็นโทษนั้น ได้แก่ ลักษณะที่ต้องเป็นการกระทำที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ที่ได้รับโทษ เช่น ให้ความทุกข์ทรมานในทางเนื้อตัว และชีวิตจิตใจหรือทางทรัพย์สิน ซึ่งต้องมียอดประกอบ 2 ประการ คือ

- (1) ตั้งใจให้ผู้ที่ได้รับโทษได้รับผลร้าย เช่น ถูกประหารชีวิต ถูกจำคุก ถูกกักขัง ถูกปรับ ถูกริบทรัพย์สิน
- (2) ต้องเป็นการกระทำต่อสมาชิกชุมชนเดียวกัน โดยอำนาจอธิปไตยที่จะทำต่อชุมชนนั้น³⁵

³¹ แหล่งเดิม.

³² แหล่งเดิม.

³³ Herbert L. Packer. (1968). *The Limits of The Criminal Sanction*. p. 21.

³⁴ จิตติ ติงศภัทย์ ก (2546). คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1. หน้า 840.

³⁵ ไชยเจริญ สันติศิริ. เล่มเดิม. หน้า 5.

ดังนั้นกล่าวโดยสรุป ความหมายของคำว่าโทษ ที่ใช้กันโดยทั่วไป ได้แก่ การปฏิบัติ
 ใดๆที่จะทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นจะต้องประสบผลร้ายเนื่องมาจากการที่ผู้นั้นได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติ³⁶

ก่อนที่จะพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ทางอาญา มีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึง
 ความหมายของโทษทางอาญาเสียก่อนว่า โทษทางอาญามีความหมายอย่างไร ดังนี้

โทษทางอาญา คือผลโดยซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญา
 โดยที่ผู้ซึ่งมีอำนาจให้ผลร้ายจะต้องมีอำนาจตามกฎหมายกำหนด และผลร้ายที่ผู้กระทำความผิด
 ได้รับนั้นเป็นการตอบแทนการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งการตอบแทนนี้จะมีลักษณะดำเนินการกระทำ
 ความผิดนั้น³⁷ กรณีดังเช่นมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดอาญา
 ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 ได้กำหนดประเภทของโทษทางอาญาไว้ คือ ประหารชีวิต
 จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้คำนิยามและแนวความคิดของ โทษอาญา ไว้โดยสังเขป ดังนี้
 ศาสตราจารย์ฮาร์ท³⁸ ให้ความหมายของโทษทางอาญาเพิ่มเติมว่า ต้องประกอบด้วย
 สาระสำคัญ 5 ประการ คือ

- (1) โทษทางอาญาต้องก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือผลอย่างอื่นที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ
- (2) โทษทางอาญาต้องใช้เพื่อตอบแทนความผิด
- (3) โทษทางอาญาต้องใช้บังคับแก่ผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด
- (4) โทษทางอาญาจะต้องเป็นวิธีการซึ่งบุคคลอื่นนอกจากผู้กระทำความผิดนำมาใช้
- (5) ผู้ที่กำหนดโทษทางอาญาต้องเป็นผู้มีอำนาจที่กฎหมายให้อำนาจในการลงโทษเพื่อ

ตอบแทนการกระทำผิดทางอาญา

Professor Packer ได้กล่าวถึงโทษทางอาญา ซึ่งนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการ
 กำหนดการกระทำความผิดทางอาญาของบุคคล 3 ประการ³⁹ คือ

- (1) การนำโทษทางอาญามาใช้กับการกระทำความผิดนั้นต้องเป็นการกระทำที่คนส่วนใหญ่
 ในสังคมเห็นว่าก่อให้เกิดอันตรายกับสังคมหรือเกิดผลกระทบกับบุคคลอื่น
- (2) โทษทางอาญาที่กำหนด จะต้องมิผลให้การกระทำความผิดนั้นลดน้อยลง และข้อ
 สำคัญประการสุดท้าย

³⁶ อุททิศ แสนโกศิก ก (2525). หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ. หน้า 1.

³⁷ สหชน รัตน์ไพศาล. (2527). ความประสงค์ของการลงโทษอาญา: ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้
 กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 10.

³⁸ H.L.A. Hart. (1968). **Punishment and Responsibility**. p. 4 – 5.

³⁹ อรรถชัย วงศ์อุดมมงคล. เล่มเดิม. หน้า 10.

(3) โทษทางอาญาจะต้องเป็นมาตรการสุดท้าย จะต้องไม่มีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่านี้อีกแล้ว⁴⁰

Law Reform Commission of Canada ได้พิจารณาถึงโทษทางอาญา ในส่วนของการนำโทษทางอาญามาใช้ในการกำหนดการกระทำที่เป็นความผิด 2 ประการ คือ

- (1) การนำโทษทางอาญามาบังคับใช้กับการกระทำนั้นจะต้องเป็นความผิดอาญาที่แท้จริง
- (2) โทษทางอาญาที่กำหนดนั้นจะต้องสามารถแก้ปัญหาที่เกิดจากการกระทำนั้นได้จริง⁴¹

2.5.2 วัตถุประสงค์และทฤษฎีการลงโทษทางอาญา

1) วัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญา

การลงโทษตามกฎหมายอาญานั้นหากพิจารณาในแง่ทัศนคติทางสังคม⁴² จะเห็นได้ว่ากฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์หลายประการ ดังนี้

- (1) การคุ้มครองมนุษย์ (และบางกรณีรวมถึงสัตว์ด้วย) จากการกระทำต่างๆ โดยเจตนา โดยใช้ความรุนแรง โศคร้ายทารุณ และความประพฤติที่สังคมไม่พึงประสงค์
- (2) การคุ้มครองบุคคลจากอันตรายซึ่งกระทำโดยไม่เจตนา เช่น การกระทำความผิดกฎหมายจราจร มลพิษ โรคระบาด เป็นต้น
- (3) การคุ้มครองบุคคลผู้อ่อนแอ หรือผู้ถูกขังได้โดยง่าย มิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งทางร่างกายและทรัพย์สิน เช่น เด็ก คนชรา คนป่วย หรือผู้มีปัญหาทางร่างกายและจิตใจ
- (4) การป้องกันการกระทำที่ผิดปกติหรือวิปริตผิดธรรมชาติ แม้ว่าผู้กระทำจะเป็นผู้ใหญ่หรือมีส่วนร่วมจะยินยอม เช่น การใช้ยาเสพติด โสเภณี การพนัน เป็นต้น
- (5) การป้องกันการกระทำอันไม่สมควรต่างๆ ซึ่งมีได้รวมไว้ในข้อต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วโดยกระทำในที่สาธารณะ เช่น การมีความสัมพันธ์ทางเพศ กอด หรือจูบ หรือเปลือยกายในที่สาธารณะ
- (6) การห้ามการกระทำที่ยั่ว หรือความประพฤติที่จะนำไปสู่ความไม่สงบสุขในสังคม เช่น การดูหมิ่น และหมิ่นประมาทบุคคลอื่น
- (7) การคุ้มครองทรัพย์สินของบุคคลจากการถูกลัก หนี้ออก ยักยอก หรือทำลาย

⁴⁰ สรุปผลการสัมมนา โครงการสัมมนาเพื่อพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมาย. (2548). การกำหนดความผิดอาญาในกฎหมายไทย ปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข. หน้า 6.

⁴¹ แหล่งเดิม. หน้า 7.

⁴² ประธาน วัฒนาวณิช ก (2541, ธันวาคม). “การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการ โดยเน้นทางด้านอาชญาวิทยา.” บทบัณฑิตย, 54, 4. หน้า 11.

(8) การป้องกันความไม่สะดวก หรือความไม่เป็นระเบียบ เช่น การขัดขวางหรือกีดขวางการจราจร

(9) การเก็บภาษีอากรและรายได้ต่างๆ ให้แก่รัฐ และบัญญัติความผิดสำหรับผู้ฝ่าฝืน

(10) การกำหนดความผิดต่อความมั่นคงของรัฐ

(11) การบัญญัติความผิดสำหรับการไม่ทำตามนโยบายของรัฐ เช่น กฎหมายบังคับให้บุคคลไปเลือกตั้ง ให้ส่งบุตรไปเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและเกณฑ์ทหาร

(12) การคุ้มครองสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัวและศาสนา เป็นต้น

(13) การบังคับใช้กฎหมายที่รัฐเห็นว่ามีความสำคัญต่อการอำนวยความสะดวกของรัฐ เช่น ความผิดต่อเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานในการยุติธรรม และเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ใดโดยเฉพาะให้ได้รับโทษสูงขึ้น หรือความผิดเกี่ยวกับการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมในเรื่องการจับผู้กระทำความผิด ช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้รอดพ้นจากการลงโทษและเป็นพยานในชั้นศาล

กรณีของการพิจารณาวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาในแง่ทัศนคติทางสังคมตามที่กล่าวมา มีเป้าหมายในการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ที่มีอยู่อย่างหลากหลายยากที่จะวางหลักเกณฑ์การกำหนดความผิดและโทษสำหรับการกระทำที่เห็นว่าไม่เหมาะสมและเป็นอันตรายต่อสังคม การอยู่ร่วมกันและระเบียบของสังคม ความประพฤติใดควรบัญญัติห้ามมิให้กระทำหรือความประพฤติที่ควรจะยกเลิกมิให้เป็นความผิด จึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมีนักกฎหมายสมัยใหม่ได้แยกวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญาออกเป็น 2 ประการใหญ่ๆ คือ

(1) การป้องกันทั่วไป (General Prevention)⁴³ เป็นวัตถุประสงค์ของการลงโทษประการหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในทางกฎหมายอาญา กล่าวคือ เป็นการใช้โทษเพื่อการข่มขู่ผู้อื่นมิให้กระทำความผิดในทำนองเดียวกันนั้น หรือเพื่อมิให้เป็นแบบอย่างซึ่งบังคับจิตใจให้บุคคลทั่วไปที่จะคิดกระทำความผิดอย่างเดียวกันให้งดเว้นความคิดนั้นๆ เสีย

(2) การป้องกันพิเศษ (Special Prevention) ก็เป็นวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งของกฎหมายอาญาที่จะป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดนั้นกระทำในลักษณะเดียวกันนั้นซ้ำอีก ทั้งนี้โดยการลงโทษผู้นั้นหรือโดยการใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่ผู้นั้น

วัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญานั้นเพื่อคุ้มครองสังคมมากกว่าเหตุผลอื่น แต่แม้ว่าการคุ้มครองสังคมจะเป็นจุดหมายขั้นสุดท้ายของการลงโทษ แต่ปัญหาที่จะต้องพิจารณาก็คือ

⁴³ คณิต ฌ นคร ข (2547). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. หน้า 361.

2) ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา

โทษทางอาญานั้นคือการลงอาญาต่อผู้กระทำความผิด หรืออีกนัยหนึ่งก็คือปฏิบัติการที่ผู้กระทำความผิดจะพึงได้รับจากผลของความผิดที่ได้กระทำลง ฉะนั้นการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญาจึงหมายถึงปฏิบัติการที่ผู้กระทำความผิดในทางอาญาจะพึงได้รับจากผลของความผิดที่ได้กระทำตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นอันมีลักษณะและบทกำหนดโทษทางอาญา

อดีตแนวความคิดในเรื่องของการกระทำความผิดของบุคคลและการลงโทษนี้มีมาอยู่แต่ดั้งเดิม เพราะเหตุผลที่ว่าความคิดเช่นนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่ในความรู้สึกร่วมกันของคนในสังคมแต่ละสังคมโดยได้มีการพัฒนาแนวความคิดและทฤษฎีในการลงโทษขึ้นมาตามลำดับ จากเดิมที่มุ่งเน้นการลงโทษให้หลายจำเพียงอย่างเดียวก็เปลี่ยนเป็นมุ่งแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดแทน และจากเหตุดังกล่าวนี้การลงโทษด้วยการแก้แค้นทดแทน รวมทั้งการลงโทษด้วยวิธีขังขังข่มขู่เป็นการมุ่งเน้นในการตัดความสัมพันธ์ของผู้กระทำความผิดให้ออกจากสังคมและให้เกิดความเกรงกลัวต่อความผิดที่ตนได้กระทำขึ้น ทำให้พฤติกรรมของผู้กระทำความผิดไม่สามารถปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นได้ ฉะนั้นจึงก่อให้เกิดวิธีการและมาตรการต่างๆ ในการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด เพื่อให้กลับตัวเป็นคนดีคืนสู่สังคมต่อไป ฉะนั้นในการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญานั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงทฤษฎีการลงโทษทางอาญาประกอบด้วย ซึ่งแต่ละทฤษฎีนั้นจะมีรูปแบบและสนองต่อวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกัน โดยทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาที่ปรากฏอยู่สามารถแยกออกมาพิจารณาได้ ดังนี้

(1) การลงโทษเพื่อแก้แค้นและทดแทน (Punishment as retribution retaliation or revenge)⁴⁵

การลงโทษเพื่อการแก้แค้นและทดแทนนี้มีวัตถุประสงค์ใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีมาแต่สมัยโบราณและแพร่หลายมากที่สุด และถือได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่เก่าที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากสัญชาตญาณแห่งการแก้แค้นของคนและสัตว์ซึ่งมีมาแต่ดึกดำบรรพ์และมาจากความคิดที่ว่าจะเป็นการไม่ยุติธรรมเลย หากว่าผู้กระทำความผิดจะไม่ได้รับผลอันเนื่องมาจากการที่กระทำความผิดนั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดระบบศีลธรรม โดยในการลงโทษควรเป็นโทษที่

⁴⁴ ประธาน วัฒนวานิชย์ ก เล่มเดิม. หน้า 12.

⁴⁵ อรรถ สุวรรณบุบผา. (2518). หลักอาชญาวิทยา. หน้า 139.

ปัจจุบันการลงโทษเพื่อการแก้แค้นและทดแทน ไม่เป็นที่นิยมของนักทฤษฎีทั่วไปเพราะแนวคิดนี้เป็นสิ่งที่ล้าสมัยและไม่ชอบด้วยมนุษยธรรมแต่ก็ยังคงมีการใช้กันอยู่ เพราะความรู้สึกนึกคิดของคนส่วนมากยังต้องการให้อาชญากรได้รับผลจากการกระทำผิดที่หนักพอกับความอุกฉกรรจ์ของความผิดที่ได้กระทำลงไป จึงไม่อาจจะทิ้งวัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อการแก้แค้นและทดแทนนี้ได้

นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐคือ ผู้พิพากษาจะกำหนดโทษแก่ผู้กระทำผิดรายใดก็มักจะนึกถึงพฤติการณ์แห่งความร้ายแรงของการกระทำผิดว่าสมควรจะลงโทษหนักเบาเพียงใด วัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อการแก้แค้นและทดแทนนี้จึงยังใช้อยู่ในปัจจุบัน

(2) การลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องกัน (Punishment as a deterrence or restraint or prevention)

วัตถุประสงค์ก็เพื่อจะทำให้ผู้กระทำผิดเข็ดหลาบ และเกรงกลัวไม่กล้ากระทำผิดอีกต่อไปและเพื่อเป็นการเตือนมิให้คนอื่น ๆ ทำตามอย่างผู้กระทำความผิด⁴⁶ เพราะจะถูกลงโทษเช่นเดียวกัน สมมติฐานภายใต้แนวคิดนี้มีอยู่ว่าถ้าสังคมไม่สามารถจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาสู่ระบบงานยุติธรรมและลงโทษผู้กระทำความผิดแล้วก็เท่ากับสังคมส่งเสริมอาชญากรรมให้เกิดขึ้น เพราะฉะนั้นการลงโทษจึงมุ่งที่จะหยุดหรือลดอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้น และให้มีผลยับยั้งพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายด้วย

การลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องกันเพื่อเป็นการข่มขู่บุคคลให้เกรงกลัวนั้นเป็นการไม่ยุติธรรม เพราะบุคคลใดจะถูกลงโทษประการใดย่อมขึ้นอยู่กับกระทำของผู้กระทำผิดและไม่ควรถูกลงโทษเพราะความต้องการที่จะใช้การลงโทษเป็นเครื่องมือให้บังเกิดผลต่อบุคคลอื่น เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะไม่ถูกกระทำเช่นนั้น ส่วนในเรื่องการลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องกันของผู้กระทำผิดเองเพื่อให้เกิดความหลาบจำนั้น มีข้อโต้แย้งได้ว่าอาจไม่เป็นจริงเสมอไป แต่จะกลับมีผลตรงข้าม เพราะเหตุผลประการหนึ่งที่บุคคลทั่วไปไม่อยากกระทำผิดเพราะชื่อเสียงเกียรติยศของตนเอง ไม่ต้องการถูกตราหน้าว่าเคยได้รับโทษทัณฑ์มาแล้ว แต่ถ้าได้ถูกลงโทษมาแล้วครั้งหนึ่งความกลัวดังกล่าวย่อมหมดไปเพราะไม่ว่ากระทำความผิดอีกหรือไม่ชื่อเสียงเกียรติยศก็ไม่อาจกลับคืนมาได้ ดังนั้นการลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องกันเพื่อให้เข็ด หลาบจำจึงไม่เป็นจริงเสมอไป

⁴⁶ ผงจิตต์ อธิคมนันท์. (2525). สังคมวิทยาด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ. หน้า 128 – 129.

(3) การลงโทษเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม (Punishment as a protection of society or an incapacitation)

การลงโทษเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมเริ่มขึ้นเมื่อมีการนำเอาวิธีการลงโทษจำคุกมาใช้ แต่ก่อนหน้าการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนและเพื่อเป็นการยับยั้งมิให้อยู่เป็นอันมากในการกำจัดศัตรูทางการเมืองผู้มีอำนาจปกครองนครเทศนักโทษการเมือง หรืออาจจำกัดด้วยวิธีการประหารชีวิต หรือขังในห้องใต้ดิน แต่สำหรับผู้ประกอบอาชญากรรมถูกการกำจัดออกไปจากสังคมเพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมยังมีได้นำมาใช้

ต่อมาเมื่อมีการนำโทษจำคุกมาใช้ การจำคุกจึงถือเป็นมาตรการเพื่อความปลอดภัยด้วยคือ นักโทษที่ถูกจำคุกอยู่ย่อมไม่สามารถจะออกไปก่ออาชญากรรมหรือความเดือดร้อนแก่สังคมได้อีกอย่างน้อยเป็นการชั่วคราวระหว่างที่ถูกจำคุก

(4) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Punishment as a mean of formation)

วัตถุประสงค์ของการลงโทษในสมัยปัจจุบัน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนคือ การลงโทษที่มุ่งการปรับปรุงแก้ไขตัวบุคคลเพื่อให้กลับตัวเป็นคนดี และเพื่อป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการประกอบอาชญากรรม

การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทนนั้น นอกจากจะไม่เกิดผลดีแก่สังคมแล้วยังกลับเป็นโทษแก่สังคมอีกด้วย จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขในด้านการคุมประพฤติและการดูแลนักโทษในทัณฑสถานและการพักการลงโทษ ที่มุ่งมิให้บุคคลกลับมากระทำผิดอีกโดยการแก้ไขปรับปรุงตัวบุคคลผู้กระทำผิด

หลักการนี้มีแนวความคิดเห็นว่า การลงโทษซึ่งเป็นผลร้ายนั้น ไม่น่าจะทำให้บุคคลกลับตัวเป็นคนดีได้ จึงควรเปลี่ยนมาใช้การปฏิบัติแทนโดยวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

(1) พยายามไม่ให้ผู้กระทำผิดประสบกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของเขาในทางที่เสื่อมลง เช่น การรอการลงโทษ หรือการแยกประเภทของนักโทษ

(2) วิธีการปรับปรุงผู้ต้องโทษในระหว่างคุมขัง ได้แก่ การฝึกหัดอาชีพและให้การศึกษาอบรมทางศีลธรรม ศาสนา ที่จะให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นพลเมืองดีต่อไป

(3) การให้ความช่วยเหลือหลังพ้นโทษ นักโทษส่วนมากเมื่อพ้นโทษแล้วต้องการกลับตัวเป็นคนดีแต่พบอุปสรรค คือ ไม่สามารถสมัครเข้าทำงานได้

ดังนั้น การช่วยเหลือจึงเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยปรับปรุงผู้กระทำผิด โดยการตั้งกองทุนช่วยเหลือการบริการจัดหางานให้ เป็นต้น

ลำดับต่อไปจะกล่าวถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภริยา ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายที่มุ่งให้ความคุ้มครองผู้ถูกกระทำ กฎหมายที่มุ่งลงโทษผู้กระทำ และกฎหมายที่มุ่งระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น กล่าวคือ

2.6 มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีภริยา

2.6.1 มาตรการทางกฎหมายกรณีเกิดความรุนแรงระหว่างสามีภริยาในประเทศไทย

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้กำหนดสิทธิและคุ้มครองบุคคลทุกคนที่อยู่ภายใต้กฎหมายไทย โดยบัญญัติเรื่องการให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นสำคัญ ดังปรากฏอยู่ในมาตราต่อไปนี้ กล่าวคือ

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

มาตรา 35 สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัวย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา 52 วรรคสอง เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้ปราศจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม ทั้งมีสิทธิได้รับการบำบัดฟื้นฟูในกรณีที่มีเหตุดังกล่าว

วรรคสาม การแทรกแซงและการจำกัดสิทธิของเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัวจะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อสงวนและรักษาไว้ซึ่งสถานะของครอบครัวหรือประโยชน์สูงสุดของบุคคลนั้น

มาตรา 81 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านกฎหมายและการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(5) สนับสนุนการดำเนินการขององค์กรภาคเอกชนที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว

มาตราดังกล่าวในข้างต้นที่นำเสนอมาในเรื่องการที่กฎหมายมุ่งให้ความคุ้มครองเด็ก สตรี ตลอดจนให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัว สามารถสรุปแนวทางในเรื่องการคุ้มครอง ดังนี้

(1) ความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงที่จะได้รับความคุ้มครองจากรัฐและจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมเสมอภาคกัน โดยไม่ถูกกีดกันหรือเลือกปฏิบัติด้วยสาเหตุทางเพศ

(2) เปิดช่องให้รัฐกำหนดมาตรการพิเศษ เพื่อจัดอุปสรรคหรือเพื่อส่งเสริมบุคคลที่ถูกกีดกันหรือถูกเลือกปฏิบัติ เช่น สตรี ผู้พิการ หรือผู้ด้อยโอกาสกลุ่มอื่นๆ ให้สามารถบรรลุถึงความเสมอภาคได้โดยไม่ให้ถือว่ามาตรการดังกล่าวนี้เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนอื่นๆ โดยทั่วไป

(3) กำหนดให้รัฐให้ความคุ้มครอง เด็ก เยาวชน สตรี และบุคคลในครอบครัวจากความรุนแรง และการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมเป็นการป้องกันปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่กระทำต่อภริยาและบุตร

(4) ให้ผู้แทนองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับสตรี เด็ก และคนชรา เข้ามีส่วนร่วมในการคุ้มครองบุคคลให้ปราศจากความรุนแรงในครอบครัว

บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการให้ความสำคัญในเรื่องการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นอย่างมาก ดังนั้นสามีหรือภริยาต้องได้รับสิทธิการคุ้มครองตามกฎหมายเช่นกัน และกระบวนการยุติธรรมก็ควรให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูสภาพทางจิตใจ และการชดเชยค่าเสียหายกรณีที่ยื้อได้รับการเจ็บป่วย ทุพพลภาพ เพื่อดำรงชีวิตอยู่ต่อไป เพื่อเป็นการบรรเทาและสร้างความสำนึกผิดต่อผู้กระทำผิด ตลอดจนบำบัดฟื้นฟูบุคคลดังกล่าวให้มีสภาพที่ดีขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเด็นหลักที่ทุกองค์กร หรือทุกบุคคลที่เกี่ยวข้องควรที่จะตระหนักและให้ความสำคัญในการที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายดังกล่าวให้มากที่สุด

2) ประมวลกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายหรือข้อบังคับที่เกี่ยวกับความประพฤติของบุคคลที่เป็นอาชญากร หรือเกี่ยวกับความประพฤติที่ฝ่าฝืนต่อข้อบังคับในการรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยในสังคม⁴⁷ กฎหมายอาญานั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย เช่น

กฎหมายอาญา คือบรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่น และเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย และมาตรการบังคับทางอาญาอื่นนั้น⁴⁸

กฎหมายอาญา คือบรรดากฎหมายทั้งหลายที่บัญญัติถึงความผิดและกำหนดโทษไว้ซึ่งรัฐจะเป็นผู้ลงโทษในกรณีที่มีการกระทำผิดนั้นๆ⁴⁹

⁴⁷ อุททิศ แสนโกศิก ข (2528). กฎหมายอาญาภาค 1. หน้า 2.

⁴⁸ คณิต ณ นคร ก (2543). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. หน้า 26.

⁴⁹ อุททิศ แสนโกศิก ข เล่มเดิม. หน้า 2.

กฎหมายอาญา ได้แก่ กฎหมายที่บัญญัติถึงความผิดและโทษ⁵⁰

กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดเป็นความผิดและกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ด้วย⁵¹

กฎหมายอาญา ได้แก่ การกระทำหรืองดเว้นการกระทำที่จักต้องกระทำเพื่อป้องกันผลในสิ่งที่กฎหมายบัญญัติห้ามหรือให้กระทำ เพื่อรักษาความสงบของชุมชนหรือรักษาศีลธรรม⁵²

กฎหมายอาญา คือกฎหมายซึ่งมีความมุ่งหมายในอันที่จะป้องกันความเสียหายต่อสังคมโดยบัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิดและกำหนดโทษที่จะลงแก่การกระทำนั้น⁵³

กฎหมายอาญา เป็นกฎข้อบังคับต่างๆ ที่กำหนดเกี่ยวกับความประพฤติของมนุษย์ซึ่งประกาศใช้บังคับโดยผู้มีอำนาจในทางการเมือง และใช้บังคับแก่บุคคลทุกคนทุกชนชั้นโดยเสมอกัน และการบังคับนั้นกระทำโดยการลงโทษโดยรัฐ⁵⁴

คำนิยามของกฎหมายอาญาต่างๆ เหล่านี้ จะเห็นได้ว่ากฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่กำหนดถึง

(1) ความผิด กฎหมายจะบัญญัติห้ามไว้ว่าไม่ให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าได้กระทำการที่ห้ามไว้จะถือว่ามีความผิด (เช่นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 เป็นต้น) และบัญญัติให้มีหน้าที่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้าไม่กระทำตามหน้าที่นั้นถือว่ามีความผิด (เช่นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 126 เป็นต้น)

(2) มาตรการบังคับทางอาญา ได้แก่ โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัย หรือมาตรการบังคับทางอาญาอื่น⁵⁵ กฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งคือเพื่อป้องกันความเสียหายของสังคมหรือเพื่อป้องกันอันตรายต่ออนาถ ต่อความปลอดภัยและศีลธรรมของส่วนรวม ดังนั้นการที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้ก็ต้องทำโดยให้กฎหมายอาญามีสภาพบังคับหรือมีการลงโทษผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั่นเอง ความเสียหายที่กฎหมายอาญาประสงค์จะปกป้องหรือคุ้มครองนั้นบางเรื่องก็เป็นความเสียหายที่เป็นรูปธรรม เช่น การฆ่าคนหรือการทำร้ายคน

⁵⁰ หยุต แสงอุทัย ก (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. หน้า 119.

⁵¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ ก (2544). คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1. หน้า 1.

⁵² ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ์. (2547). กฎหมายอาญาหลักและปัญหา. หน้า 3-4.

⁵³ Wayne R. Lafave & Austin W Scott, Jr. (1992). **Criminal Law**. p 5.

⁵⁴ Edwin Sutherland and Donald Cressey. (1996). **Principle of Criminology** (7th. ed.). p. 4.

⁵⁵ มาตรการบังคับทางอาญาอื่น เช่น การยึดและทำลายวัตถุหรือส่วนของวัตถุที่มีข้อความหมิ่นประมาท การให้โฆษณาคำพิพากษาของศาลในหนังสือพิมพ์โดยให้จำเลยเป็นผู้ชำระค่าโฆษณา ตามมาตรา 332 (อ้างถึงใน คณิต ณ นคร ก, 2543 : 325, 356).

โทษในทางอาญาเป็นการบังคับโดยรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจลงโทษต่อผู้กระทำความผิดอาญา ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงว่าชุมชนไม่ต้องการให้การกระทำความผิดเช่นนั้นเกิดขึ้นและเป็นการตอบแทนผู้กระทำความผิดเพื่อให้หลายจำด้วย ดังนั้นการลงโทษจึงหมายถึงการที่รัฐทำให้ผู้กระทำความผิดต้องได้รับผลร้ายเพราะเหตุที่ผู้กระทำความผิดนั้นฝ่าฝืนกฎหมาย ทั้งนี้โดยเจตนาให้ผู้ได้รับโทษรู้สึกว่าการลงโทษนั้นเป็นผลร้าย ในส่วนที่เกี่ยวกับโทษทางอาญานั้นมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ทฤษฎี คือ “ทฤษฎีเด็ดขาด” และ “ทฤษฎีสัมพันธ์”⁵⁷

(1) ทฤษฎีเด็ดขาด (Absolute Theory) ถือว่าการลงโทษเป็นสิ่งที่มิได้อยู่โดยธรรมชาติในทุกความผิด ถือเป็นผลที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของความผิด ดังนั้นผู้ใดกระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าการกระทำความผิดเป็นกรรมชั่วผู้ใดกระทำความผิดจะต้องชดใช้กรรมของตนโดยต้องยอมรับการลงโทษตามทฤษฎีนี้ แม้จะไม่มีรัฐก็สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ เพียงแต่รัฐรับดำเนินการลงโทษเสียเองเพื่อบรรลุถึงความมุ่งหมายบางประการ ทฤษฎีนี้เห็นว่าการลงโทษเป็นของควบคู่กับการกระทำผิด ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำความผิดก็เท่ากับว่าสังคมยอมรับการกระทำผิดของผู้กระทำความผิด ซึ่งจะมีผลเหมือนว่าสังคมเป็นผู้สนับสนุนให้มีการกระทำความผิด ทฤษฎีนี้ยังเห็นว่าจะใช้การลงโทษเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างอื่นไม่ได้ไม่ว่าจะเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ลงโทษเองหรือแก่สังคมก็ตาม ดังนั้นการลงโทษทุกกรณีจะต้องเนื่องมาจากเหตุที่บุคคลผู้ถูกลงโทษได้กระทำความผิดเท่านั้น

ทฤษฎีเด็ดขาดได้รับการคัดค้านด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ลักษณะของทฤษฎีนี้เป็นเรื่องลำสมัยเพราะเป็นการมองแต่อดีตคือเอาการลงโทษเป็นการตอบแทนแก่ความผิดที่ได้กระทำไปแล้วไม่ได้มุ่งถึงประโยชน์ในอนาคตเลย กล่าวคือไม่ได้คำนึงถึงว่าการลงโทษนั้นจะมีผลในทางป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีกหรือไม่ การลงโทษเกิดขึ้นโดยกฎหมายและกฎหมายก็เป็นเครื่องมือของรัฐซึ่งจุดมุ่งหมายพื้นฐานของรัฐย่อมได้แก่สวัสดิภาพของบรรดาสมาชิกในรัฐ ดังนั้นการลงโทษตามกฎหมายก็ควรทำเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว การลงโทษจะเป็นสิ่งที่ถูกต้องยุติธรรมก็ต่อเมื่อเกิดประโยชน์ต่อผู้ถูกลงโทษเองหรือต่อประชาชน

⁵⁶ วิสาร พันธนะ. (2545). ลักษณะทั่วไปของกฎหมายอาญาและปรัชญากฎหมายอาญา. หน้า 6-7.

⁵⁷ หยุด แสงอุทัย ก เล่มเดิม. หน้า 20.

(2) ทฤษฎีสัมพันธ์ (Relative Theory) ทฤษฎีนี้ไม่ได้พิจารณาในแง่การกระทำ ความผิดแต่พิจารณาในแง่ที่ว่าควรลงโทษอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์ทั้งแก่ตัวผู้กระทำความผิดเอง และแก่สังคมส่วนรวม การลงโทษจะต้องคำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิดและสภาพแวดล้อมอื่นด้วย และโทษนั้นควรจะมีผลทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความหวาดกลัว ทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดี ทำให้สังคมปลอดภัยจากการกระทำความผิด ทฤษฎีสัมพันธ์มีลักษณะเป็นการมองไปในอนาคตเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก ซึ่งอาจจะโดยการข่มขู่ไม่ให้คนทั่วไป กระทำความผิดหรือแก้ไขผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี แต่ทฤษฎีสัมพันธ์ถือว่าถ้าพึ่งแต่การ ข่มขู่ด้วยโทษอย่างเดิวย่อมไม่เพียงพอต่อการป้องกันการกระทำความผิดอาญาในอนาคต ดังนั้น การลงโทษจึงต้องมีลักษณะเป็นการแก้ไขตัวผู้กระทำความผิดด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดซ้ำอีก⁵⁹

การลงโทษเป็นเครื่องมือของรัฐที่ใช้ตอบโต้การก่ออาชญากรรมหรือการกระทำความผิด ซึ่งถือว่าเป็นผลเสียหายต่อสาธารณชนและกระทบกระเทือนถึงความสงบเรียบร้อย การลงโทษ จึงเป็นเครื่องมือส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายในอันที่จะตอบสนองความต้องการของสังคม เพื่อวัตถุประสงค์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ เพราะการลงโทษมีลักษณะเป็นการบังคับให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบต่อการกระทำของตนต่อชุมชนหรือรัฐ⁶⁰

การลงโทษอาจเป็นการกระทำต่อตัวบุคคลที่กระทำความผิดนั้นเอง หรือต่อทรัพย์สินของผู้นั้นก็ได้ ซึ่งการลงโทษโดยวิธีการต่างๆ จะมีลักษณะที่สำคัญดังนี้⁶¹

(1) มีลักษณะเป็นผลร้าย ทั้งนี้เนื่องมาจากวัตถุประสงค์เพื่อการทดแทน โทษเป็นการ ทำให้ได้รับความลำบากทำให้ผู้ต้องโทษรู้สึกลำบากทรมาน หรืออย่างน้อยก็ถูกจำกัดสิทธิ

(2) มีลักษณะน่าอาย โทษเป็นเครื่องแสดงความไม่เห็นชอบของมหาชน เพราะเป็น เครื่องแสดงว่าความประพฤติปฏิบัติของผู้ถูกลงโทษนั้นไม่เพียงแต่ไม่สมควรเท่านั้น แต่ควรต้องถูก

⁵⁸ อุตทิส แสตนโกติก ก เล่มเดิม. หน้า 7-11.

⁵⁹ แหล่งเดิม. หน้า 17-35.

⁶⁰ ประธาน วัฒนวานิชย์ ข (2544). “แนวความคิดในการลงโทษ.” วารสารนิติศาสตร์. 12, 2. หน้า 9.

⁶¹ โทแมน ภัทรภิมย์. (2518). กฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาเปรียบเทียบ. หน้า 1.

(3) มีลักษณะเป็นการกำหนดไว้ก่อนเพื่อเป็นการข่มขู่และตอบแทน

(4) มีลักษณะเป็นการแน่นอน

การลงโทษไม่ใช่เป็นสาระสำคัญของกฎหมายแต่เป็นเพียงส่วนประกอบที่มีหน้าที่ คำจูงและสนับสนุนให้กฎหมายได้รับการยอมรับนับถือและปฏิบัติตามบรรลุ เป็นปัจจัยที่มุ่งหวังผล ในทางจิตใจของสมาชิกในสังคมเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวและเคารพกฎหมายและปฏิบัติตาม บทบัญญัติของกฎหมาย เมื่อมีผู้ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งมีผลเป็นการกระทบกระเทือนต่อสังคม ส่วนรวมก็จะมี การลงโทษทางอาญาซึ่งอาจเป็นการบังคับต่อตัวบุคคลหรือทรัพย์สิน

การลงโทษย่อมเปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันไปตามสถานที่และเวลา ตลอดจน วัฒนธรรมประเพณีของสังคมในแต่ละท้องถิ่น แต่การลงโทษที่ดีคือการบังคับใดๆ ก็ตามไม่ว่า บังคับต่อร่างกายหรือทรัพย์สินที่ได้คำนึงถึงการเคารพหลักมนุษยธรรม การลงโทษที่ป่าเถื่อน ทารุณโหดร้ายย่อมถือได้ว่าเป็นการละเมิดหลักพื้นฐานแห่งมนุษยธรรม

การลงโทษไม่ว่าจะพิจารณาจากทฤษฎีหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษย่อมมีผลต่อ ผู้กระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างดังนี้⁶²

(1) ทดแทนความผิดหรือแก้แค้น (Retribution Justification) ผู้กระทำความผิด สมควรได้รับโทษเพราะเขาได้กระทำความผิดและต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และโทษ ที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้นต้องเหมาะสมกับความผิด (Culpability) ความรับผิดชอบจะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับผลร้ายของการกระทำว่าเป็นการกระทำความผิดโดยเจตนา ไม่เจตนา หรือประมาท แรงจูงใจ พฤติการณ์แวดล้อม เหตุเพิ่มโทษ ลดโทษและเหตุบรรเทาโทษ แต่อย่างไรก็ตาม แนวความคิดนี้ก็ยังคงยอมรับการทดแทนความผิดโดยมีขอบเขตจำกัดหรือความแตกต่างระหว่าง บุคคลได้ตามหลักผู้สมควรได้รับโทษ (Distributive Justice) ตามสถานะของบุคคล หรือความชั่ว เป็นต้น ดังนั้นกฎหมายอาญาจึงได้บัญญัติโทษขั้นต่ำและขั้นสูงไว้ซึ่งทำให้กฎหมายอาญามีความ ยืดหยุ่นและทำให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษได้ตามความเหมาะสมหรือตามสมควร

(2) การยับยั้งข่มขู่ (Utilitarian or Reductive Justification) การลงโทษมีเหตุผล ในการลดจำนวนอาชญากรรม การลงโทษที่รุนแรงจะเป็นการยับยั้งการกระทำความผิดหรือมีผล เป็นการป้องกันอาชญากรรมเพราะ

- ยับยั้งผู้กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดอีก

⁶² ประธาน วัฒนวานิชย์ ก (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา. หน้า 360 – 364.

- ยับยั้งผู้ที่อาจจะกระทำความผิดหรือผู้ที่จะเลียนแบบ
- แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด
- ให้การศึกษาแก่สาธารณชนเพื่อจะได้ตระหนักถึงการกระทำความผิดและมีความระมัดระวังอันเป็นการช่วยลดอาชญากรรม
- ให้ความคุ้มครองแก่สาธารณชนหรือผู้ที่อาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมโดยการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคม

(3) การไม่ยอมรับหรือการประณามการกระทำความผิด (Expressive or Denunciatory Justification) แนวความคิดนี้เชื่อว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นการไม่ยอมรับการกระทำนั้น เหตุผลในการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นบางครั้งก็แย้งหรือไม่สอดคล้องกัน แม้ว่าจะได้มีความพยายามในการแบ่งแยกการลงโทษผู้กระทำความผิดในตัวของมันเอง (Mala in se) โดยอ้างเหตุผลการทดแทนความผิด และความผิดที่กฎหมายห้าม (Mala prohibita) โดยอ้างเหตุผลในทางอรรถประโยชน์ ซึ่งการอ้างเหตุผลดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะแยกให้เห็นได้ชัดเจนระหว่างความพอใจ ความสงสาร หรืออคติที่ผู้กำหนดโทษมีความรู้สึกต่อผู้กระทำความผิด

จุดมุ่งหมายในการลงโทษนั้น ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งอย่างใดหรืออย่างเดียว และจุดมุ่งหมายหลายประการอาจสนับสนุนซึ่งกันและกันหรืออาจขัดแย้งกันได้ การลงโทษผู้กระทำความผิดไม่จำเป็นต้องสนับสนุนระบบการลงโทษในสถานเบา หรือมีการทดแทนความผิด การลงโทษนั้นไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการที่ปราศจากมนุษยธรรม แต่การลงโทษโดยจุดมุ่งหมายเพื่อการทดแทนความผิดก็ยังคงมีอยู่ในจิตสำนึกของสาธารณชนโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามระบบการลงโทษควรจะเป็นอิสระจากการแก้แค้นทดแทนผู้กระทำความผิดแต่เพียงอย่างเดียว⁶³ แต่เนื่องจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจริงนั้นมีลักษณะหลายรูปแบบ และลักษณะที่กฎหมายต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษคือกรณีที่เป็นความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะความรุนแรงกรณีเป็นความผิดอาญา ระหว่างคู่สามีภรรยา กล่าวคือ

กฎหมายที่กำหนดโทษในกรณีปัญหาความรุนแรงของสามีภรรยาที่ทำร้ายร่างกายจิตใจต่อกันคือ ประมวลกฎหมายอาญาในหมวดของความผิดต่อร่างกาย ซึ่งกำหนดว่า การทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจต้องระวางโทษ⁶⁴

⁶³ แหล่งเดิม. หน้า 365.

⁶⁴ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 295.

กรณีหากผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายถึงสาหัสโทษจะสูงขึ้น และหากถึงแก่ความตายก็จะ มีโทษสูงขึ้นตามลักษณะการกระทำว่าเป็นการฆ่าโดยไตร่ตรองไว้ก่อน หรือโดยไม่เจตนา ซึ่งตาม กฎหมายได้กำหนดกรณีที่เป็นอันตรายสาหัส ดังนี้⁶⁵

- (1) ตาบอด ห้วนหวก ลิ่นขาด เสียขนานประสาท
- (2) เสียอวัยวะสืบพันธุ์ หรือความสามารถสืบพันธุ์
- (3) เสียแขน ขา มือ เท้า นิ้ว หรืออวัยวะอื่นใด
- (4) หน้าเสียโฉมอย่างติดตัว
- (5) แท้งลูก
- (6) จิตพิการอย่างติดตัว
- (7) ทุพพลภาพ หรือเจ็บป่วยเรื้อรังซึ่งอาจถึงตลอดชีวิต
- (8) ทุพพลภาพ หรือเจ็บป่วยด้วยอาการทุกขเวทนาเกินกว่า 20 วัน หรือจนประกอบ

กรณียกิจตามปกติไม่ได้เกินกว่า 20 วัน

กรณีที่มิได้มีเจตนาฆ่า แต่มีการทำร้ายจนเป็นเหตุให้ผู้ถูกทำร้ายถึงแก่ความตายต้อง ระวังโทษ⁶⁶ และ

กรณีที่มีการใช้กำลังทำร้ายโดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ก็ต้องระวังโทษเช่นกัน⁶⁷ (เป็นความผิดลหุโทษ)

มาตรการในกฎหมายอาญาเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายนั้นสามารถใช้ได้ผลสมความ มุ่งหมายในการที่จะป้องกันไม่ให้มีการทำร้ายร่างกายกันระหว่างสามีภริยา เนื่องจากเมื่อมีการทำร้าย ร่างกายต่อกันไม่ว่าในระดับใดก็จะเป็นความรับผิดชอบเข้าไปดำเนินคดีด้วยรูปแบบของ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเคร่งครัด แต่บทกฎหมายดังกล่าวไม่สามารถนำมาใช้ได้ผล ในการป้องกันปัญหาความรุนแรงของสามีภริยาได้ เพราะว่าการทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ได้รับ อันตรายแก่กายถึงบาดเจ็บตามกฎหมายอาญาในกรณีที่เกิดระหว่างสามีภริยาพนักงานเจ้าหน้าที่ มักจะไม่เข้าไปแทรกแซงแม้ว่าจะได้รับการแจ้งความร้องทุกข์จากฝ่ายที่ถูกทำร้าย เนื่องจากการทำร้าย ร่างกายระหว่างสามีภริยานั้นมักจะไม้อาความกันในภายหลังไม่ว่าด้วยคู่กรณีเอง ญาติพี่น้อง หรือ เพราะต้องการรักษาและดำรงสถานะครอบครัวไว้ หรือเพื่อให้ลูกไม่รู้สึกรับผิดชอบจากการที่พ่อแม่ แยกทางกันก็ตาม และหากเมื่อมีการสอบสวนหรือต้องดำเนินคดีในชั้นศาลฝ่ายที่ถูกทำร้ายก็อาจจะ ไม่มาให้การก็เป็นได้ แต่จะทำการไกล่เกลี่ยแทนโดยมีเจตนาเพื่อพยายามรักษาสถาบันครอบครัว

⁶⁵ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 297.

⁶⁶ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 290.

⁶⁷ ประมวลกฎหมายอาญา, มาตรา 391.

3) ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกรณีเรื่องที่มีวิธีปฏิบัติเป็นพิเศษ พ.ศ. 2543 ข้อ 583 กำหนดว่า ในกรณีที่สามีหรือภริยากล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่งว่าทำร้ายร่างกายนั้น หากมิได้ใช้อาวุธหรือบาดเจ็บถึงสาหัส หรือเหตุมิได้เกิดในถนนหลวง ประกอบกับการกระทำนั้นได้กระทำไปโดยมิได้มีเจตนาชั่วร้าย เช่น ทำเพื่อตักเตือนสั่งสอน เป็นต้น ให้พนักงานสอบสวนพยายามชี้แจงตักเตือนให้เรื่องยุติกันเสีย เมื่อไม่เป็นผลสำเร็จจึงจัดการต่อไปตามรูปคดี แต่ให้เสนอสำนวนสอบสวนนั้นตามลำดับให้ผู้บังคับการพิจารณาสั่งการ

การทำร้ายร่างกายกันระหว่างสามีภริยานั้น จะได้อาศัยอาวุธหรือบาดเจ็บสาหัสหรือเหตุเกิดในถนนหลวงก็ดี หากเห็นเป็นการสมควรก็ให้เสนอให้ผู้บังคับการพิจารณาสั่งการตามความเหมาะสมได้ ทั้งนี้เฉพาะทางราชการต้องการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของครอบครัวเป็นสำคัญ

ให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลยพินิจในการไต่ถามสืบ หากการกระทำความผิดเกิดขึ้นบ่อยครั้ง มีเจตนาและมิตุการณ์ว่าจะเกิดการทำร้ายรุนแรงยิ่งขึ้นก็ให้ดำเนินคดีตามกฎหมายทุกกราย

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติฉบับดังกล่าว กฎหมายนั้นมุ่งที่จะให้คู่สามีภริยาคืนดีกันเพื่อประสานความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้มีอยู่ต่อไป แต่ก็มีบุคคลที่มีความเห็นแย้งกล่าวคือ⁶⁸ ข้อมูลจากการเสวนาองค์กรหญิง ระบุว่าต้องแก้ไขระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติเรื่องสามีภริยาคืนดีกันให้ดำเนินการแค่ไต่ถามสืบไม่ต้องลงบันทึกประจำวัน และต้องแก้กระบวนการยุติธรรมและกฎหมายอาญา มาตรา 56 เพราะทำให้หลอมน้ำทางสังคม กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติทำความเข้าใจว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้บุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ระเบียบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2543 ข้อ 583 นั้นกลับระบุว่าถ้าสามีภริยาทะเลาะเบาะแว้งกันโดยไม่ใช้อาวุธให้ไต่ถามสืบกันได้โดยไม่ต้องแจ้งความหรือลงทะเบียนบันทึกประจำวัน เพราะถือว่าสามีสามารถอบรมสั่งสอนภรรยาได้ ซึ่งยังเป็นการเปิดช่องให้มีความรุนแรงอยู่ใน

⁶⁸ ข้อคิดของการดำเนินการตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2552, จาก <http://www.yimsiam.com/club/board/topicRead.asp>.

ข้อมูลข้างต้นนั้นเป็นข้อวิจารณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลเรื่องความรุนแรงในครอบครัว ทำให้หน่วยงานในระบบกระบวนการยุติธรรมต้องหยิบยกปัญหาดังกล่าวมาตรวจสอบว่าต้องมีการแก้ไขข้อบกพร่องในส่วนใดบ้าง เพื่อให้กฎหมายที่มีอยู่นั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

พระราชบัญญัติดังกล่าวก่อนข้างที่จะเป็นเรื่องใหม่ที่ระบบกฎหมายตลอดจนสังคมได้ให้ความสำคัญในลักษณะที่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น เนื่องจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีเกิดขึ้นบ่อยครั้งในเกือบทุกครอบครัวจนทำให้เกิดเป็นการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีภริยาขึ้นในที่สุด

เหตุผลในการตราพระราชบัญญัตินี้ คือ เนื่องจากปัญหาการแก้ไขการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีความละเอียดอ่อน ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับบุคคลใกล้ชิด มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการทำร้ายร่างกายระหว่างบุคคลโดยทั่วไป การใช้มาตรการทางอาญาตามกฎหมายอาญามาบังคับกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวจึงไม่เหมาะสม เนื่องจากกฎหมายอาญามีเจตนาที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะแก้ไข ฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด หรือปกป้องคุ้มครองผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้น การมีกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวจึงมีความเหมาะสมกว่าการใช้กระบวนการทางอาญา เพราะสามารถกำหนดรูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนที่มีลักษณะแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป โดยให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับตัว และยับยั้งการกระทำความผิดซ้ำ รวมทั้งสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวไว้ได้ ประกอบกับเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรง และการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม

ความรุนแรงในครอบครัวตามความหมายในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 หมายความว่า การกระทำใดๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่กาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่กาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบแต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท⁶⁹

โดยได้ขยายความคำว่าบุคคลในครอบครัวไว้ดังนี้ คือ ให้หมายความว่า คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินกันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตร และหมายความรวมถึง

⁶⁹ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, มาตรา 3.

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ฉบับนี้ได้กำหนดข้อปฏิบัติ ตลอดจนสิทธิ และอำนาจของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวไว้ค่อนข้างที่จะมีความชัดเจนมากพอสมควรในการที่จะให้มีผลในการแก้ปัญหาในกรณีเกิดความรุนแรงในครอบครัวระหว่างสามีภริยา เพื่อส่งผลให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์มากที่สุดสามารถอธิบายได้ ดังนี้

(1) การกระทำการอันเป็นความรุนแรงในครอบครัว พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวยังคงมีการกำหนดโทษที่เป็นลักษณะของการจำคุก และการปรับ ต่อผู้ที่ได้กระทำความผิด โดยได้กำหนดให้เป็นความผิดอันยอมความได้ เช่น กรณีความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295⁷¹ แต่ไม่ลดล้างความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น⁷²

(2) ให้อำนาจบุคคลที่พบเห็นการกระทำที่รุนแรงดังกล่าวแจ้งเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการจัดให้ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเข้ารับการรักษาจากแพทย์ กรณีผู้ถูกระทำประสงค์จะดำเนินคดี พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการสอบสวนโดยเร็ว

(3) ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวมีความผิด ได้มีการกำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดให้มีการฟื้นฟู บำบัดรักษา หรือคุมความประพฤติผู้กระทำความผิด ถือได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญต่อตัวบุคคลมากกว่าการที่จะมุ่งลงโทษต่อการกระทำความผิดนั้น แต่เพียงอย่างเดียว

(4) และกรณีที่สำคัญที่แสดงให้เห็นว่ากฎหมายฉบับนี้ได้ตอบสนอง หรือถือได้ว่าเป็นการสานต่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญในเรื่องการบำบัด ฟื้นฟู และการรักษาสถาบันครอบครัว กล่าวคือ มีการให้อำนาจแก่ศาลในการที่จะให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้

⁷⁰ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, มาตรา 8 วรรคสาม.

⁷¹ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 บัญญัติว่า ผู้ใดทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของผู้อื่น ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ.

⁷² พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, มาตรา 4 วรรคสอง.

สาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ที่ส่งผลต่อตัวผู้ถูกระทำและผู้กระทำ ความรุนแรงในครอบครัวโดยตรงมีอยู่ด้วยกัน 2 ประการเด่นๆ

ประการที่หนึ่ง คือการให้บุคคลที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงจากบุคคลในครอบครัวได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที ได้รับการรักษาดูแล ฟื้นฟู ได้รับค่าชดเชยเสียหาย รวมถึงได้รับการปกป้องคุ้มครองไม่ให้อีกต้องเผชิญกับความเลวร้ายอีก

ประการที่สอง บุคคลที่เป็นผู้กระทำ ความรุนแรงจะได้มีโอกาสบำบัดจิตใจให้มีโอกาสสำนึกในความผิดแห่งตน ได้ชดเชยค่าเสียหายแก่บุคคลที่ตนได้ลงมือทำร้าย ทั้งนี้จะต้องได้รับโทษทางอาญาด้วยหากการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่รุนแรงเกินกว่าที่กฎหมายฉบับนี้กำหนดไว้

ดังนั้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวฉบับดังกล่าว สามารถสรุปขั้นตอนการดำเนินการเมื่อเกิดกรณีความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะคู่สามีภรรยาให้สามารถมองเห็นภาพได้ชัดเจนมากขึ้นดังนี้

มาตรการการขจัดความรุนแรง ในส่วนของมาตรการที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายก็คือ บุคคลที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว หรือบุคคลอื่นใดที่พบเห็น หรือทราบการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมีหน้าที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการ ซึ่งการแจ้งความต่อพนักงานจะได้รับความคุ้มครอง และไม่ก่อให้เกิดความรับผิดชอบแก่ผู้แจ้งทั้งทางแพ่งและอาญาโดยอาจแจ้งความทางวาจา เป็นหนังสือ ทางโทรศัพท์ หรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้⁷³

กรณีหากผู้เสียหายได้ดำเนินการร้องทุกข์ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนโดยเร็วและส่งตัวผู้กระทำ สำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมง⁷⁴ ในขั้นตอนของการสอบปากคำผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรง พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องจัดให้มีจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงขอร่วมอยู่ด้วยในขณะที่สอบปากคำเพื่อให้คำปรึกษา⁷⁵

⁷³ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, มาตรา 5 และมาตรา 6 วรรคหนึ่ง.

⁷⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, มาตรา 8 วรรคหนึ่ง.

⁷⁵ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, มาตรา 8 วรรคสาม.

จากนั้นพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีอำนาจกำหนดมาตรการหรือวิธีการใดๆ เพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่บุคคลผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงเป็นการชั่วคราวในชั้นสอบสวน รวมถึงการให้ผู้กระทำความรุนแรงชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เบื้องต้น และการห้ามผู้กระทำความรุนแรงเข้าไปในที่พำนักของครอบครัว ห้ามเข้าใกล้บุคคลในครอบครัวหรือบุตร⁷⁶

กรณีเหตุการณ์หรือพฤติกรรมเกี่ยวกับผู้กระทำความรุนแรงหรือผู้ถูกระทำความรุนแรงได้เปลี่ยนไป เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควรก็อาจให้เพิกถอนมาตรการที่ได้กระทำไว้ก่อนหน้าหรือจะกำหนดเงื่อนไขอื่นๆ เพิ่มเติมก็ได้

กรณีอยู่ในชั้นการพิจารณาของศาล การพิจารณาพิพากษาคดีความรุนแรงในครอบครัวไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ยอมความกันในข้อพิพาท โดยคำนึงถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว โดยคำนึงถึงหลักการสำคัญต่อไปนี้⁷⁷

- (1) การคุ้มครองสิทธิของผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรง
- (2) การสงวนและคุ้มครองสถานภาพของการสมรสในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของชายและหญิงที่สมัครใจเข้ามาอยู่กินด้วยกันฉันท์สามีภรรยา หากไม่อาจรักษาสถานภาพของการสมรสได้ก็ให้การหย่าเป็นไปด้วยความเป็นธรรมและเสียหายน้อยที่สุด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรเป็นสำคัญ
- (3) การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ครอบครัวนั้นต้องรับผิดชอบในการดูแลให้การศึกษาแก่สมาชิกที่เป็นผู้เยาว์
- (4) มาตรการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสามีภรรยาและสมาชิกในครอบครัวให้ปรองดองกันและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองและกับบุตร

เพื่อประโยชน์ในการหาทางให้เกิดการยอมความกันในคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ศาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่อาจตั้งผู้ไกล่เกลี่ย ประกอบด้วยบุคคล หรือคณะบุคคล ซึ่งเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติของคู่ความ หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควร เพื่อให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกัน หรืออาจมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกันได้ เมื่อผู้ที่ได้รับมอบหมายได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยตามคำสั่งศาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วให้รายงานผลการไกล่เกลี่ยประนีประนอมต่อศาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่แล้วแต่กรณี

⁷⁶ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, มาตรา 10 วรรคหนึ่ง.

⁷⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550, มาตรา 15.

กรณีที่มีการไต่ถามเปลี่ยนเป็นผลสำเร็จ บุคคลดังกล่าวจะจัดให้มีการทำสัญญา ประนีประนอมยอมความขึ้น หรือจะขอให้เรียกคู่ความมาทำสัญญายอมความกันต่อหน้าศาลหรือ พนักงานเจ้าหน้าที่ก็ได้ เมื่อศาลหรือพนักงานเจ้าหน้าที่เห็นว่าสัญญายอมความไม่ฝ่าฝืนต่อ กฎหมายก็ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญายอมความนั้น

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 13 กำหนดให้มีกฎกระทรวงจัดระบบงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการบังคับใช้ให้เป็นไปตาม มาตรา 10 (พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ ให้แก่บุคคลผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็นการชั่วคราว) มาตรา 11 (ศาลมีอำนาจ ออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์) และมาตรา 12 (ศาลมีอำนาจกำหนดให้ ใช้วิธีการต่างๆ ต่อผู้กระทำความผิดแทนการลงโทษ จัดให้มีบันทึกข้อตกลงก่อนการยอมความ การถอน คำร้องทุกข์หรือการถอนฟ้อง) จึงจำเป็นต้องจัดระบบหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประสานและ ปฏิบัติการดำเนินการคุ้มครองผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวของพนักงานเจ้าหน้าที่และศาล ตามขบวนการของกฎหมายดังกล่าวเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบในการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับ เรื่องดังกล่าวได้เสนอร่างกฎกระทรวง โดยสาระสำคัญของร่างกฎหมายดังกล่าวมีดังนี้⁷⁸

(1) กำหนดให้สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวเป็นหน่วยงานหลักในการ ประสานการปฏิบัติหน้าที่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการคุ้มครองผู้ถูกระทำความ รุนแรงในครอบครัว และมีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบายแผนปฏิบัติงาน ประสานติดตามผลการ ปฏิบัติงานคุ้มครองความรุนแรงในครอบครัว และจัดข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศเกี่ยวกับการ กระทำความรุนแรงในครอบครัว

(2) จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัวเป็น หน่วยงานปฏิบัติในการรับแจ้งเหตุ ประสานพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าระงับเหตุความรุนแรงใน ครอบครัว รวมทั้งให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่และศาลโดยกำหนดให้กรมพัฒนาสังคมและ สวัสดิการปฏิบัติในเขตกรุงเทพมหานคร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ปฏิบัติในเขตต่างจังหวัดรวมทั้งประสานกับศูนย์พึ่งได้ (OSCC)⁷⁹ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

⁷⁸ หน่วยงานดำเนินการเรื่องความรุนแรง. สืบค้นเมื่อ 11 กันยายน 2552, จาก <http://www.ryt9.com/s/cabt/293198>.

⁷⁹ ย่อมาจาก One Stop Crisis Center เดิมเป็นศูนย์ช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกทำร้ายด้วยความรุนแรง มีจุดมุ่งหมายการช่วยเหลือแบบครบวงจร นับแต่การรักษากาย ฟื้นฟูจิตใจ และการสงเคราะห์ด้านต่างๆ โดยมิ การประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือเด็กและสตรีให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และได้รับความ เป็นธรรมเมื่อถูกข่มเหงทำร้าย.

(3) กำหนดให้กรณีพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลมีคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการบรรเทาทุกข์เพื่อระงับความรุนแรงในครอบครัว แล้วให้ศูนย์ปฏิบัติการดำเนินการประสานร่วมมือกับแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ให้การรักษาทั้งร่างกายและจิตใจ และให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกระทำในสถานพยาบาลทั้งภาครัฐและเอกชนและประสานหน่วยงานบำบัด ฟื้นฟู รักษา ผู้ถูกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว รวมทั้งรายงานการปฏิบัติตามคำสั่งหรือคำพิพากษาต่อศาล

(4) ก่อนที่พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลจะออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการบรรเทาทุกข์เพื่อระงับความรุนแรง มีอำนาจให้สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวและศูนย์ปฏิบัติการให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติผู้ถูกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวและผู้กระทำ รวมทั้งมูลเหตุที่เกิดและสาเหตุเพื่อวิเคราะห์พิจารณาในการออกคำสั่งดังกล่าว

(5) ในชั้นพนักงานเจ้าหน้าที่ ชั้นสอบสวน และในชั้นศาลก่อนที่จะทำบันทึกข้อตกลงในการยอมความถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้องโดยมีเงื่อนไขตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้ตำรวจรับฟังความคิดเห็นของพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้เสียหาย หรือบุคคลอื่นในครอบครัวประกอบด้วย รวมทั้งศูนย์ปฏิบัติการประสานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความคิดเห็นด้วย

(6) กำหนดให้สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว จัดทำระบบข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศพิเศษกับการกระทำความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวเพื่อให้กำหนดแผนการและการวางแผนป้องกัน

(7) กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์แต่งตั้งหรือได้รับมอบหมายเป็นพนักงานสอบสวนและผู้ประนีประนอมยอมความที่ให้คำปรึกษาหรือไกล่เกลี่ยต่างๆ ต้องผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กำหนด

(8) กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานสอบสวน แพทย์ จิตแพทย์ นักพัฒนาสังคม ผู้ประนีประนอมยอมความ มีสิทธิรับค่าตอบแทนในการปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้

ภาพรวมของกฎหมายฉบับดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการพัฒนาทางด้านกฎหมายไปได้ อีกระดับหนึ่ง ในการที่จะได้คุ้มครองผู้ที่อ่อนแอกว่าจากการถูกระทำด้วยความรุนแรงภายในครอบครัว ซึ่งถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ยังละเอียดอ่อนหากรัฐเข้าไปแทรกแซง ช่วยเหลือและเข้าถึงปัญหาที่แท้จริงก็จะทำให้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันที่เรียกว่าเป็นครอบครัวอาจจะลดน้อยลงไปได้ในที่สุด โดยการแก้ไขที่ตัวบุคคลเป็นหลัก

2.7 มาตรการทางอาญาที่นำมาใช้กับการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีสภานิติบัญญัติในทางกระบวนการยุติธรรมเชิงลงโทษ

การศึกษาพบว่า มาตรการทางอาญาที่นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดในกรณีความรุนแรงระหว่างสามีสภานิติบัญญัติ ตามกฎหมายอาญาได้วางหลักให้ศาลมีทางเลือกในการพิจารณาพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งมีแนวทางกว้างๆ ดังนี้

2.7.1 การปรับ (Fine)

การปรับเป็นวิธีการที่ใช้มากที่สุดในการลงโทษความรุนแรงในครอบครัว โดยทั่วไปจำนวนค่าปรับอาจกำหนดไว้ตายตัวในกฎหมาย นอกจากนั้นกฎหมายอาจกำหนดว่าจะนำค่าปรับไปใช้ทำอะไร เช่น การนำค่าปรับไปใช้สมทบกองทุนที่พึงพิงให้กับหญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว

2.7.2 การคุมประพฤติ (Probation)

ศาลอาจพิพากษาให้รอการลงโทษจำคุกพร้อมกับสั่งคุมประพฤติได้ โดยศาลจะกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติไว้ หากผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวคดีก็จะสิ้นสุดลงอย่างเด็ดขาด แต่ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามก็จะยกเลิกการคุมประพฤติและอาจสั่งจำคุกผู้กระทำความผิดได้ แนวทางในการควบคุมความประพฤติที่ศาลสั่งให้จำเลยปฏิบัติ เช่น ห้ามจำเลยกระทำการรังควาน รบกวน หรือก่อความยุ่งยาก ชุ่แจ๊ญ หรือกระทำรุนแรงกับโจทก์ เข้าร่วมในโครงการให้คำปรึกษา และห้ามล่วงละเมิดบทบัญญัติในกฎหมายอาญาหรือในคำสั่งใดๆ มิฉะนั้นจะเป็นความผิดอาญาแยกออกมาต่างหากทันที หรือข้อกำหนดอื่นๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมในการคุ้มครองเหยื่อ เช่น ห้ามดื่มสุรา หรือเสพยาเสพติด เป็นต้น

2.7.3 การจำคุก (Incarceration)

ปกติการกระทำความผิดเป็นครั้งแรกมักจะไม่มีกรลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตามจำคุกอาจจำเป็นและเหมาะสมในกรณีที่มีความผิดร้ายแรง เช่น มีประวัติการทำร้ายต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน หรือมีพฤติกรรมน่าเชื่อว่าถ้าปล่อยตัวจะก่อให้เกิดอันตรายกับผู้เสียหาย นอกจากนั้นหากผู้กระทำความผิดละเมิดคำสั่งการคุ้มครองก็อาจลงโทษผู้กระทำความผิดได้

ดังที่นำเสนอทฤษฎีต่างๆ ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงระหว่างสามีสภานิติบัญญัตินั้น ถึงแม้ว่าระบบกระบวนการยุติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามที่จะนำเสนอแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนมีความเห็นว่า มีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต่างประเทศกำลังให้ความสำคัญนำมาปรับใช้กับคดีอาญามากขึ้น อาจจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะนำมาเสริมหรือปรับใช้ควบคู่ไปกับกฎหมายไทยที่มีอยู่แล้วให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายมากขึ้น โดยจะนำเสนอรายละเอียดของกระบวนการดังกล่าวในบทต่อไป

บทที่ 3

แนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการนำมาปรับใช้กับการกระทำความผิดอาญาในต่างประเทศ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ถือได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นแต่ขณะนี้นานาชาติประเทศกำลังให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในการนำมาใช้กับการกระทำความผิดอาญา ในบทนี้จะศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร มีรูปแบบลักษณะอย่างไร และสามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างไรบ้างให้เกิดความเหมาะสม ซึ่งจะได้นำเสนอตามลำดับต่อไป

3.1 ประวัติความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นแนวคิดใหม่ที่มีการเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการนำมาใช้กันทั้งในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และนอกกระบวนการยุติธรรม ผู้สนับสนุนกระบวนการทัศน์ใหม่ในกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่นี้ต่างสนับสนุนให้กรอบความคิดใหม่นี้เป็นรูปแบบใหม่ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการตั้งคำถามจากสังคมอย่างมากมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมหลักในรูปแบบเก่า (Retributive Justice) ในเชิงแก้แค้นทดแทนที่ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างได้ผล ในขณะเดียวกันก็มีผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างแนวคิด Retributive Justice กับ Restorative Justice ของ Howard Zehr ที่ Zehr มีความเห็นว่า¹ ระบบกระบวนการยุติธรรมแบบเก่ายังมีการฝ่าฝืนกฎหมายมีการกระทำความผิดซ้ำอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นั้นเป็นแนวคิดที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่กระทำความผิดในสังคมโดยไม่มองเพียงแต่ว่าอาชญากรคือผู้ที่กระทำความผิดต่อรัฐเท่านั้น แต่อาชญากรนั้นกระทำความผิดแล้วเกิดผลกระทบต่อสังคม สังคมต้องร่วมรับผิดชอบต่อผลอันนั้น ดังนั้น Zehr จึงพยายามคิดแสวงหาวิธีที่จะนำกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดโดยคำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรม จำเลย และชุมชน ที่จะหาทางออกร่วมกันทั้งการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด การไกล่เกลี่ย และการเยียวยา

¹ จักรัส รุ่งเรือง. (2547). การนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก: ศึกษากรณีการประชุมกลุ่มครอบครัว. หน้า 54.

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศแคนาดาในช่วงปี ค.ศ. 1970 เป็นแนวคิดที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด² โดยผู้กระทำผิดจะถูกนำมาที่บ้านของเหยื่อเพื่อให้เห็นว่าผลของการกระทำของตนเองทำให้เหยื่อรวมทั้งครอบครัว และชุมชนที่เหยื่อเป็นสมาชิกได้รับความเดือดร้อนเพียงใด ถือได้ว่าโบสถ์เป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวในการนำระบบนี้มาใช้เป็นครั้งแรก โดยเน้นหลักคำสอนของชาวคริสเตียนที่เน้นการเลื่อมใสในศาสนาเพื่อช่วยให้ตนเองพ้นจากทุกข์เพื่อให้เกิดความสันติสุขเป็นหลัก แม้ว่าช่วงปี ค.ศ. 1980 – 1990 แนวคิดดังกล่าวจะเปลี่ยนไปเป็นหลักในทางโลกมากกว่าทางศาสนาก็ตาม แต่หลักดังกล่าวยังคงเป็นพื้นฐานความเชื่อของศาสนาคริสต์ในเรื่องการให้อภัยและการเยียวยารักษา

Restorative Justice เริ่มจากในช่วงปี ค.ศ. 1970 ในประเทศแคนาดานั้นได้มีโครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด ถูกเริ่มนำมาใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้เยาว์ และขยายไปเป็นโครงการสำหรับผู้ต้องหาที่รอลงอาญา โดยให้เหยื่อและผู้กระทำผิดร่วมกันกำหนดโทษเพื่อนำเสนอต่อผู้พิพากษาเพื่อพิจารณา ซึ่งวิธีการนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้กระทำความผิดในลักษณะที่เป็นไปตามความต้องการของเหยื่อ และจะช่วยลดอัตราการกระทำความผิดซ้ำซ้อน และเป็นการลดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งที่คาดไม่ถึงอีกประการหนึ่งก็คือประโยชน์ที่เหยื่อจะได้รับกล่าวคือ เหยื่อมีความพอใจต่อการตัดสินคดีโดยวิธีการนี้มากกว่าการใช้กระบวนการทางศาลที่ใช้ในปัจจุบัน

ช่วง 20 ปีที่ผ่านมา Restorative Justice ได้เริ่มมีอิทธิพลในหลายประเทศ Michael Tony ทำการวิจัยเกี่ยวกับนโยบายการตัดสินคดีของสหรัฐอเมริกา³ ว่ามีแนวคิดหลัก ๆ อยู่ 4 แนวคิดคือการตัดสินที่ไม่ได้กำหนดตายตัว การตัดสินตามมาตรฐานหรือแนวทางที่วางไว้ การตัดสิน แบบเสี่ยง และ Restorative Justice เหตุที่ Tony นำแนวคิด Restorative Justice รวมไว้ด้วยกับแนวคิด 3 ประการแรก เนื่องจากเขามีความคิดว่าไม่มีแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งที่สมบูรณ์ซึ่ง Restorative Justice ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในคดีที่มีความรุนแรงโดยถูกนำมาปรับประยุกต์ใช้ในทุกระดับของการพิจารณาคดี และ Restorative Justice ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน และการเน้นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด การมีส่วนร่วมของเหยื่อ การรอมชอม การฟื้นฟู การรักษา บรรเทา การทำให้ดีเหมือนเดิม ซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก หรืออีกนัยหนึ่งนั้น Restorative Justice มีบทบาทสำคัญต่อการอภิปรายการจัดทำนโยบายการตัดสินคดีของสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นวิธีการที่สามารถนำไปใช้ได้ในทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี และมี

² Howard Zehr. (1990). **Changing Lenses : A New Focus for Crime and Justice.** p. 2.

³ จัรัส รุ่งเรือง. เล่มเดิม. หน้า 55.

Restorative Justice มีแนวโน้มที่พัฒนามาจากการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด หรือลักษณะการประนีประนอมซึ่งเริ่มต้นมีขึ้นในแคนาดาและสหรัฐอเมริกาในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ผู้เขียนเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวหลายคนใช้คำว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิดทดแทนกัน คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องรวมไปถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์และวิธีการที่เรียกว่าการทำให้อุบัติการณ์สงบ

Restorative Justice พยายามที่จะให้คำจำกัดความของอาชญากรรมเสียใหม่ โดยการให้ความหมายของคำนี้ในแนวคิดใหม่ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงขั้นการฝ่าฝืนกฎหมายหรือการกระทำผิดต่อรัฐ แต่เป็นแค่เพียงการทำร้ายหรือกระทำผิดต่อผู้อื่น และกระตุ้นให้เหยื่อและผู้กระทำผิดที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการแก้ไขข้อขัดแย้งผ่านทางคำพูดและการเจรจา ดังนั้น เหยื่อและผู้กระทำผิดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ ซึ่งทั้งรัฐและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายจะกลายเป็นผู้อำนวยความสะดวกและสนับสนุนระบบซึ่งมุ่งเน้นที่การมีความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด การร่วมมือกันของเหยื่อและผู้กระทำผิดที่จะสำนึกในการกระทำของตน และแก้ไขเยียวยาสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดได้รับการชดเชย และผู้กระทำผิดเองก็ได้ทำงานให้สังคมเป็นการทดแทนซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของการฟื้นฟูสันติ

ขณะที่ Susan Sharpe ชาวแคนาดา ได้นำเสนอหลักการ 5 ประการของ Restorative Justice เพื่อสนับสนุนแนวคิด Restorative Justice ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ

(1) Restorative Justice เชิญชวนให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ หมายความว่า ทั้งเหยื่อและผู้กระทำผิดจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม และในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสให้คนอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบต่อการกระทำผิดเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

(2) Restorative Justice ต้องช่วยในการเยียวยาสิ่งที่เสียหายไปซึ่งมักจะมีความถามเข้ามา เหยื่อต้องการได้รับการเยียวยาหรือบรรเทาในเรื่องใด หรือต้องการได้รับความรู้สึกปลอดภัยกลับคืนมา เหยื่ออาจจะต้องการข้อเท็จจริงหรือต้องการแสดงต่อผู้ที่ทำร้ายตนเองให้รู้ว่าตนเองโกรธหรือต้องการได้รับการแก้ไข ส่วนผู้กระทำผิดเองก็จะได้รับการเยียวยาเช่นเดียวกัน คือผ่อนคลายจากความกลัวหรือรู้สึกว่ามีโทษที่ต้องได้รับเบาบางลงไป หรือได้รับการแก้ไขปัญหาที่ถูกจุด หรือได้รับโอกาสในการกลับตัวเป็นคนดี

⁴ Susan Sharpe. (1998). *Restorative Justice : A Vision for Healing and Change*. p. 7 – 12.

(3) Restorative Justice ต้องการก่อให้เกิดความรับผิดชอบที่สมบูรณ์ ความรับผิดชอบต่อการกระทำ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการที่ผู้กระทำความผิดต้องรับสภาพที่ตนเองละเมิดกฎหมาย แต่เขาต้องเผชิญหน้ากับเหยื่อที่ถูกเขากระทำ และผลที่เกิดจากการกระทำของเขาเอง ผู้กระทำผิดจะต้องหาคำอธิบายให้เหยื่อและชุมชนเข้าใจได้ว่าทำไมตนถึงต้องกระทำเช่นนั้น และจะต้องรับผิดชอบในการแก้ปัญหาที่ตนเองกระทำขึ้นมา

(4) Restorative Justice ต้องการเสริมสร้างให้คนกลับมาสามัคคีกัน ประสานรอยร้าว เพราะอาชญากรรมที่เกิดขึ้นสร้างความแตกแยกในชุมชนซึ่งเป็นผลกระทบต่อด้านจิตใจของผู้คนในชุมชน ดังนั้น Restorative Justice ช่วยในการรอมชอม ประนีประนอมระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน

(5) Restorative Justice ต้องการทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพื่อช่วยกันป้องกันปัญหา ความเสียหายในอนาคต อาชญากรรมเป็นภัยแต่อาจแสดงให้เห็นถึงความยุติธรรมที่ปรากฏอยู่ของกระบวนการพิจารณาคดีได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการจัดรูปแบบเพื่อทำให้ชุมชนน่าอยู่และเต็มไปด้วยความเท่าเทียมกัน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) คือ กระบวนการที่คู่ความ (ผู้กระทำผิดและเหยื่อ) และชุมชนเป็นตัวหลักในการร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยดูว่าจะทำอย่างไรกับผลที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม และการดำเนินการต่อไปในอนาคตเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าการลงโทษเพื่อให้เกิดความทุกข์ทรมานอย่างเดียว

3.2 ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

West Encyclopedia of American Law ได้ให้ความหมาย Restorative Justice ไว้ดังนี้ Restorative Justice : กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกรอบแนวคิดเชิงปรัชญาและโครงการต่างๆ ที่ใช้ในระบอบการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งมุ่งเน้นการบรรเทาความเสียหายที่ผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อได้รับผ่านการใช้กระบวนการเจรจา การประนีประนอม รวมไปถึงการชดเชยค่าเสียหายในอดีตที่ผ่านมา ระบบการพิจารณาคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบวิธีพิจารณาคดี 2 รูปแบบด้วยกัน คือ ระบบการลงโทษ (Retributive) ซึ่งเน้นการลงโทษเพื่อตอบโต้ต่อการกระทำความผิด และระบบการฟื้นฟู (Rehabilitation) ที่มุ่งให้สังคมช่วยเหลือผู้กระทำความผิดในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม และต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 70 ได้มีการนำระบบที่สามมาใช้ที่เรียกกันว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา Restorative Justice เป็นระบบการพิจารณาคดีอาญามุ่งเน้นให้ความสำคัญที่ตัวเหยื่อและผู้กระทำความผิดอย่างเท่าเทียมกัน โดยลดบทบาทการ

นักวิชาการไทยก็ได้ให้ความหมายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในลักษณะทำนองเดียวกันว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาจากคำในภาษาอังกฤษ Restorative Justice ซึ่ง Restorative แปลว่าการฟื้นฟู การซ่อมแซม การทำกลับให้คืนดีดั้งเดิม หรือการปฏิสังขรณ์ ซึ่งหากจะแปลตรงตัวตามศัพท์ก็อาจจะแปลได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงปฏิสังขรณ์ แต่อาจจะมีการเข้าใจผิดไปอีกแบบหนึ่ง ซึ่งความจริงแล้วเคยมีการใช้คำว่า การฟื้นฟูความยุติธรรม ความยุติธรรมเชิงสร้างสรรค์ ความยุติธรรมแบบบูรณาการ แต่ในที่สุดก็ได้มีการใช้คำว่า การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพราะมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของ Restorative Justice นั้นคือต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิมอันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม⁵

⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ก (2545). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. หน้า 12.

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นกระบวนการหรือแนวทางที่เป็นทางเลือก ในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลักที่จะเสริมให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีแนวทางปฏิบัติที่เป็นการประนีประนอม เน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัย และคืนคนดีสู่สังคมมากกว่าที่จะเน้นการลงโทษ ในบางครั้งการลงโทษในระบบคดีอาญาปกติอาจจะเกิดผลร้ายมากกว่าผลดี โดยเฉพาะคดีที่เป็นการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา ซึ่งการนำแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้นั้นจะทำให้เกิดความสมานฉันท์แก่ทุกฝ่าย ไม่ว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายเหยื่อ ผู้กระทำความผิด รวมทั้งชุมชนที่ผู้กระทำความผิดนั้นเป็นสมาชิกที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง และวิธีการแก้ไขฟื้นฟูสมาชิกของชุมชนที่กระทำความผิด

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นแนวความคิดด้านงานยุติธรรม (Criminal Justice) ที่ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาครั้งสำคัญในด้านอาชญาวิทยาและงานยุติธรรมในปัจจุบัน ความยุติธรรมในแนวทางดังกล่าวนี้มีรากฐานการพัฒนามาจากระบบงานยุติธรรมที่เก่าแก่ที่ปรากฏอยู่ในหลายๆ ระบบด้วยกัน แต่ละระบบจะมีพัฒนาการที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ในปัจจุบันรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ปรากฏในรูปแบบของการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมของประเทศต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในอเมริกาเหนือมีแนวทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมที่เข้าข่ายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถึง 300 รูปแบบ และในยุโรปพบว่ามีแนวทางปฏิบัติงานในลักษณะเช่นเดียวกันนี้มากกว่า 500 รูปแบบ ดังนั้นรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงได้รับความสนใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานในกระบวนการยุติธรรมทั่วโลก จนกล่าวได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นแนวทางหนึ่งของการปฏิรูประบบงานยุติธรรมของประเทศต่างๆ เป็นกระบวนการยุติธรรมแห่งศตวรรษที่ 21⁶ ในฐานะกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่จะนำมาใช้เสริมกระบวนการยุติธรรมหลักให้คล่องตัวยิ่งขึ้น

3.3 แนวคิดและหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3.3.1 แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Retributive Justice เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อเรียกกระบวนการพิจารณาคดีอาญารูปแบบใหม่ แนวความคิดใหม่ หรือกระบวนทัศน์ใหม่ (Paradigm Shift) ที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับอาชญากรรม

⁶ เดชา สังขวรรณ. (2545). ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรม (ในเอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย). หน้า 1.

สำหรับ Retributive Justice นั้น มีลักษณะที่แตกต่างออกไป คืออาชญากรรมเป็นการฝ่าฝืนหรือเป็นการละเมิดต่อบุคคลและความสัมพันธ์ของบุคคล ซึ่งกระบวนการยุติธรรมแบบ Retributive Justice มีพันธะผูกพันที่จะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือทำให้ถูกต้อง กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวจะต้องได้รับความร่วมมือจากเหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชน เพื่อที่จะร่วมกันหาแนวทางแก้ไขในลักษณะฟื้นฟู การประนีประนอมหรือการรอมชอม และสร้างความมั่นใจในระหว่างกันและกัน

โดยทั่วไปปรัชญาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ 3 ประการ ได้แก่⁷

- (1) อาชญากรรมมีผลร้ายต่อเหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชน
- (2) ไม่เพียงแต่รัฐบาลเท่านั้น เหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม และ
- (3) ในการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลควรมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการเยียวยา การคุ้มครอง และชุมชนควรมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการสร้างความสงบเรียบร้อย

Marshall พิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ควรจะมีองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ 6 ประการ ซึ่งได้แก่

- (1) การกล่าวโทษทางอาชญากรรม การกระทำที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมจะกำหนดขอบเขตของพฤติกรรมซึ่งประชาชนไม่ควรจะเบี่ยงเบนไป การแสดงออกของการกล่าวโทษจะอยู่ในรูปแบบของการลงโทษ หรือการบางอย่างที่ผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบ
- (2) การกลับตัวกลับใจของผู้กระทำผิด

⁷ อมร เจริญเกษ. (2546). *ทัศนะของประชาชนต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทย*. หน้า 11.

⁸ เอกวิชัย สอดศรี. (2547). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับงานคุ้มครองประพฤติ*. หน้า 14.

(3) การป้องกันอาชญากรรมโดยทั่วไป หลักของการฟื้นฟูจะสนับสนุนบทบาทของชุมชนในการควบคุมและลดจำนวนอาชญากรรม การแทรกแซงเกี่ยวกับการฟื้นฟูจะมีจุดมุ่งหมายที่จะเพิ่มพูนความสามารถของชุมชน ที่จะรับบทบาทนี้หรือขยายศักยภาพของตน

(4) การช่วยเหลือเหยื่อ

(5) การแก้ไขความเจ็บปวดที่มีสาเหตุมาจากอาชญากรรม

(6) การควบคุมค่าใช้จ่ายในการจัดการด้านกฎหมายให้น้อยที่สุด เงินที่จ่ายในเรื่องของอาชญากรรมไม่มีเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการศึกษา สาธารณสุข หรือการบริการด้านความเป็นอยู่ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ทั้งด้านการเงินและสังคมจะไม่มีมากไปกว่าผลจากการที่ไม่ทำอะไรเลย⁹

ความสำคัญของ Retributive Justice คือ อาชญากรรมเป็นการทำร้ายบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยบุคคลอื่นมากกว่าที่จะเป็นการทำความผิดของรัฐ ในอนาคตการแก้ไขปัญหาจะเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการกล่าวโทษพฤติกรรมในอดีต¹⁰

Zehr เสนอแนะว่าควรถามคำถาม 3 ข้อ ต่อไปนี้

(1) ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดคืออะไร

(2) การแก้ไขความเสียหายสามารถทำได้อย่างไร

(3) ใครคือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น

ผลที่ตามมาคือการหาหนทางแก้ไขปัญหาไม่ได้เกิดขึ้นมาจากความรับผิดชอบทุกอย่างที่ตกอยู่กับผู้กระทำผิดภายใต้กฎหมายทั่วไป หน้าที่รับผิดชอบต่ออาชญากรรมจะตกอยู่กับผู้กระทำผิดในส่วนที่เขาถูกกล่าวหา อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้ามผู้กระทำผิดมีทรัพยากรเพียงเล็กน้อยที่จะชดเชยความเสียหาย หรือจะเปลี่ยนนิสัยของตนเองจึงควรมีมุมมองและความรู้ที่จะทำให้เรื่องนี้เสร็จสิ้น

Retributive Justice พิจารณาเรื่องของความมีอคติ ความไม่ยุติธรรมของสังคม และความไม่เท่าเทียมกันว่าสนับสนุนสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อ¹¹ Zehr และ Marshall เสนอว่าการให้ความเคารพเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของอาชญากรรม การกระทำผิดเกิดขึ้นมาจากการขาดความเคารพในผู้อื่น และคุณค่าของสังคม การไม่ให้ความเคารพนี้ส่วนมากเกิดมาจากคนที่แตกแยกออกจากผลประโยชน์ของสมาชิกในชุมชน หรือคนที่ขาดการให้ความเคารพเนื่องมาจากความมีอคติ ตัวอย่างเช่น การคำนึงถึงเรื่องชนชาติ สีผิว หรือระดับการศึกษา

⁹ แหล่งเดิม. หน้า 16.

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 18.

¹¹ กระทรวงยุติธรรม. (2550). ยุติธรรมชุมชน รวมงานวิจัย บทความ. หน้า 47.

การเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องการจะให้การดำเนินคดีภายในระบบกฎหมายอาญามีแนวโน้มที่จะนำเอาวิธีการที่ไม่เป็นทางการมาใช้ด้วย โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้พิพากษา ทนายความ และผู้จัดการทัณฑ์บน โครงการเหล่านี้มีระบบและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของระบบกฎหมายอาญาหลัก จุดมุ่งหมายของโครงการเหล่านี้จะรวมถึงจุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของระบบกฎหมายอาญา และจุดมุ่งหมายเฉพาะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอน ซึ่งโครงการของกระบวนการนี้เป็นแบบที่ทางการนำไปใช้ ซึ่งได้แก่

(1) ก่อนการตัดสินใจ (Pre-Conviction) โครงการเหล่านี้ดำเนินการเมื่อจำเลยไม่ปฏิเสธข้อกล่าวหา หรือแย้งว่าเขาไม่มีความประสงค์จะต่อสู้คดีตามขั้นตอนการคุ้มครอง มีการคาดหวังว่าตัวแทนการดำเนินคดีแสดงความประสงค์ที่จะดำเนินคดีโดยอาจมีทั้งการให้คำแนะนำหรือรายงานต่อศาล หรือคดีจะยุติลงโดยข้อตกลงระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำผิด และตัวแทนดำเนินคดี โดยไม่นำคดีเข้ามาสู่กระบวนการศาล

(2) ก่อนการลงโทษ (Pre-Sentence) เมื่อได้มีการยอมรับหรือพิสูจน์ความผิดแล้วศาลอาจจะพิจารณาให้เป็นการไกล่เกลี่ยกันระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด

(3) หลังการลงโทษ (Post-Sentence) โครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อกับผู้กระทำผิดบางโครงการ ดำเนินการกับผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษตามบทลงโทษของชุมชน หรือการจำคุก โครงการเหล่านี้อาจจะดำเนินการระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด ซึ่งมีความสัมพันธ์กันโดยตรงหรือระหว่างกลุ่มของเหยื่อและกลุ่มผู้กระทำผิดซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันเลย การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้ที่อยู่ในคุกกับชุมชน ซึ่งเขาจะได้รับการปล่อยตัวได้ถูกนำมาใช้ช่วยเหลือการประสานชุมชน¹³

¹² จำรัส รุ่งเรือง. เล่มเดิม. หน้า 43.

¹³ แหล่งเดิม. หน้า 52.

3.3.2 หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เสริมระบบกระบวนการยุติธรรมปกตินั้น มาจากการอำนวยความสะดวกแก่แก่นทศแทน หรือ Retributive Justice ที่มองว่ารัฐเป็นผู้เสียหายอาชญากรรมเป็นสิ่งที่กระทำต่อรัฐ จึงมีการนำคดี เข้าสู่ระบบมากจนเกิดคดีล้นคุก รัฐไม่สามารถดูแลแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเพื่อคืนคนดีสู่สังคมได้ ผู้ต้องขังใหม่จะเข้าไปอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังเก่าที่เป็นอาชญากรทำให้มีโอกาสที่จะได้รับการถ่ายทอด พฤติกรรมนิสัยอาชญากร และมีโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำได้มาก กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูจึงล้มเหลว ซึ่งประการหนึ่งที่กล่าวมาแล้วก็คือการมองว่ารัฐเป็นผู้ถูกกระทำจึงมองข้ามสังคมหรือชุมชนในการ ร่วมกันดูแลแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ดังนั้นจึงต้องปรับกระบวนการที่เน้นการมองใหม่ว่าอาชญากรรมนั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องที่กระทบต่อรัฐต่อความสงบเรียบร้อยของรัฐเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่กระทบต่อ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชนที่อาชญากรรมได้เกิดขึ้น ดังนั้นภายใต้กระบวนการที่เน้นการมองอาชญากรรมตามแนวคิดใหม่นี้ ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจาก อาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย หรือชุมชน ควรจะมีส่วนร่วมและมีบทบาท ในการแก้ไขปัญหา¹⁴ เพื่อที่จะให้สังคมมีความสงบสุขไม่เสี่ยงภัยต่อการประกอบอาชญากร โดย ชุมชนนั่นเองมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูนิสัยของผู้กระทำผิดจนมีความเชื่อมั่นได้ว่าผู้นั้นได้รับการ ฟื้นฟูนิสัยจนสามารถเข้ามาอยู่เป็นคนดีในชุมชนนั้นได้อย่างสงบสุข

นักวิชาการไทยได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ ภายใต้กระบวนการที่เน้นการมองปัญหาอาชญากรรม ดังนี้¹⁵

(1) อาชญากรรมไม่เพียงแต่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งจะต้องนำเอาตัวผู้กระทำผิด มาลงโทษให้ได้เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วอาชญากรรมทำให้เกิดความเสียหายด้วย และความเสียหายนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแท้จริงและส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายด้วย

(2) กระบวนการยุติธรรมไม่ควรจะมุ่งเพียงแต่จับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ แต่ควรจะ เน้นการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพดีดังเดิมด้วย

(3) เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐจึงไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้น การลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชนได้มีโอกาสร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้

¹⁴ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ก (2548). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การคืนอำนาจแก่เหยื่อ อาชญากรรมและชุมชน. หน้า 23.

¹⁵ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. เล่มเดิม. หน้า 8-9.

ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจปรัชญา วิธีการคิด และการมองปัญหาภายใต้กระบวนทัศน์การมองอาชญากรรมแนวใหม่นี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จะต้องมองปัญหาในลักษณะเทียบเคียงกับแนวคิดเก่าในลักษณะการลงโทษเชิงแก้แค้นทดแทนด้วย ดังนี้¹⁶

ประเด็นที่หนึ่ง แนวคิดดั้งเดิมจะมองว่าการกระทำความผิดอาญา ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ คือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากเรื่องส่วนบุคคล และเป็นเรื่องที่กระทำผิดต่อรัฐ ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาท แต่แนวความคิดเรื่องกระบวนกรยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมองว่าการกระทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคคล และความสมานฉันท์ในสังคม ดังนั้นเป้าหมายการมองจะแตกต่างกันระหว่างการมองที่รัฐกับการมองที่ตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ

ประเด็นที่สอง แนวคิดดั้งเดิมมองว่าการกระทำความผิดอาญา เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เพื่อให้เกิดความหลาบจำ แต่แนวคิดเชิงสมานฉันท์มองว่าการกระทำความผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหายเมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือฟื้นฟู (Restoration)

ประเด็นที่สาม แนวคิดดั้งเดิมในประเด็นนี้ทำให้เกิดวัตถุประสงค์หลักของการลงโทษว่าต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยมุ่งผลในเชิงของการแก้แค้นทดแทน (Retribution) ต้องการจะสร้างความข่มขู่ยับยั้ง (Deterrent) และต้องการจะตัดโอกาสไม่ให้เขากระทำความผิดอีก (Incapacitation) แต่วัตถุประสงค์หลักของแนวคิด Restorative Justice ก็คือต้องการที่จะฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำความผิด (Restoration) ให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลร้ายซึ่งรวมทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนเพื่อให้มีการชดใช้ (Restitution) เพื่อให้มีการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) และเพื่อให้มีการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration) ซึ่งประเด็นนี้เป็นปรัชญาสำคัญซึ่งทำให้กระบวนทัศน์การมองปัญหาเปลี่ยนไปจากเดิม

ประเด็นที่สี่ บุคลากรในกระบวนกรยุติธรรมมองอาชญากรรมด้วยกระบวนทัศน์การมองภายใต้แนวคิดเก่า จึงมีคำถามพื้นฐานที่ว่า การกระทำเป็นความผิดเรื่องใด มาตราใด ใครเป็นผู้กระทำความผิด และจะนำตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาลงโทษได้อย่างไร แต่แนวคิดแบบ Restorative Justice คำถามพื้นฐานจะเป็นความเสียหายและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดเรื่องนี้คืออะไร จะเยียวยาแก้ไขให้ทุกคนกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร และใครจะเป็นผู้เยียวยาแก้ไขด้วยวิธีการอย่างไร การมองปัญหาพื้นฐานจึงแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงแตกต่างกันไปด้วย โดยแนวคิดเก่าแนวคิด Retributive Justice นั้นมุ่งที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเป็นหลักเน้นการ

¹⁶ แหล่งเดิม. หน้า 10.

3.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ต้นกำเนิดทางทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาจากความคิดของนักวิชาการในยุโรป แต่ต่อมาแนวความคิดนี้ก็ได้รับการแพร่หลายไปในนานาประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกา และออสเตรเลีย จะกล่าวถึงทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3 ทฤษฎี¹⁷ ทฤษฎีแรกเป็นเรื่องราวกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการของ Nils Christie ชาวนอร์เวย์ ทฤษฎีที่สองเป็นเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของ Howard Zehr ชาวอเมริกัน และทฤษฎีสุดท้ายแนวความคิดเรื่องการดำเนินเพื่อการมีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน (Reintegrative Shaming) ของ John Braithwaite ชาวออสเตรเลีย

3.4.1 ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice)

กระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ เป็นทฤษฎีที่ถือกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทฤษฎีนี้ได้เกิดขึ้นในนอร์เวย์ ในทศวรรษที่ 1970 ตามความคิดที่ว่าโดยทั่วไปแล้วกฎหมายและวิถีคิดทางกฎหมายจะมีข้อจำกัดตามปัจจัยของเวลาและสถานที่ ดังนั้นจึงควรมีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการ และหากการนำกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายมาใช้ไม่ได้ผล ก็ควรจะนำระบบของกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการมาใช้ในฐานะที่เป็นทางเลือก เพื่อลดการต่อสู้คดีที่อิงอยู่กับความสามารถของนักกฎหมาย กระจายอำนาจ ลดการประทับตราบาป และลดการใช้มาตรการบังคับขู่เข็ญแก่ผู้กระทำความผิด บุคคลผู้เริ่มกล่าวถึงแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการนี้คือ Nils Christie โดยในปี 1977 Christie ได้เขียนบทความเรื่อง Conflict as Property ซึ่งกล่าวว่าที่จริงแล้วความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องเลวร้ายอันจะต้องทำให้หมดไป หากแต่เป็นสิ่งที่อาจจะนำมาใช้ประโยชน์ได้และอธิบายว่าการขัดแย้งเรื่องคดีความก็ถือเป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง การที่รัฐเข้ามาจัดการระบบกระบวนการยุติธรรมจึงถือว่ารัฐได้แย่งเอาประโยชน์จากความขัดแย้งของผู้เสียหายและชุมชนไป เช่น ทำให้ผู้เสียหายสูญเสียโอกาสที่จะมีการปรับความเข้าใจกับผู้กระทำผิด ชุมชนเสียโอกาสที่จะได้เข้ามาทบทวนกฎหมายซึ่งเป็นกติกาของชุมชนว่ากฎหมายนั้นมีจุดประสงค์อย่างไร และตรงตามความต้องการของคนในชุมชนหรือไม่

¹⁷ ณัฐวสา นัทรไพฑูรย์. (2550). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ. หน้า 17.

3.4.2 ทฤษฎีรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Pattern of Restorative Justice)

นับแต่ทศวรรษที่ 19 นักวิชาการจากสหรัฐอเมริกาได้แสดงการตอบรับต่อหลักการเรื่องระบบการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice) ของทางยุโรปและได้มีการผลิตผลงานทางวิชาการในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมากจึงทำให้แนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของสหรัฐอเมริกาเจริญรุดหน้ากว่าที่อื่นๆ ในบรรดานักวิชาการที่มีแนวความคิดสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้มีการยอมรับ Howard Zehr ในฐานะผู้ริเริ่มคิดในเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวความคิดของ Zehr ปรากฏในหนังสือเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Retributive Justice, Restorative Justice) และเรื่อง Changing Lenses Zehr ได้กล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฐานะที่เป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรม และเป็นหลักการที่ตรงกันข้ามกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เน้นถึงประโยชน์ที่ผู้เสียหายจะได้รับ และให้โอกาสผู้กระทำผิดที่จะแสดงความรับผิดชอบด้วยการทำความดีชดใช้ให้แก่ผู้เสียหาย โดยเชื่อว่าวิธีการนี้จะกระตุ้นจิตสำนึกของผู้กระทำผิดยิ่งกว่าการรับโทษจากศาล และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำ ความผิดและผู้เสียหายจะเป็นเรื่องของการประนอมข้อพิพาท การชดเชย และการให้อภัย

ผลงานของ Zehr ได้มีอิทธิพลต่อนักวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปทั่วโลกดังเช่น Mark Umbreit ชาวอเมริกัน Martin Wright และ John Harding ชาวอังกฤษ นักวิชาการเหล่านี้โดยเฉพาะ Umbreit และ Wright ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยเน้นถึงการเจรจา ระหว่างบุคคลสองฝ่ายเพื่อหาข้อยุติที่เหมาะสมของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น ในปี 1987 นักวิชาการในสหรัฐอเมริกาที่ชื่อว่า Shonholtz ได้นำแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิง

3.4.3 ทฤษฎีมุมมองทางสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Social Dimension of Restorative Justice)

แนวความคิดเรื่องมุมมองทางสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง เช่น เรื่องการขอภัยและการให้อภัยในญี่ปุ่น แม้หนังสือเรื่องยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่จะออกโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนในหมู่บ้าน (Neighbourhood Justice Centers) ในสหรัฐอเมริกา แต่เมื่อไม่นานมานี้แนวความคิดในเรื่องยุติธรรมชุมชนได้เป็นที่นิยมในออสเตรเลีย โดย John Braithwaite ได้เสนอแนวความคิดเรื่องการดำเนินเพื่อให้มีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดียิ่งขึ้น (Reintegrative Shaming) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการควบคุมโดยชุมชนที่ให้ชุมชนดำเนินการกระทำความผิดในกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการนัก อันจะทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องรู้สึกว่าได้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดแล้ว กระบวนการดำเนินนี้จะทำให้ผู้มีส่วนร่วมให้อภัยและยอมรับผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่ชุมชน Braithwaite ได้อธิบายว่าชุมชนที่มีความร่วมมือร่วมใจกันจะมีการกระทำความผิดไม่มากนัก และชุมชนโดยภาพรวมก็จะดีขึ้น Gerry Johnstone ได้สนับสนุนความคิดเห็นของ Braithwaite ว่ากระบวนการที่มุ่งถึงการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นตามที่ Braithwaite เสนอสามารถนำมาใช้ร่วมกับระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการดำเนินดังกล่าวจะเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบและควบคุมของชุมชน ซึ่งจะทำให้ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประเด็นเรื่องกระบวนการกลับคืนสู่ชุมชนอย่างมีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดียิ่งขึ้น Braithwaite ได้กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง ในทำนองเดียวกันกับที่ผู้กระทำความผิดที่เข้าสู่กระบวนการจะมีความประพฤติดีขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้กระทำความผิดในความคิดบางประเภท เช่น ความรุนแรงในครอบครัว และอาชญากรรมเศรษฐกิจ ถือว่าเป็นบุคคลพิเศษที่ปกติแล้วจะไม่ถูกดำเนินคดี เนื่องจากชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจกับความผิดประเภทนี้ ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงไม่อาจเอาผิดและลงโทษกับบุคคลเหล่านี้ หากมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ก็จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย พฤติกรรมที่ไม่ยอมรับอย่างยิ่งต่อการกระทำความผิดของคนในชุมชนจะมีผลทำให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดตลอดจนคนอื่นๆ ในชุมชนนั้นไม่กล้าไปกระทำความผิด การนำเรื่องการดำเนินเพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ดียิ่งขึ้นจึงเป็นมาตรการในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำอย่างดี ดังนั้นจึง

3.5 รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นิยมใช้ในนานาประเทศ

การสร้างความปลอดภัยโดยการนำผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการนั้นมีหลายรูปแบบ ซึ่งสามารถที่จะเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ สภาพสังคม วัฒนธรรม ได้มีโครงการทดลองในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นจำนวนมาก ซึ่งในโครงการเหล่านี้จะมีรูปแบบที่น่าสนใจ ดังนี้¹⁸

3.5.1 การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบของการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หรือที่เรียกกันว่า Victim Offender Mediation จะเป็นการนำเอาบุคคลสองฝ่ายคือผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมาพบปะกันเพื่อพูดคุยประนอมข้อพิพาท โดยผู้ประนอมข้อพิพาทซึ่งเป็นอาสาสมัครและได้รับการอบรมมาอย่างดี ซึ่งโดยทั่วไปแล้วผู้ประนอมข้อพิพาทจะทำหน้าที่โน้มน้าวให้ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น ความเดือดร้อนและเสียหายจากการกระทำผิด ตั้งคำถาม (ที่อาจมี) ต่ออีกฝ่าย และจบลงด้วยหาข้อสรุปเพื่อการชดเชยและเยียวยาผลของการกระทำผิดที่เกิดขึ้น โครงการประนอมข้อพิพาทนี้เกิดขึ้นครั้งแรกในเมือง Elmira, Ontario เมื่อปี 1974 ที่ Mark Yantzi เจ้าพนักงานคุมประพฤติได้ขอให้ศาลสั่งให้ผู้กระทำผิดไปพบผู้เสียหายในคดีที่เยาวชนสองคนได้ให้การรับสารภาพว่าได้ทำลายทรัพย์สินจำนวน 22 รายการของผู้อื่น ซึ่งศาลก็เห็นด้วยและได้มีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดดังกล่าวไปพบผู้เสียหายและกลับมารายงานความเสียหายที่บุคคลเหล่านั้นได้รับ นับจากจุดเริ่มต้นในคดีนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบของการประนอมข้อพิพาทก็ได้เกิดขึ้น

¹⁸ แหล่งเดิม. หน้า 23.

Howard Zehr กล่าวถึงเรื่องการประนอมข้อพิพาทว่ากระบวนการดังกล่าวจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้เสียหายและผู้ที่ทำให้เกิดความผิด และมีกระบวนการผลักดันให้คู่กรณีตกลงกันเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น กระบวนการประนอมข้อพิพาทจะตั้งอยู่บนจุดหมายหลัก 3 ประการคือ ประการแรกความยุติธรรม ประการที่สอง การทำความดีเพื่อแก้ตัว และประการที่สามมาตรการในการปรับปรุงตัวเพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดไปกระทำผิดซ้ำในอนาคต โดยความยุติธรรมจะเกิดจากการที่คู่กรณีหันหน้ามาพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นอันทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสที่จะพูดว่าผู้กระทำผิดได้ทำอะไร ผู้เสียหายได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดอย่างไร ทั้งมีโอกาสรับฟังเหตุที่ผู้กระทำผิดได้กระทำผิดลงไป ซึ่งขั้นตอนต่อมาจะเปิดโอกาสให้ผู้กระทำทำความดีเพื่อชดใช้ความผิดโดยการแสดงความรับผิดชอบว่าจะแก้ไขหรือเยียวยาสิ่งที่ตนเองได้กระทำผิดไปแล้วอย่างไร ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะแสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนของการกระทำผิดและความเสียหายที่เกิดขึ้น และมีการตกลงที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการชดใช้ และกระบวนการติดตามผล คือ การกำหนดมาตรการในการปรับปรุงตัวเพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดไปกระทำผิดซ้ำในอนาคต

3.5.2 การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference)

การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือ Family Group Conference ได้เกิดขึ้นในนิวซีแลนด์ ตั้งแต่ปี 1989 ต่อมาได้มีการนำมาใช้ในออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และแอฟริกา ที่จริงแล้วรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวนี้ได้มีใช้กันมานานแล้วในหมู่ชนเผ่าเมารี มีการกล่าวกันว่า การประชุมนี้ไม่ใช่เพียงแต่การรับเอาปรัชญาและวิธีการระงับข้อพิพาทของชนเผ่าเมารีมาใช้ แต่ยังเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่ใช้กับเยาวชนชาวเผ่าเมารีที่ได้กระทำผิด แม้ในปัจจุบันนี้โดยทั่วไปแล้วการประชุมกลุ่มครอบครัวจะมีลักษณะคล้ายๆ กันกับเรื่องการประนอมข้อพิพาทที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีเข้าร่วมในกระบวนการ สามารถแสดงความรู้สึกและเปิดเผยข้อเท็จจริงจากการกระทำผิดเพื่อนำไปสู่การเจรจาหาข้อตกลง แต่การประชุมกลุ่มครอบครัวจะเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นๆ ในชุมชนเข้าร่วมในกระบวนการระงับข้อพิพาท หรืออีกนัยหนึ่งการประชุมกลุ่มครอบครัวจะแตกต่างจากการประนอมข้อพิพาทตรงที่นอกจากผู้เสียหายและผู้กระทำผิดแล้ว บุคคลอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัวของคู่กรณี คนรู้จัก ตำรวจ ทนายความ และผู้แทนของคนในชุมชนจะเข้าร่วมในกระบวนการ

ครั้งแรกได้มีการนำโครงการประชุมกันในครอบครัวนี้มาใช้กับเยาวชนที่กระทำผิด แต่ต่อมาได้มีการนำมาใช้กับการกระทำผิดของผู้ใหญ่ ตามรูปแบบแล้วการประชุมกลุ่มครอบครัวมักจะมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 12 คน และมีขั้นตอนกำหนดไว้ชัดเจน เริ่มจากจะมีผู้ประสานงานอธิบายถึงขั้นตอนของกระบวนการประชุม และผู้กระทำผิดเริ่มพูดถึงเรื่องราว

โครงการการประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ แต่จากการประเมินผล ก็ได้ผลลัพธ์ที่น่าพอใจโดยพบว่าผู้เสียหายมีความพึงพอใจกับกระบวนการดังกล่าวสูงถึงร้อยละ 90 มีการใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย (โดยไม่ต้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการติดตาม) สูงถึงกว่าร้อยละ 90 พบการกระทำผิดซ้ำเพียงหนึ่งในสามถึงครึ่งหนึ่งของตัวเลขที่คาดเอาไว้¹⁹ คณะผู้วิจัยได้สรุปว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวทำให้ผู้กระทำความผิดเพิ่มความเห็นอกเห็นใจผู้เสียหาย ครอบครัวของผู้กระทำความผิดจำนวนมากได้รายงานว่าความประพฤติของผู้กระทำความผิดดีขึ้น โครงการที่ให้ ความช่วยเหลือผู้กระทำความผิดมีความเข้มแข็งขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวของคู่กรณี และเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ดีขึ้น

3.5.3 การเตือนแบบ Wagga Wagga

โครงการเตือนแบบ Wagga Wagga เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนในออสเตรเลีย ในต้นทศวรรษที่ 1990 โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในเมือง Wagga Wagga ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ใน New South Wales ได้เริ่มโครงการทดลองการประชุมในการเตือน (Caution) ที่มีอำนาจได้ตาม คอมมอนลอว์ รูปแบบการเตือนแบบใหม่ที่นำมาใช้นี้ได้รับอิทธิพลจากโครงการการประชุมกลุ่ม ครอบครัว หรือ Family Group Conference ของนิวซีแลนด์ตามแนวความคิดเรื่องการดำเนินเพื่อ สร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกันของ John Braithwaite ที่เชื่อกันว่ามีจุดแบ่งแยกระหว่างการ ดำเนินที่จะสร้างตราบาปแก่ผู้กระทำความผิดกับการดำเนินที่ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รู้ว่าตนเองทำผิดไป โดยการ ดำเนินแบบหลังนี้จะต้องทำด้วยความรักและนับถือกันอันนำมาซึ่งการให้อภัยและความสมานฉันท์ การดำเนินของกลุ่มครอบครัวซึ่งกระทำต่อผู้ที่กระทำความผิดอย่างเคารพในสิทธิของเขา และมุ่งที่ทำให้ เกิดความสมานฉันท์จึงเป็นรูปแบบของการควบคุมโดยชุมชนแบบโบราณที่มีประสิทธิภาพ การเตือนแบบ Wagga Wagga จึงมีแกนความคิดอยู่ที่การนำผู้กระทำความผิดมาเข้ากระบวนการดำเนิน โดยชุมชนดังกล่าว

¹⁹ แหล่งเดิม. หน้า 26.

โครงการเตือนแบบ Wagga Wagga นี้ตำรวจจะยังทำหน้าที่หลักในการเตือนแต่จะเพิ่มเงื่อนไขเข้าไปหลายประการ เช่น กำหนดให้แกนกลางของกระบวนการเตือนมุ่งไปที่พฤติกรรมอาชญากรไม่ใช่ที่ตัวผู้กระทำความผิด กระบวนการพุดจาและแสดงความคิดเห็นจะกระทำไปตามขั้นตอนและบทที่กำหนดไว้ไม่ปล่อยให้พุดกันอย่างไม่มีการขอบเขตหรือทะเลาะกัน การเตือนแบบ Wagga Wagga ยังเน้นถึงเรื่องการกระทำความผิดที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต แต่เรื่องดังกล่าวก็มักจะมีปัญหาในการแบ่งแยกระหว่างผู้กระทำความผิดและการกระทำความผิด เพราะปกติแล้วการใช้มาตรการป้องกันการกระทำความผิดอีกจะต้องนำประวัติการกระทำความผิดมาพิจารณาถึงแนวโน้มที่จะกระทำผิดในอนาคต แต่ในทางปฏิบัติแล้วมักจะพบกันอยู่เสมอว่าผู้กระทำความผิดจะได้รับการเตือนว่าจะยกเว้นให้เฉพาะครั้งนี้ และหากพบการกระทำความผิดอีกจะต้องถูกดำเนินคดีโดยไม่คำนึงว่าจะทำผิดร้ายแรงเพียงใด กระบวนการนี้จึงดูประหนึ่งจะเป็นสัญญาเตือนว่าผู้กระทำความผิดได้ทำเรื่องผิดพลาดที่คนในชุมชนไม่ยอมรับ และได้รับใบเตือนว่าจะต้องไม่ทำเรื่องผิดพลาดใดๆ ขึ้นอีก

การประเมินผลในปี 1994 David Moore พบว่าการเตือนแบบ Wagga Wagga ได้ผลดี โดยโครงการดังกล่าวทำให้สถิติการกระทำผิดซ้ำของเด็กในชั้นตำรวจลดลงถึงร้อยละ 50 มีจำนวนผู้กระทำความผิดทำตามข้อตกลงมากถึงร้อยละ 93²⁰ นอกจากนี้แล้วยังพบว่าผู้เสียหายพึงพอใจและร่วมมือสูง โครงการนี้ยังได้รับความพึงพอใจจากเจ้าหน้าที่ตำรวจสูงเช่นกัน

รูปแบบการเตือนแบบ Wagga Wagga ถือเป็นต้นแบบที่มีการนำไปใช้ในสถานีตำรวจอื่นๆ ในออสเตรเลีย อเมริกาเหนือ ยุโรปและแอฟริกาใต้ โดยในสหรัฐอเมริกาได้เริ่มนำโครงการเตือนแบบสมานฉันท์นี้มาใช้ในมลรัฐ Minnesota และเมือง Philadelphia และพบว่าโครงการดังกล่าวได้ผลดีและมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้แล้วยังได้มีการนำโครงการเตือนแบบ Wagga Wagga ไปใช้กับคนพื้นเมืองในแคนาดา (Canadian First Nation people) รวมทั้งคนดำที่อยู่ใน Cape Town แอฟริกาใต้ สำหรับในยุโรปพบว่าสถานีตำรวจ Thames Valley ของสหราชอาณาจักรได้เป็นสถานีตำรวจตัวอย่างที่นำเอาโครงการดังกล่าวมาใช้ตั้งแต่ปี 1994 โดยหัวหน้าตำรวจ (Chief Constable) Charles Pollard จากการประเมินผลพบว่าโครงการดังกล่าวได้เพิ่มประสิทธิภาพของงานตำรวจในสหราชอาณาจักรเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงมีการเพิ่มประสิทธิภาพของโครงการด้วยการจัดตั้งที่ปรึกษาด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Consultancy) เพื่อฝึกอบรมและช่วยเหลือตำรวจในการทำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ดังกล่าว และ

²⁰ แหล่งเดิม. หน้า 27.

3.5.4 การลงโทษโดยที่ประชุม (Circle Sentencing)

การลงโทษโดยที่ประชุมหรือ Circle Sentencing เป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในแคนาดา ตั้งแต่ปี 1992 Yukon Territorial ที่มักมีปัญหาเรื่องชนพื้นเมืองชอบทำร้ายเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลผู้เสียหาย ดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับระบบกระบวนการยุติธรรม และกระตุ้นให้ผู้กระทำความผิดปรับปรุงตนเอง การลงโทษโดยที่ประชุมต่างจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เรื่องอื่นๆ ที่ว่าการลงโทษในที่ประชุมนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนการพิจารณาลงโทษของศาล และมีสภาพเป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่ใช้ร่วมกันไปกับระบบกระบวนการยุติธรรม

ระยะแรกๆ โครงการลงโทษโดยที่ประชุมจะใช้ในกรณีที่ปรากฏการกระทำผิดบางประเภทของชนเผ่าอาบอริจิน (Aborigin) แต่ต่อมาก็ได้มีการนำเอาวิธีการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิดคนอื่นๆ ที่ไม่ใช่พวกชาวเผ่าอาบอริจิน (Aborigin) ด้วย นอกจากนี้แล้วยังได้มีการใช้โครงการนี้ทั้งในกรณีการกระทำความผิดของเยาวชนและผู้ใหญ่ วิธีการดังกล่าวจะต้องมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อพิจารณาโทษของผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนกติกาของชุมชนนั้น ปกติแล้วในการนำการลงโทษโดยที่ประชุมมาใช้ผู้กระทำความผิดจะให้การรับสารภาพในชั้นใดชั้นหนึ่งระหว่างดำเนินคดี และยอมรับผิดขอต่อความผิดทั้งหมดที่ได้กระทำ การลงโทษโดยที่ประชุมจะใช้เฉพาะกับคดีที่เป็นความผิดร้ายแรง หรือเฉพาะกรณีที่เหมาะสมจะนำวิธีการดังกล่าวมาใช้กับผู้กระทำความผิด ปกติแล้วจะไม่ใช้การลงโทษโดยที่ประชุมกับความผิดเล็กๆ น้อยๆ เพราะการลงโทษโดยที่ประชุมของคนในชุมชนจะมีขั้นตอนที่ต้องใช้เวลานานและต้องการการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องสูง

การลงโทษโดยที่ประชุมไม่ใช่รูปแบบหนึ่งของการเบี่ยงคดี (Diversion) แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางศาลที่จะมีผลต่อคำพิพากษาหรือประวัติของผู้กระทำความผิด การลงโทษโดยที่ประชุมเป็นกระบวนการที่ทุกๆ คนในชุมชนจะได้รับเชิญให้เข้ามามีส่วนร่วมในระบบกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในขั้นตอนดังกล่าวนี้จะมีการประชุมของคนในชุมชน โดยจัดที่นั่งเป็นวงกลมและให้คนที่ได้รับความยอมรับนับถือในชุมชนนั้นเป็นประธานในที่ประชุม ที่ประชุมนี้จะมีคนเข้ามามีส่วนร่วมประมาณ 15 – 50 คน ผู้เข้าร่วมในที่ประชุมแต่ละคนจะแนะนำตัวเอง จะมีการอ่านข้อกล่าวหา พนักงานอัยการและทนายจำเลยจะแถลงเปิดคดีสั้นๆ จากนั้นคนในที่ประชุมจะเริ่มพูด ซึ่งการพูดคุยในที่ประชุมมักจะมีประเด็น ดังนี้

- (1) การกระทำผิดในลักษณะเดียวกันที่มีอยู่ในชุมชน
- (2) สาเหตุของการกระทำผิด

(3) การวิเคราะห์อย่างสมานฉันท์ ว่าวิถีชีวิตของชุมชนก่อนที่อาชญากรรมชนิดนั้นๆ จะเกิดขึ้นเป็นอย่างไร

(4) ผลกระทบต่างๆ ไปของอาชญากรรมนั้นๆ ที่มีต่อผู้เสียหาย ครอบครัว และคนในชุมชน

(5) ชุมชนจะต้องทำอย่างไรเพื่อป้องกันไม่ให้มีอาชญากรรมเช่นนี้

(6) จะต้องทำอย่างไรเพื่อช่วยเยียวยาทั้งตัวผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนให้ดีขึ้น

(7) แผนการลงโทษควรเป็นอย่างไร

(8) ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในการทำตามแผนนั้น และใครจะคอยสนับสนุนทั้งฝ่ายผู้กระทำผิดและผู้เสียหายเพื่อให้สามารถดำเนินการตามแผนได้

(9) วันที่ที่จะมีการทบทวนคำพิพากษา และเป้าหมายที่ต้องการก่อนที่จะมีการทบทวนคำพิพากษานั้น

ทั่วไปแล้วผู้เสียหายจะได้รับหนังสือแจ้งความจำนงของผู้กระทำผิดความผิดล่วงหน้า และแบ่งรายละเอียดออกเป็นสองครั้ง ในท้ายการประชุมครั้งแรกผู้กระทำผิดจะได้รับการข้อเสนอหลายข้อเพื่อให้ผู้กระทำผิดกลับไปคิดทบทวนว่าจะทำอะไรได้ก่อนที่จะมีการกำหนดแผนการลงโทษ ระยะเวลาระหว่างการประชุมครั้งแรกและครั้งที่สองจะทอดออกไปหลายสัปดาห์หรืออาจจะเป็นหลายเดือน เพื่อตามคู่มือกิจกรรมของผู้กระทำผิดและเพื่อแก้ไขข้อแนะนำในแผนการลงโทษ ปกติแล้วศาลจะกำหนดโทษให้สอดคล้องกับคำแนะนำของที่ประชุม ในการลงโทษโดยที่ประชุมศาลจะให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงของบุคคลที่ได้รับผลกระทบไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมจากการกระทำผิดได้นำเสนอเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตามเรื่องการลงโทษโดยที่ประชุมนี้ไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้ แต่เป็นเรื่องที่ศาลจะใช้ดุลพินิจให้มีขึ้น ดังนั้นจึงต้องถือว่าการลงโทษโดยที่ประชุมเป็นส่วนหนึ่งของการทำคำพิพากษาของศาล และการลงโทษโดยที่ประชุมนี้แม้จะไม่มีขั้นตอนที่เข้มงวดแต่ก็ต้องปฏิบัติตามหลักนิธธรรมและกฎหมายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติหรือคอมมอนลอว์ เช่น ได้มีการวางหลักเกณฑ์เรื่องการลงโทษโดยที่ประชุมไว้ในคดี Rv. Richard James Gingell ดังนี้

(1) จะต้องตรวจดูประวัติการกระทำผิดหรือรายงานอื่นๆ ของผู้กระทำผิด

(2) ข้อกล่าวอ้างที่เป็นข้อเท็จจริงจะต้องผ่านการพิจารณาของศาลโดยกระบวนการสืบพยานภายใต้การสาบานตน

(3) การประชุมต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ

(4) ผู้กระทำผิดต้องสมัครใจเข้าร่วมในการประชุมและมีสิทธิที่จะแต่งตั้งนายเข้าร่วมเป็นปากเสียงในการประชุม

(5) พนักงานอัยการจะร่วมในการประชุมและสามารถกล่าวแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการพูดถึงการกระทำความผิดอย่างครอบคลุม ทั้งให้คำแนะนำเรื่องโทษที่จะใช้กับผู้กระทำความผิด

(6) ผู้ร่วมในการประชุมจะต้องได้อ่านสำนวนคดีของศาล รวมถึงรายงานในชั้นก่อนมีคำพิพากษา (Pre-sentence Report) และ

(7) ศาลจะทำคำพิพากษาซึ่งต้องสอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายและมติของที่ประชุม และคำพิพากษานั้นสามารถอุทธรณ์ได้เช่นเดียวกันกับคำพิพากษาของศาลทั่วไป

กล่าวได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นเป็นการพลิกฟื้นบทบาทของชุมชนในการแก้ปัญหาอาชญากรรมครั้งสำคัญ หลังจากที่มีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการรวมศูนย์อำนาจการปกครอง และดึงอำนาจตัดสินคดีจากทุกส่วนของสังคมมารวมศูนย์ที่ศาลยุติธรรม ซึ่งทำให้ระบบการปกครองตนเองของชุมชนสูญหายไป²¹ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เคยถูกมองว่าเป็นแนวความคิดแบบผลพลอยได้กลับได้รับความนิยมนและการยอมรับเพิ่มมากขึ้นในช่วงปี 1990 ส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากการลงโทษเป็นวิธีการที่สิ้นเปลืองและดูเหมือนจะไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะจัดการแก้ปัญหาอาชญากรรม ผู้ซึ่งสนับสนุนแนวความคิดนี้มีความเห็นว่าวิธีการนี้เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับการพิจารณาคดีแบบลงโทษ (Retribution) โดยเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดพฤติกรรมความผิดทางอาญา โดยโครงการและแนวความคิดต่างๆ ที่หลากหลายอันเกี่ยวเนื่องกับ Restorative Justice ที่บางประเทศนำไปใช้จนทำให้ได้รับความนิยมนและได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในหลายประเทศ ดังนี้²²

(1) การเผชิญหน้าระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิดในเรือนจำในสหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ เป็นการเผชิญหน้าหลังจากผู้กระทำความผิดได้รับการตัดสินให้รับโทษไปแล้ว โดยเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้ถามตอบ ชี้แจงข้อเท็จจริงต่างๆ

(2) การไกล่เกลี่ยและการประชุมหารือได้ถูกนำไปใช้ในกระบวนการพิจารณาคดีภายใต้การดำเนินการของตำรวจ เช่น ในประเทศออสเตรเลีย อังกฤษ และเบลเยียม หรือดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เช่น ในประเทศแคนาดา ซึ่งล้วนเป็นโครงการระดับชุมชนแทบทั้งสิ้นและได้รับความนิยมนมากเช่นกัน

²¹ อังคณา บุญสิทธิ. (2545). ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย (อ้างถึงในเอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย). หน้า 15.

²² จารัส รุ่งเรือง. เล่มเดิม. หน้า 77.

(3) กลุ่มการปกครองของประเทศต่างๆ หันมาให้ความสนใจและให้การยอมรับต่อโครงการ Restorative Justice มากขึ้น โดยจะเห็นได้จากการอภิปรายและถกประเด็นเกี่ยวกับโครงการในระดับนานาชาติอย่างกว้างขวางซึ่ง Committee of Ministers of the Council of Europe ได้มีมติเห็นชอบในแนวปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการไกล่เกลี่ยในส่วนของกรลงโทษผู้กระทำความผิด กลุ่มสหภาพยุโรปให้ความช่วยเหลือในการเปิดเวทีอภิปรายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายกับวิธีการ Restorative Justice ซึ่งจุดประสงค์ของการอภิปรายในครั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ และเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับการให้ความร่วมมือต่อการดำเนินการวิจัยเปรียบเทียบระดับนานาชาติเกี่ยวกับวิธีการไกล่เกลี่ยดังกล่าว

3.6 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับการกระทำความผิดอาญาในต่างประเทศ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่อของอาชญากรรมกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในกระบวนการ โดยมีชุมชนเป็นพื้นฐาน ให้ความสำคัญกับการเยียวยาความเสียหายซึ่งผู้เสียหายได้รับไม่ด้อยไปกว่าการแก้ไขปรับปรุงผู้กระทำผิด จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาตามโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการทำให้ชุมชนและสมาชิกของชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมอันเป็นหนทางหนึ่งที่น่ามาซึ่งความสุข และปลอดภัยของชุมชน เป็นปรากฏการณ์ที่สังคมตะวันตกได้ให้ความสนใจอย่างมากในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาที่เป็นสังคมแห่งคดีความ (Litigious Society) ทางเลือกใหม่ไม่ว่าจะเป็นการไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมยอมความหรือระบบอนุญาโตตุลาการนอกศาลล้วนได้รับความนิยมน่าสนใจ แม้ในคดีอาญาอัยการก็เริ่มนิยมที่จะใช้การเบี่ยงคดีในคดีที่เห็นว่าการฟ้องผู้ต้องหาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ โดยเฉพาะคดีที่เป็นการกระทำโดยประมาท โดยอัยการอาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาต้องดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น ให้ทำประโยชน์สาธารณะหรืออยู่ภายใต้การควบคุมความประพฤติในระยะเวลาหนึ่งก่อนที่จะมีคำสั่งไม่ฟ้องเด็ดขาด แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้สามารถสร้างความพอใจต่อทุกฝ่าย ทั้งผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้องได้มากกว่าการดำเนินคดีตามปกติ ทำให้องค์กรในระบบยุติธรรมสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไปจัดการกับเรื่องอื่นที่มีความสำคัญมากกว่า²³

²³ วิยะดา วัชรธรรมรัตน์. (2543). วิธีการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ. หน้า 136.

ลำดับต่อไปจะกล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในนานาประเทศ และแนวปฏิบัติในกระบวนการดังกล่าวที่ค่อนข้างเป็นที่ให้ความสนใจจากนานาประเทศที่จะนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้ในคดีอาญา

3.6.1 ประเทศเยอรมนี

การดำเนินคดีอาญาในเยอรมันเป็นหน้าที่ของรัฐซึ่งรับผิดชอบโดยอัยการ เอกชนจะฟ้องคดีอาญาได้อย่างจำกัด²⁴ อัยการจะดำเนินคดีโดยยึดตามหลักการดำเนินคดีตามกฎหมายกล่าวคือ เมื่อทราบและมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายขึ้น อัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีนั้นทุกคดี เว้นแต่จะมีเหตุยกเว้นตามกฎหมายในการดำเนินคดี²⁵

ระบบในการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันเป็นแบบกล่าวหา (Akkusations Prozess) แยกอำนาจหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน โดยให้อัยการรับผิดชอบด้านการสอบสวนฟ้องร้อง ส่วนศาลหรือผู้พิพากษาให้มีหน้าที่ตัดสินคดี จากการใช้ระบบนี้ฐานะของผู้ถูกกล่าวหาจึงได้เปลี่ยนไปจากการเป็นวัตถุแห่งการซักฟอกกลายเป็นประธานในคดี (Prozess-Subjekt)²⁶

การสอบสวนฟ้องร้อง (Vorverfahren) ถือเป็นกระบวนการเดียวกันที่รับผิดชอบโดยอัยการ²⁷ ตำรวจมีฐานะเป็นเพียงเครื่องมืออัยการเท่านั้น การกระทำใดที่ตำรวจได้กระทำไปก่อนต้องส่งเรื่องให้อัยการโดยไม่ชักช้า²⁸ อัยการมีอำนาจสอบสวนคดีเองในข้อเท็จจริงทุกประเภท กล่าวคือ ข้อเท็จจริงที่เป็นผลดี ผลร้ายแก่ผู้ถูกกล่าวหา ตลอดจนถึงพฤติกรรมแวดล้อมต่างๆ ที่อาจจะมีผลต่อการกำหนดโทษ เพื่อให้มีข้อมูลเพียงพอในการใช้ดุลพินิจประกอบการสั่งคดี จึงสรุปได้ว่า อำนาจในการเริ่มคดี การดำเนินคดีต่อไป และการวินิจฉัยสั่งคดีเป็นอำนาจแต่เพียงผู้เดียวของอัยการ แต่ถึงแม้ว่าอัยการจะดำเนินคดีอาญาตามหลักกฎหมายแต่ก็มีข้อยกเว้นให้อัยการไม่ดำเนินคดี หรือไม่ฟ้องผู้กระทำผิดได้ในกรณีต่อไปนี้

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, มาตรา 374.

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, มาตรา 152 วรรคสอง.

²⁶ คณิต ฌ นคร ง อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด. หน้า 76.

²⁷ แหล่งเดิม. หน้า 79.

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, มาตรา 163 วรรคสอง.

1) กรณีเนื่องจากความผิดเล็กน้อยของคดี อัยการอาจไม่ดำเนินคดี

(1) ในความผิดอาญาโทษปานกลาง อัยการพิจารณาเห็นว่าความชั่ว (Schuld) ของผู้ต้องหาเล็กน้อย และการดำเนินคดีนั้นไม่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ (Offertiches Interesse) ซึ่งโดยปกติต้องได้รับความเห็นชอบจากศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้น

(2) ในความผิดที่ตามกฎหมายศาลอาจไม่ลงโทษผู้กระทำได้

(3) อัยการอาจไม่ยื่นฟ้องข้อหาใดก็ได้ หากพิจารณาเห็นว่าโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เกี่ยวข้องกับโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หรือกำหนดใช้แก่ผู้กระทำผิดนั้นเล็กน้อย หรือเขาไม่มีน้ำหนักรเลย²⁹

(4) การกระทำบางอย่างแยกออกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากได้ ซึ่งเกี่ยวกับการกระทำนั้นเป็นที่คาดหมายว่าโทษ หรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่กระทำนั้นไม่มีน้ำหนัก อัยการอาจจำกัดการสอบสวนเฉพาะการกระทำส่วนอื่นของความผิดเฉพาะบางฐานได้³⁰

(5) อัยการอาจรอกการยื่นฟ้องไว้ชั่วคราวในความผิดอาญาโทษปานกลาง โดยความเห็นชอบของศาลที่จะพิจารณาพิพากษาคดีนั้นและของผู้ต้องหา แล้วกำหนดให้ผู้ต้องหาปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเห็นว่าเป็นมาตรการที่เหมาะสมและความชั่วของผู้ต้องหาเล็กน้อยภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ หากผู้ต้องหาปฏิบัติตามคดีเป็นอันยุติ³¹

2) กรณีเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ

(1) ความผิดอาญาที่ได้กระทำลงในต่างประเทศ หรือที่ตัวการในความผิดอาญาที่กระทำลงในต่างประเทศนั้นได้กระทำในส่วนของตนในประเทศ

(2) ความผิดที่คนต่างด้าวได้กระทำผิดในเรือ หรืออากาศยานต่างประเทศขณะที่เรือหรืออากาศยานนั้นอยู่ในอาณาเขตของประเทศ

(3) ความผิดที่ผู้กระทำได้กระทำในต่างประเทศ และศาลต่างประเทศได้มีคำพิพากษาลงโทษและได้พ้นโทษแล้ว เมื่อคำนึงถึงโทษตามคำพิพากษาของศาลต่างประเทศแล้ว ไม่มีน้ำหนักพอหรือได้มีคำพิพากษาของศาลต่างประเทศถึงที่สุดให้ปล่อยตัว

(4) อัยการจะไม่ยื่นฟ้องผู้กระทำผิดที่อาจส่งเป็นผู้ร้ายข้ามแดนให้ต่างประเทศหรืออาจเนรเทศออกไปจากประเทศได้

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, มาตรา 154.

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, มาตรา 154 เอ.

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, มาตรา 153 เอ.

3) กรณีใช้ดุลพินิจในความผิดอาญาต่อความมั่นคงของรัฐ

การใช้ดุลพินิจไม่ดำเนินคดีนี้แยกได้เป็น 2 กรณีคือ กรณีเนื่องจากข้อหาของความผิดโดยตรง ผู้มีอำนาจดำเนินคดีคือ อธิบดีอัยการสหพันธรัฐ อาจไม่ดำเนินคดีได้หากเห็นว่าการดำเนินคดีจะนำผลเสียหายอย่างยิ่งมาสู่ประเทศในแง่ความปลอดภัยและความมั่นคง หรือการดำเนินคดีนั้นจะขัดต่อประโยชน์อันสำคัญของประเทศ และกรณีที่ไม่เกี่ยวกับข้อหาโดยตรงแต่การดำเนินคดีกระทำต่อความมั่นคงของรัฐ ผู้มีอำนาจดำเนินคดีคืออัยการทั่วไปอาจไม่ดำเนินคดีที่ผลของการกระทำเกิดในประเทศ โดยการกระทำที่กระทำลงในต่างประเทศถ้าเห็นว่าการดำเนินคดีจะเป็นอันตรายต่อประเทศในแง่ความปลอดภัยและความมั่นคง

4) กรณีเนื่องจากผู้กระทำกลับใจและช่วยป้องกันผลร้าย

เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องตามมาตรา 153 e ในข้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ หากหลังจากกระทำผิด ผู้กระทำผิดได้ทำการป้องกันภัยอันเกี่ยวแก่ความมั่นคงปลอดภัยของรัฐ หรือระเบียบแบบแผนตามรัฐธรรมนูญ อธิบดีอัยการสหพันธรัฐโดยความเห็นชอบของศาลสูงมลรัฐอาจไม่ดำเนินคดีแก่ผู้นั้นได้

5) กรณีเหยื่อในความผิดอาญารัฐนกรรโชกหรือรีดเอาทรัพย์สิน

กรณีความผิดอาญารัฐนกรรโชกหรือรีดเอาทรัพย์สิน กระทำลงโดยผู้เชื่อว่าจะเปิดเผยการกระทำความผิดอาญารัฐนกรรโชกหนึ่งซึ่งผู้เสียหายได้กระทำลงไว้ อัยการอาจไม่ดำเนินคดีในส่วนความผิดอาญาที่ถูกผู้เชื่อว่าจะเปิดเผยได้ ถ้าความผิดนั้นไม่เป็นความผิดอาญาที่เนื่องมาจากความร้ายแรงของความผิดอาญานั้น

6) กรณีความผิดอาญารัฐนกรรโชกและดูหมิ่นหรือหมิ่นประมาท

อัยการจะไม่ยื่นฟ้องคดีอาญารัฐนกรรโชกและดูหมิ่นหรือหมิ่นประมาทตลอดเวลาที่คดีวินัยที่เนื่องมาจากความผิดดังกล่าวยังดำเนินการอยู่

7) กรณีที่ได้มีการส่งคดีเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

หลังจากอัยการได้ส่งคดีเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และคดียังอยู่ระหว่างการดำเนินการภายใต้โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น อัยการจะไม่ดำเนินการอื่นจนกว่าจะทราบผลของการไกล่เกลี่ยตามโครงการไกล่เกลี่ยนั้น

ในส่วนของประเภทความผิด แต่เดิมเยอรมันได้รับเอาแบบมาจากฝรั่งเศส จึงมีการแบ่งประเภทความผิดออกเป็น 3 ประเภทคือ

- (1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen)
- (2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen)
- (3) ลหุโทษ (Ubertretungen)

กระทั่งในปี ค.ศ. 1975 เยอรมันได้มีการประกาศใช้กฎหมายอาญาฉบับใหม่ โดยนำความคิดลหุโทษ (Ubertretungen) ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายที่ชื่อว่า Ordnungswidrigkeitengesetz (OWIG) ซึ่งเป็นกฎหมายทางปกครองอันเกี่ยวกับละเมิดความเป็นระเบียบอันเป็นผลมาจากจำนวนความคิดลหุโทษเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกน้อยและมีค่าปรับต่ำ ผู้กระทำความผิดลหุโทษจึงไม่ควรรับโทษทางอาญาเพื่อให้มีมลทินและประวัติติดตัว จึงได้ยกเลิกมาตรการบังคับทัณฑ์ทัณฑ์ใช้แก่ความผิดเล็กน้อย ซึ่งไม่มีค่าควรแก่การลงโทษออกจากความผิดอาญา³²

ดังนั้นในปัจจุบันในประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันจึงมีความผิดเพียง 2 ประเภท คือ

(1) ความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ซึ่งมีอัตราระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป หรือความผิดที่ต้องระวางโทษหนักกว่านั้น

(2) ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen) ได้แก่ ความผิดที่ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือความผิดที่ต้องระวางโทษปรับ

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาแนวทางในการดำเนินคดีอาญาของเยอรมันจะอยู่ที่การลงโทษผู้กระทำความผิด และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคม แต่แนวทางทั้งสองก็ไม่ได้เกิดผลสำเร็จแต่อย่างใดเพราะในช่วงระยะเวลาไม่นานนี้เยอรมันก็เป็นประเทศหนึ่งที่ประสบปัญหาจำนวนอาชญากรรม และการกระทำความผิดอาญามากขึ้น³³ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเยอรมันได้มีแนวทางที่สามเกิดขึ้น โดยมุ่งเป้าไปที่การแก้ไขตัวผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย อันส่งผลให้เยอรมันนำมาตราการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม³⁴ ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าวนี้เองเป็นวิธีการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงกล่าวได้ว่าประเทศเยอรมันเป็นประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาท โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การดำเนินคดีอาญาของเยอรมันตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานที่ว่า การกระทำความผิดอาญาเป็นการกระทำความผิดต่อรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจในการดำเนินคดี แต่ก็ให้มีข้อยกเว้นไว้บางกรณีเท่านั้นที่ให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการดำเนินคดี ดังนั้นการที่จะนำข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในระบบกฎหมายเยอรมันจึง

³² พรรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์. (2536). ความเหมาะสมในการบัญญัติความคิดลหุโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 45 – 53.

³³ Deiter Dolling. Victim – Offender Mediation. p. 45. (อ้างถึงใน ฌักทรี กตเวทิสถียร, 2547 : 84).

³⁴ แหล่งเดิม. หน้า 85.

ปี ค.ศ. 1991 เป็นปีที่ระบบยุติธรรมเยอรมันได้เริ่มรับเอากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นครั้งแรก โดยได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดของเยาวชน (Juvenile Criminal Code) ในมาตรา 10, 45 ที่ให้อำนาจอัยการละเว้นจากการดำเนินคดี ถ้าเห็นว่าเยาวชนผู้ทำผิดมีความตั้งใจที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น และได้บัญญัติไว้ในเรื่องการกระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 153 a ให้อัยการละเว้นหรืองดการดำเนินคดีโดยความยินยอมของศาลที่พิจารณาและความยินยอมของผู้ถูกกล่าวหา หากได้มีการชดเชยความเสียหาย หรือหากการไกล่เกลี่ยตาม โครงการไกล่เกลี่ยเป็นผล

ปี ค.ศ. 1994 ได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายอาญา (German Criminal Code) มาตรา 46 a ให้ศาลมีอำนาจดูแลการลงโทษได้ในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 1 ปี หรือละเว้นการลงโทษหากเห็นว่าผู้กระทำความผิดได้มีการไกล่เกลี่ย หรือชดเชยค่าเสียหายกันได้ และบัญญัติเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 153 b ที่ให้อำนาจอัยการยุติการดำเนินคดีได้โดยความยินยอมของศาล หากคดีนั้นอยู่ในเงื่อนไขที่ศาลจะยกเว้นการลงโทษ

ปี ค.ศ. 1999 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอีกครั้งในมาตรา 155 a, 155 b ที่ให้อัยการและศาลมีหน้าที่ต้องตรวจสอบว่าในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินคดีมีขั้นตอนใดที่มีความเป็นไปได้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นอกจากนี้ยังต้องสนับสนุนให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย โดยให้มีอำนาจส่งคดีเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Victim - Offender Mediation - Program) ไม่ว่าจะเป็นโครงการของรัฐหรือเอกชน

วิวัฒนาการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เยอรมันได้มีการยอมรับการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แล้ว และได้มีการนำมาบัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งสรุปได้ดังนี้คือ

(1) กฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดของเยาวชน (Juvenile Criminal Code) มาตรา 10 มาตรา 45 ที่ให้อำนาจอัยการละเว้นการดำเนินคดีหากเห็นว่าผู้กระทำความผิดเป็นเยาวชน และมีความตั้งใจที่จะไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

(2) ประมวลกฎหมายอาญา (German Criminal Code) มาตรา 46 a ให้อำนาจศาลในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้มีการไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหาย หรือในคดีนั้นได้มีการชดเชยค่าเสียหายแก่

(3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (German Criminal Procedure Code)

มาตรา 153 a ในคดีความผิดเล็กน้อยโดยความยินยอมของศาลที่พิจารณาคดีนั้น และความยินยอมของผู้ถูกกล่าวหา อัยการมีอำนาจระงับคดีและกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกกล่าวหา ปฏิบัติ เช่น ให้ชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น

มาตรา 153 b ภายใต้เงื่อนไขที่ศาลมีอำนาจยกเว้นโทษได้ อัยการโดยความยินยอมของศาลที่มีเขตอำนาจมีอำนาจระงับการฟ้องคดีอาญาได้ และกรณีที่ได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว โดยการยินยอมของอัยการและผู้ถูกกล่าวหา ศาลมีอำนาจยุติการดำเนินกระบวนการพิจารณาลงได้ก่อน มีการสืบพยาน

มาตรา 155 a ที่ให้อัยการและศาลมีหน้าที่ต้องตรวจสอบในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ถ้ามีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการตามโครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ในคดีที่เหมาะสมให้ริเริ่มให้มีการไกล่เกลี่ยตลอดจนใช้ส่งเสริมและสนับสนุนการไกล่เกลี่ยที่เกิดขึ้นโดยคู่กรณี แต่ไม่ให้ดำเนินการใดหากผู้เสียหายไม่ยินยอม

มาตรา 155 b ให้อัยการและศาลมีอำนาจส่งคดีเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งโครงการดังกล่าวอาจเป็นของรัฐ ชุมชน หรือของเอกชน

วิธีการระงับข้อพิพาทโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ระบบการฟ้องคดีของเยอรมัน เป็นระบบการฟ้องคดีตามระบบกฎหมาย ซึ่งบังคับให้ต้องดำเนินคดีในทุกกรณีที่พบว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้น อัยการจะไม่ดำเนินคดีต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น เยอรมันได้นำหลักดุลพินิจมาใช้ในการดำเนินการของอัยการ อัยการจึงสามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีก็ได้

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในเยอรมัน จึงเป็นการดำเนินการเพื่อให้ได้ผลของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ประกอบดุลพินิจของอัยการในการสั่งชะลอการฟ้อง หรือใช้ประกอบดุลพินิจของศาลในการกำหนดคำพิพากษา

การให้ได้มาซึ่งผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน แต่สำหรับประเทศเยอรมันได้เลือกนำมาใช้ในระบบยุติธรรมทางอาญาเพียงวิธีเดียว คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย (Victim – Offender Mediation) หรือ (Tater - Opfer - Ausgleich) โดยจะนำมาใช้ในคดีความผิดเล็กน้อยหรือคดีที่มีโทษปานกลาง

การไกล่เกลี่ยจะกระทำโดยองค์กรที่มีหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยตรง ซึ่งในเยอรมันจะมีองค์กรที่ทำการไกล่เกลี่ยดังกล่าวประมาณ 400 องค์กรที่เป็นทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชน

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย (Victim – Offerder – Midiation Program) จะเริ่มต้นได้โดย 3 วิธีคือ

(1) เมื่ออัยการเห็นว่าคดีที่อยู่ระหว่างการดำเนินการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องสามารถทำการไกล่เกลี่ยได้ ก็จะส่งคดีเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยในขั้นตอนก่อนการฟ้องคดี และรอผลการไกล่เกลี่ยเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง

(2) เมื่อผู้พิพากษาหรือศาลที่พิจารณาคดีนั้นเห็นว่า คดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณานั้นสามารถทำการไกล่เกลี่ยได้ ก็จะส่งคดีเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยในขั้นตอนระหว่างการพิจารณาคดี และนำผลของการไกล่เกลี่ยมาประกอบการทำคำพิพากษา

(3) เมื่อผู้กระทำผิดหรือผู้เสียหาย ไม่ว่าจะคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาชั้นอัยการหรือชั้นศาล คู่กรณีสามารถติดต่อขอให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ด้วยตนเอง เพื่อนำผลการไกล่เกลี่ยส่งแก่อัยการ หรือศาลเพื่อพิจารณาต่อไป

ภายหลังจากได้รับเรื่องเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยแล้ว คณะทำงานซึ่งประกอบด้วยผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจำนวน 2 คน ทนายความจำนวน 1 คน ผู้ชำนาญการในการไกล่เกลี่ยจำนวน 1 คน และนักสังคมสงเคราะห์หญิง จำนวน 1 คน จะทำการติดต่อกับผู้เสียหายก่อน หากผู้เสียหายตกลงเข้าร่วมโครงการก็จะติดต่อกับผู้กระทำผิด หลังจากติดต่อแต่ละฝ่ายจนพร้อมที่จะพบปะกันซึ่งหน้าก็จะจัดให้พบกัน โดยให้แต่ละฝ่ายได้แสดงความรู้สึกและแสดงความรับผิดชอบต่อกัน โดยฝ่ายผู้เสียหายมีโอกาสที่จะแสดงความรู้สึก ผลความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อให้ผู้กระทำผิดได้มีโอกาสรับรู้ ผู้กระทำผิดรู้สึกผิดและสำนึกในการกระทำและพยายามบรรเทาผลร้ายที่เกิดขึ้น กรณีที่มีการตกลงกันได้ผู้ไกล่เกลี่ยก็จะทำรายงานส่งไปยังอัยการหรือศาลตามลำดับ

ผลของการดำเนินการตามโครงการนี้ หากการไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จก็จะส่งเรื่องกลับคืนไปดำเนินการตามขั้นตอนปกติของกระบวนการยุติธรรม แต่ถ้าการไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จ ผลของการดำเนินการพร้อมด้วยรายงานของผู้ทำการไกล่เกลี่ยจะถูกส่งกลับไปยังผู้ที่ส่งคดีเข้าสู่โครงการกล่าวคือหากเป็น

(1) กรณีที่ผู้กระทำผิดหรือผู้เสียหายส่งเรื่องเข้าสู่โครงการเองก็จะส่งผลการดำเนินการไปยังอัยการหากคดีอยู่ระหว่างการดำเนินการของอัยการ หรือส่งไปยังศาลที่พิจารณาคดีนั้นหากคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล

(2) กรณีที่อัยการเป็นผู้ส่งคดีเข้าโครงการไกล่เกลี่ย ก็จะส่งผลไปยังอัยการเพื่อประกอบการพิจารณาไม่ฟ้อง

(3) กรณีที่ศาลเป็นผู้ส่งคดีเข้าโครงการไกล่เกลี่ยก็จะส่งผลไปยังศาลที่พิจารณาคดีดังกล่าวเพื่อประกอบการทำคำพิพากษาว่าจะบรรเทาโทษหรือยกเว้นโทษ

สรุปได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในเยอรมันนี้ เป็นการดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดอำนาจไว้ให้กระทำได้ โดยสามารถกระทำได้ใน 2 ขั้นตอน กล่าวคือ

(1) เป็นกรณีดำเนินการเพื่อยุติคดีในชั้นอัยการ โดยพิจารณาจากผลการไกล่เกลี่ยที่เกิดขึ้น หากผลการไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จก็ให้อัยการยุติคดี และ

(2) เป็นการดำเนินการในชั้นศาลเพื่อนำผลของการไกล่เกลี่ยที่เกิดขึ้น เพื่อให้ศาลใช้ประกอบการทำคำพิพากษาว่าจะลงโทษสถานเบา หรือจะยกเว้นโทษแก่ผู้กระทำผิด

3.6.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศสหรัฐอเมริกามีมากกว่า 30 ปีแล้ว โดยพัฒนามาจากโครงการ Victim Offender Reconciliation (VOR) ซึ่งเน้นการทำงานกับอาชญากรรมต่อทรัพย์สิน การทำร้ายร่างกายที่ไม่รุนแรง โดยช่วยเหลือผู้เข้าร่วมโครงการในการต่อรองข้อตกลงระหว่างคู่กรณี การชดเชยค่าเสียหายและแก้ไขปัญหาวิธีอื่นนอกเหนือจากกระบวนการทางศาล จนกระทั่งปัจจุบันเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดซึ่งแทรกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อาจใช้เป็นมาตรการเสริมในชั้นตำรวจ อัยการ หรือชั้นศาล โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบมีการตอบสนองที่ถูกต้องต่อความเจ็บปวดและความสูญเสียที่ได้รับจากอาชญากรรม โครงการไกล่เกลี่ยนี้ทำงานโดยใช้ความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบเป็นหลัก มุ่งบำบัดและไม่ให้เกิดความเสียหายและความสูญเสียเพิ่มมากขึ้น กระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำผิดกับผู้เสียหายนี้สามารถใช้ได้กับคดีเกือบทุกประเภทความผิด ไม่ว่าจะเป็นความผิดร้ายแรงซึ่งรวมถึงการทำร้ายร่างกายอันตรายสาหัส ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย และความผิดทางเพศ ยกเว้นความผิดฐานเจตนาฆ่าผู้อื่น กระบวนการไกล่เกลี่ยในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยปรากฏในบางมลรัฐ เช่น รัฐแคลิฟอร์เนีย รัฐมินิโซต้า รัฐนิวเม็กซิโก และรัฐเท็กซัส โดยแต่ละรัฐก็จะมีการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยมาใช้ในขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและประเภทความผิดที่ต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีการปกครองแบบสหพันธรัฐนั่นเอง

ประเทศสหรัฐอเมริกาองค์กรที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยคือ The American Bar Association's Special Committee on Alternative Means Disputes Resolution ซึ่งการใช้กระบวนการนี้อาจทำได้ทั้งในภาคเอกชน (Private Sector) กระบวนการในระดับชุมชน (Community Process) และในส่วนของที่เป็นองค์กรสาธารณะ (Public Agency) ซึ่งวิธีการไกล่เกลี่ยโดยองค์กรนี้ส่งผลดีให้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาหลายประการ เช่น ทำให้จำนวนคดีความที่จะขึ้นสู่ศาลลดลง จำนวนคำพิพากษาลงโทษจำคุกลดลงเป็นการสนับสนุนให้เกิดสันติภาพ ทั้งนี้ยังเป็นการตอบสนองความต้องการของสาธารณชนที่คัดค้านและไม่พอใจกับระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศที่มีปัญหาเรื่องความล่าช้าในการดำเนินคดีและคู่กรณีพิพาทต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่สูง องค์กรที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยทางอาญาจะถูกจัดตั้งขึ้นในรูปแบบของศูนย์การไกล่เกลี่ย ศูนย์เหล่านี้จะเป็นหน่วยงานอิสระแต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลางและหน่วยงานต่างๆ แต่ละศูนย์จะมีจุดประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนของตนเองและสร้างกลไกในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ศูนย์ได้ตั้งไว้³⁵ ผู้ที่จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประจำศูนย์นอกจากจะต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นกลาง ซื่อสัตย์ สุจริตเป็นที่ยอมรับแล้ว บุคคลดังกล่าวยังต้องจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีด้านกฎหมาย หรือวิชาชีพอื่นที่เหมาะสม และทำหน้าที่นี้ด้วยความสมัครใจของตนอีกด้วย

ลักษณะการทำงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยนั้น ไม่มีกฎหมายบังคับให้คู่กรณีต้องนำคดีมาไกล่เกลี่ยกันก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล แต่เป็นทางเลือกหนึ่งที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีสามารถเลือกวิธีที่จะยุติข้อพิพาทของตนเองลง ซึ่งหากคู่กรณีไม่สมัครใจที่จะเลือกใช้วิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทของตนเองแล้วก็จะไม่มีใครไปบังคับได้ ดังนั้นความเชื่อมั่นของประชาชนในการใช้บริการของศูนย์ไกล่เกลี่ยจึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพและคุณธรรมของศูนย์เป็นสำคัญ ดังนั้นศูนย์ต่างๆ จึงต้องประชาสัมพันธ์ถึงวิธีการทำงานและทำการคัดเลือกผู้ทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทประจำศูนย์ให้เป็นที่เชื่อถือและยอมรับได้ กระบวนการไกล่เกลี่ยของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นสามารถนำมาใช้เกือบทุกประเภทคดีความผิด แม้จะเป็นความผิดที่ร้ายแรงก็ตามเนื่องจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นไม่มีความผิดประเภทยอมความกันได้ ศาลสูงสุดของสหรัฐได้เคยประกาศซ้ำในหลายคดีว่าผลประโยชน์ของรัฐและสังคมย่อมอยู่เหนือผลประโยชน์ของเหยื่อในการกระทำผิด รัฐฟ้องคดีเพื่อสังคมมิใช่เพื่อพยานผู้กล่าวโทษ พนักงานอัยการทำหน้าที่เพื่อสังคมมิใช่เพื่อผู้ประสบเคราะห์กรรมจากการกระทำผิด ผลประโยชน์ที่พยานผู้กล่าวโทษได้รับจาก

³⁵ Sander, Frank E. A. (1976). "Varieties of Dispute Processing." **Federal Rules Decisions**, vol. 70, p. 111 – 134.

ดังนั้นกระบวนการใกล้เคียงของสหรัฐอเมริกาตามโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการแก้ไขปัญหาโดยอาศัยความเชื่อมั่นขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ และปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะคู่กรณีพิพาทอาจเลือกใช้บริการของศูนย์ด้วยความสมัครใจของตน การทำงานของศูนย์จะบรรลุวัตถุประสงค์ตามโครงการที่ตั้งขึ้นหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่นโดยตรงต่อศูนย์

³⁶ วิษณุ เครืองาม. (2517). “ความยินยอม-ขอมความตามกฎหมายอาญาสหรัฐอเมริกา.” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์, 2. หน้า 162 – 165.

อย่างไรก็ดีในรัฐ Montana รัฐ Minnesota และรัฐ Wisconsin ได้มีการออกกฎหมายมารองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้อย่างชัดเจน วิธีการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Mediation) สามารถนำมาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ที่ปรากฏอย่างชัดเจนมี 3 ขั้นตอน คือ

(1) การไกล่เกลี่ยเฉพาะคดีที่ส่งต่อมาจากศาล หากคู่กรณีทำความตกลงกันได้เป็นผลสำเร็จผู้กระทำผิดจะได้รับการชะลอการฟ้องไว้ภายใต้การควบคุมและสอดส่อง

(2) การไกล่เกลี่ยเฉพาะคดีที่ส่งต่อมาจากศาล เมื่อศาลได้ยอมรับแล้วว่าจำเลยกระทำความผิดโดยให้ถือว่าการไกล่เกลี่ยเป็นเงื่อนไขข้อหนึ่งของการควบคุมและสอดส่อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของเหยื่อหรือผู้เสียหาย

(3) การไกล่เกลี่ยคดีที่ส่งมาจากพนักงานอัยการในชั้นก่อนฟ้อง และจากศาลภายหลังพิพากษาการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบางมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถนำไปใช้ได้กับความผิดเกือบทุกประเภทแม้จะเป็นความผิดร้ายแรง และในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นชั้นตำรวจ อัยการ หรือศาล โดยอาศัยความสมัครใจของคู่กรณีเป็นหลัก

โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นทำให้สหรัฐอเมริกาเหนือค่อนข้างจะประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นโครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (VOM) ในสหรัฐอเมริกา และโครงการระงับข้อพิพาทอย่างสมานฉันท์หรือ Restorative Resolutions โครงการเยียวยาของที่ประชุมอันศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน

สหรัฐอเมริกาได้มีการนำโครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด หรือ Victim Offender Mediation มาใช้ร่วมกับระบบกระบวนการยุติธรรม โดยให้ดุลพินิจแก่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลในการเบี่ยงคดี โดยทั่วไปแล้วบริการระงับข้อพิพาทตั้งอยู่ที่สำนักงานตำรวจ สำนักงานอัยการ และองค์กรที่ไม่ได้แสวงหากำไรของชุมชนหรือของโบสถ์

³⁷ สุภัทรา กรอุไร. (2543). การประนอมข้อพิพาททางอาญา. หน้า 48 – 51.

กระบวนการประนอมข้อพิพาทอาจเกิดขึ้นได้ในหลายขั้นตอน มากกว่าหนึ่งในสามของโครงการจะเป็นการเบี่ยงคดีก่อนชั้นศาล (คือก่อนที่จะมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล) มีโครงการหลังจากที่ศาลมีการพิจารณาจำนวน 28 โครงการ และโครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการของภาคเอกชน โดยร้อยละ 43 ของโครงการเป็นของหน่วยงานภาคเอกชนและชุมชน ร้อยละ 22 เป็นโครงการของวัด นอกจากนี้แล้วยังมีโครงการประนอมข้อพิพาทของกรมคุมประพฤติ สำนักงานคุ้มครองและดูแลผู้เสียหาย สำนักงานอัยการ และกรมราชทัณฑ์ โครงการทั้งหมดได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น มูลนิธิ วัด เงินบริจาค โครงการส่วนใหญ่จะใช้จ่ายเงินอุดหนุนจากแหล่งทุนมากกว่าหนึ่งแหล่ง ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยแต่ละโครงการจะตกประมาณ 55,007 เหรียญสหรัฐต่อปีซึ่งจริงๆ แล้วแต่ละโครงการอาจใช้จ่ายเงินตั้งแต่ 1 ถึง 413,671 เหรียญสหรัฐอเมริกา

จำนวนคดีที่นำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้จะแตกต่างกันในแต่ละปี จำนวนเฉลี่ยของคดีที่เยาวชนกระทำความผิดมีปีละ 136 เรื่อง จำนวนเฉลี่ยของคดีที่ใหญ่กระทำความผิดมีปีละ 74 เรื่อง จากการสำรวจประเภทคดีพบว่ามียุติความผิดอาญาร้ายแรงที่เรียกว่า felony จำนวนร้อยละ 33 คดีที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรง ลำดับรองลงมาที่เรียกว่า Misdemeanor จำนวนร้อยละ 67 บุคคลกลุ่มแรกที่มีบทบาทที่สุดในการแจ้งเรื่องเพื่อให้มีการใช้การประนอมข้อพิพาทตามโครงการคือ พนักงานคุมประพฤติ ศาล และพนักงานอัยการ ความผิดที่พบบ่อยที่สุดในโครงการประนอมข้อพิพาทคือ ทำให้เสียทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ในเคหสถาน ตัวอย่างคดีอาญาความผิดร้ายแรงที่มีการประนอมข้อพิพาท เช่น ทำร้ายร่างกายสาหัส ความรุนแรงในครอบครัว ทำให้ผู้อื่นตายโดยประมาท ความผิดทางเพศ ความผิดฐานพยายามฆ่า และฆ่าผู้อื่น

การประเมินผลโครงการส่วนใหญ่ในสหรัฐอเมริกาได้ผลเป็นที่น่าพอใจทั้งในเรื่องสถิติการกระทำผิดซ้ำและความพึงพอใจของผู้เสียหาย ตัวอย่างเช่น ในการวิเคราะห์โครงการที่ทำรวมทั้งทวีปอเมริกาเหนือ คือ ในแคนาดา มินนิสโซตา นิวเม็กซิโก และเท็กซัสของ Mark Umbreit และ Robert Coates ในปี 1990/91 พบว่า

- (1) การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (VOM) สร้างความพึงพอใจแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ (ผู้เสียหายร้อยละ 79 และ ผู้กระทำความผิดร้อยละ 87) และรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรม (ผู้เสียหายร้อยละ 83 และผู้กระทำความผิดร้อยละ 89)
- (2) ผู้เข้าร่วมโครงการรู้สึกว่าการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดความร่วมมือในกระบวนการยุติธรรมทั้งจากฝ่ายผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด
- (3) การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ได้ลดความหวาดกลัวและความกังวลของผู้เสียหาย
- (4) ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนที่ไม่ได้นำเรื่องการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาใช้ จะมีความรู้สึกต้องรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตนเองน้อยกว่ากรณีที่มีการนำโครงการดังกล่าวมาใช้
- (5) โครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพกับกรณีการกระทำความผิดของเยาวชนทุกเรื่อง โดยเฉพาะในชั้นก่อนมีคำพิพากษาและไม่ใช้เพียงแต่กรณีมีการกระทำความผิดครั้งแรก
- (6) โครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ใช้ได้ดีในกรณีที่มีการกระทำความผิดร้ายแรง เช่น ลักทรัพย์ในเคหสถาน ปล้นทรัพย์ และทำร้ายร่างกาย
- (7) การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ได้รับความร่วมมืออย่างมากจากศาลและเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง
- (8) ผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นว่าเต็มใจที่จะเข้าร่วมโครงการ
- (9) ผู้เสียหายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 91) เต็มใจเข้าร่วมโครงการ มีเพียงบางส่วน (ร้อยละ 9) ที่แจ้งว่ารู้สึกเหมือนถูกบังคับ
- (10) จำนวนผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนที่เข้าโครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดที่กลับไปกระทำความผิด (ภายใน 1 ปี) จะมีจำนวนน้อยมาก และหากมีก็พบว่าเป็นความผิดที่เบากว่าที่ทำในครั้งแรก
- (11) โครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด มีส่วนสำคัญในการทำให้ผู้กระทำความผิดจ่ายเงินชดเชยแก่ผู้เสียหาย (ร้อยละ 81) ต่างจากกรณีที่ศาลสั่งให้จ่ายเงินแม้ในผู้กระทำความผิดรายเดียวกัน (ร้อยละ 58)

3.6.3 ประเทศญี่ปุ่น

เอเชียเป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่มีวัฒนธรรมในการระงับข้อพิพาทของชุมชนตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องขนบธรรมเนียมการขอภัยและให้อภัย จากนี้จะกล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ทำกันในญี่ปุ่นอันถือเป็นตัวอย่างซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมแบบประนีประนอมของคนเอเชีย John O Haley³⁸ ได้กล่าวไว้ในบทความเรื่อง A Spiral Of Success Community Support is Key to Restorative Justice in Japan ว่าญี่ปุ่นประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการลดและจัดการกับอาชญากรรม ในระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมาจำนวนผู้กระทำความผิด (เว้นเฉพาะความผิดเรื่องการจราจร) ในญี่ปุ่นได้ลดลงอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่บ้านเมืองของญี่ปุ่นได้เรียนรู้ว่าการแก้ไขผู้กระทำความผิด และการฟื้นฟูชุมชนเป็นเรื่องสำคัญและได้มีการพิสูจน์แล้วว่าวิธีการดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการแก้ไขพฤติกรรมอาชญากรในญี่ปุ่นไม่ว่าตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล ต่างมีความคิดร่วมกันที่จะแก้ไขผู้กระทำความผิดยิ่งกว่าลงโทษโดยตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม

ปกติแล้วผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะให้การรับสารภาพ แสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ขอให้ผู้เสียหายให้อภัย และยื่นหนังสือที่เป็นผลจากการเจรจาตกลงกับผู้เสียหายและผู้เสียหายได้ให้อภัยแล้วให้แก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษสถานเบา หรือมีการสั่งยุติคดี จากสถิติแสดงว่าแนวปฏิบัติเรื่องการขอยกยี้จะมีผลทำให้มีการสั่งยุติคดีในชั้นตำรวจประมาณร้อยละ 40 ของคดีทั้งหมด และพนักงานอัยการจะชะลอการฟ้องจำนวนหนึ่งในสามของคดีที่ได้รับ และถึงแม้คดีที่ถึงมือศาลจะสามารถพิพากษาลงโทษได้ถึงร้อยละ 99.5 แต่โดยทั่วไปศาลจะให้รอการลงโทษประมาณร้อยละ 60 ของคดีที่ขึ้นสู่ศาล³⁹

การพิจารณาเหตุแห่งความปรานี เจ้าหน้าที่บ้านเมืองของญี่ปุ่นจะต้องได้ความจากผู้กระทำความผิดและชุมชนได้ร่วมกันทำงานเพื่อชดใช้ค่าเสียหายและสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ถ้าฟังการที่ผู้กระทำความผิดยอมรับผิด แสดงความเสียใจในสิ่งที่ตนเองกระทำ และยินดีชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายยังไม่เพียงพอ ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการให้อภัยจากผู้เสียหาย นอกจากนี้แล้วครอบครัวของผู้กระทำความผิดและชุมชนจะต้องเข้ามาร่วมกันรับผิดชอบ และวางเป็นมาตรการในการควบคุมเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผู้กระทำความผิดจะไม่ไปทำสิ่งที่ไม่พึงประสงค์อีก

³⁸ J.O. Haley. (1994). A Spiral of Success Community support is key to Restorative Justice in Japan in The Ecology of Justice. Retrieved 16 April 2008, from <http://www.context.org/ICLIB/IC38/Heley.htm>.

³⁹ ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. เล่มเดิม. หน้า 55.

การขอหนังสือแสดงการให้อภัยจากผู้เสียหาย จึงเป็นเรื่องที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปในญี่ปุ่น โดยผู้กระทำความผิดจะมอบหนังสือที่ได้มาดังกล่าวให้แก่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล โดยหนังสือนั้นมักจะต้องแสดงว่าผู้เสียหายได้รับค่าเสียหายครบถ้วนแล้ว และให้อภัยแก่ผู้กระทำผิดแล้ว⁴⁰ และขอให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองยุติคดีหรืองดการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดซึ่งเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่นำหนังสือดังกล่าวมาพิจารณาประกอบการดำเนินการกับผู้กระทำความผิด จากการนำวิธีการดังกล่าวมาใช้แม้จะทำให้เกิดผลดีในการป้องกันการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่ญี่ปุ่นก็ไม่ได้ผ่อนผันหรือให้อภัยแก่ผู้กระทำผิดทุกราย และยังคงใช้โทษจำคุกและโทษประหารชีวิตเพื่อการตัดผู้กระทำผิดออกจากชุมชนหรือป้องกันไม่ให้มีการกระทำความผิด หากได้ความว่าผู้กระทำผิดดังกล่าวไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีขอภัยและให้อภัยดังกล่าว ในญี่ปุ่นจะมีการควบคุมโดยชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในระบบกระบวนการยุติธรรม ระบบกระบวนการยุติธรรมญี่ปุ่นได้เน้นให้ชุมชนเข้ามาทำหน้าที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเพื่อช่วยในการทำให้ผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่ชุมชนได้ ในญี่ปุ่นจะมีอาสาสมัครชุมชนมากกว่าจำนวนผู้กระทำความผิด มีสมาคมป้องกันอาชญากรรมใน 3,405 เมือง มีหน่วยประสานงาน (liaison units) 540,000 หน่วยงาน มีสมาคมวิชาชีพเพื่อการป้องกันอาชญากรรม (Vocational Unions for Crime Prevention) จำนวน 10,725 สมาคม มีหน่วยงานเพื่อการแก้ปัญหาของเยาวชนทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่แนะนำและคุ้มครองเยาวชน เช่น การรณรงค์ทำชุมชนให้ดังงาม (Brighter Society Campaign) ทุกปีเพื่อป้องกันการกระทำความผิดของเด็ก มีอาสาสมัครจำนวน 38,000 คน เพื่อทำหน้าที่ประสานงานตามแนวทางสำหรับเยาวชน หรือที่เรียกว่า Juvenile Guidance เพื่อทำงานบนท้องถนนร่วมกับเยาวชน และมีอาสาสมัครสตรีจำนวน 320,000 คน ในสมาคมฟื้นฟูผู้หญิง (Women's Association for Rehabilitation) จากความร่วมมือของชุมชนได้มีผลทำให้อาชญากรรมลดลง การจับตัวผู้กระทำผิดทำได้ง่ายขึ้น ลดความหวาดกลัวอาชญากรรมของผู้เสียหาย ลดการกระทำความผิด และทำให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองนำวิธีการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้สำเร็จ

3.6.4 ประเทศออสเตรเลีย

การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือที่เรียกว่า Family Group Conference เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในทวีปออสเตรเลีย จากนั้นจะกล่าวถึงเรื่องการประชุมกลุ่มครอบครัวและรูปแบบอื่นของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้กันในออสเตรเลีย

⁴⁰ แหล่งเดิม. หน้า 56.

มีการเริ่มนำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสถานีตำรวจในเมือง Wagga Wagga ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ใน New South Wales ในปี 1991 ในครั้งแรกได้มีการนำโครงการดังกล่าวมาใช้ปฏิบัติกันโดยไม่มีพระราชบัญญัติมารองรับ จนกระทั่งในปี 1996 ที่ Patrick Power ได้ประเมินผลโครงการนี้ตามสั่งของ the NSW Attorney-General จึงทำให้มีการบัญญัติ the Young Offenders Act 1997 มารับรองมาตรการดังกล่าว ขณะเดียวกันรัฐอื่นๆ ในออสเตรเลียก็ได้มีการนำเอาประมุขดังกล่าวมาใช้กับเยาวชนที่กระทำความผิด เช่น ใน Queensland (เริ่มในปี 1992) ใน the Australian Capital Territory (เริ่มในปี 1993) ใน South Australia (เริ่มในปี 1994) ใน Western Australian (เริ่มในปี 1994) และใน Tasmania (เริ่มในปี 1997)⁴¹ ในปัจจุบันนี้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่ออนุญาตให้ทำการประมุขดังกล่าวในหลายๆ รัฐในออสเตรเลีย เช่น ใน New South Wales ได้บัญญัติ the Young Offenders Act 1997 (NSW) ใน South Australia ได้บัญญัติ the Young Offenders Act 1993 (SA) และ ใน the Australian Capital Territory ได้บัญญัติ the Children Services Ordinance 1986 (ACT) มาบังคับใช้

ใน New South Wales โครงการการประชุม Wagga Wagga เป็นโครงการเตือนเยาวชนที่กระทำความผิดของตำรวจ ซึ่งนำเอาแนวความคิดของ John Braithwaite มาปฏิบัติในปี 1997 ต่อมาจึงได้มีการบัญญัติกฎหมายมารองรับทางปฏิบัตินี้และกำหนดให้ทำการประชุมนี้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้อำนวยการประชุมของงานยุติธรรมเยาวชน หรือที่เรียกว่า Youth Justice Conferencing Directorate ในกระทรวงยุติธรรมของเยาวชน หรือที่เรียกว่า Department of Juvenile Justice

ใน South Australia ได้มีการเริ่มทำโครงการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือที่เรียกว่า Family Group Conference ในต้นปี 1994 หลังจากที่มีการบัญญัติ the Young Offender Act 1993 (SA) ซึ่งกฎหมายนี้ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการเลือกสรร (Select Committee) ขึ้น และสิ่งที่คณะกรรมการเลือกสรรให้คำแนะนำประการหนึ่งก็คือ การนำการประชุมของคนในครอบครัวดังกล่าวมาใช้ภายใต้การควบคุมของผู้พิพากษาในศาลเยาวชน

โครงการประชุมที่ทำกันใน South Australia นี้จะต่างจากโครงการที่ทำกันในนิวซีแลนด์โดยเฉพาะเมื่อเข้ามาสู่ขั้นตอนของระบบกระบวนการยุติธรรมแล้ว เพราะในนิวซีแลนด์จะมีคดีเพียงร้อยละ 10 ของที่มีการจับกุมเท่านั้นที่จะเข้าสู่การพิจารณาชั้นศาล และคดีประมาณร้อยละ 70 จะถูกเบี่ยงคดีในชั้นตำรวจ โดยใช้การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือที่เรียกว่า Family Group Conference ในขณะที่ใน South Australia ซึ่งตำรวจก็เป็นด่านแรกของกระบวนการยุติธรรม

⁴¹ แหล่งเดิม. หน้า 51.

Power ได้บันทึกไว้โครงการประชุมได้รับความร่วมมือจากหลายๆ หน่วยงาน เช่น ตำรวจ ศาล กลุ่มคุ้มครองสิทธิเด็ก พรรคการเมือง และได้สรุปผลการประเมินโครงการไว้ ดังนี้⁴²

(1) ใน New South Wales (NSW) ศาลทำหน้าที่เสมือนเป็นด่านแรกของระบบกระบวนการยุติธรรม และรับผิดชอบคดีที่ทำการประชุมเกินกว่าร้อยละ 50

(2) กฎหมายใน South Australia (SA) กำหนดว่าตำรวจจะต้องเอาใจใส่ในความคิดเห็นของเยาวชนต่อการกระทำผิดของเขาไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ

(3) โดยทั่วไปแล้วจำนวนผู้กระทำผิดที่ศาลออสเตรเลียทำการประชุมไม่มากนัก เมื่อเทียบกับจำนวนคดีที่มีอยู่ในศาลหรือคดีของตำรวจ

(4) มีความเห็นกันว่าการประชุมที่ทำในศาลนั้นล่าช้า เพราะเหตุปัจจัยเรื่องบุคลากร และชั้นการบังคับบัญชา

(5) โดยเฉลี่ยแล้วจะมีผู้เสียหายเข้าร่วมในการประชุมร้อยละ 51 (ใน SA) และร้อยละ 72 (ใน NSW)

(6) ผู้เข้าร่วมประชุมมีสิทธิคัดค้านผลการทำการประชุมโดยใน Australian Capital Territory (ACT) เปิดโอกาสให้ทั้งผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และคนในชุมชนคัดค้าน แต่โดยทั่วไปแล้วก็ไม่ค่อยได้ทำกัน

(7) มีทางเลือกหลายประการที่จะสามารถใช้ตกลงกันในการทำการประชุม โดยกฎหมายในหลายรัฐได้ให้แนวทางเอาไว้ เช่น การขออภัย การทำงานบริการสังคม และการชดใช้ค่าเสียหาย

(8) ผู้ที่กระทำผิดได้ปฏิบัติตามข้อตกลงมีจำนวนมาก จากสถิติเมื่อเร็วๆ นี้เอง SA พบว่าผู้กระทำผิดทำตามข้อตกลงทุกเรื่องมากถึงร้อยละ 80 และทำตามข้อตกลงเรื่องที่ให้ขอโทษผู้เสียหายสูงถึงร้อยละ 97

⁴² แหล่งเดิม. หน้า 52.

(9) งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าทั้งผู้เสียหายความผิดใน ACT และ NSW ต่างแสดงความพึงพอใจอย่างสูงต่อผลการทำการประชุมโดยตัวเลขใน NSW แสดงว่าประมาณ ร้อยละ 90 ของผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดพอใจในผลการประชุม และร้อยละ 90 ของผู้เสียหายเห็นว่าได้รับความเป็นธรรมแล้ว นอกจากนี้แล้วยังพบว่าร้อยละ 97 ของครอบครัวของผู้กระทำผิดพอใจกับผลการทำการ และมากกว่าร้อยละ 95 ของบุคคลดังกล่าวเห็นว่าผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรมแล้ว

(10) ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต่างแสดงการยอมรับกระบวนการทำการประชุมสถิติใน NSW แสดงให้เห็นว่ามากกว่าร้อยละ 90 ของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติ และมีโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและความคิดเห็นของตนได้รับการเอาใจใส่

(11) ผู้เสียหาย (ร้อยละ 79) ผู้กระทำความผิด (ร้อยละ 90) และครอบครัวผู้กระทำความผิด (ร้อยละ 95) แสดงความพึงพอใจต่อวิธีการที่มีการดำเนินคดีโดยระบบการประชุม

3.7 มาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้กับความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภริยาในต่างประเทศ

มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงระหว่างสามีภริยาสรุปได้ดังนี้

3.7.1 มาตรการตามกระบวนการทางอาญา

ปัจจุบันนี้ประเทศต่างๆ มีการตื่นตัวถึงปัญหาความรุนแรงในครอบครัวจึงพยายามค้นหามาตรการทางกฎหมายต่างๆ มาเสริมการคุ้มครองผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มนอกเหนือจากความคุ้มครองตามกฎหมายอาญาในกรณีทำร้ายร่างกาย จากการศึกษาพบว่าในต่างประเทศมีวิธีการหรือมีมาตรการพิเศษเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัว สรุปได้ดังนี้⁴³

1) กระบวนการทางอาญาเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นพิเศษ ในบางประเทศเริ่มมีแนวคิดในการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวอย่างเคร่งครัด เช่น แนวนโยบาย Mandatory Arrest Policy Mandatory และ Prosecution Policy เป็นต้น

2) แนวคิดในการเบี่ยงเบนคดีความผิดเล็กน้อยออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญานอกจากนั้นยังมีมาตรการด้านโทษและมาตรการอื่นที่ใช้ปฏิบัติกับผู้กระทำความผิดในคดีความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะ เช่น การคุมประพฤติ การจำคุกวันสุดสัปดาห์ การสั่งให้ผู้กระทำผิดเข้ารับการบำบัดทางจิต เป็นต้น

⁴³ จูดีวัฒน์ ยะชัยมา. (2544). รายงานการศึกษาเรื่องสิทธิสตรี: ศึกษากรณีการดำเนินคดีอาญาสามีที่ทำร้ายภริยา. หน้า 17 – 29.

3) คำสั่งคุ้มครอง (Protection in order) เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นพิเศษโดยทั่วไปเรียกว่า Domestic Violence Act คำสั่งคุ้มครองของแต่ละประเทศมีลักษณะร่วมกันที่สำคัญ คือ เป็นคำสั่งศาลห้ามมิให้คู่สมรสทำร้ายร่างกายคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเป็นคำสั่งศาลให้ขับไล่คู่สมรสออกไปจากที่อยู่อาศัยของครอบครัว กระบวนการพิจารณาในการออกคำสั่งคุ้มครองอาจจะเป็นกระบวนการพิจารณาในคดีทางแพ่งที่เป็นให้อำนาจศาลครอบครัวพิจารณาพิพากษาคดีการทำร้ายระหว่างคู่สมรส นอกเหนือจากการพิจารณาคดีแพ่ง โดยมีกระบวนการให้ความช่วยเหลือคู่ความ คือ กระบวนการให้คำปรึกษาปัญหาครอบครัว และกระบวนการประนอมข้อพิพาท กระบวนการเกี่ยวกับคำสั่งคุ้มครอง

การจัดการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวดังกล่าว จะเริ่มต้นที่เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจจับกุมเพื่อนำมาดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด หรือจะใช้วิธีการอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การให้คำปรึกษาแนะนำกับคู่ความหรือไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท หรือใช้วิธีว่ากล่าวตักเตือนผู้กระทำความผิด หรือการดำเนินโทษด้วยวาจา หรือแยกให้คู่ความอยู่ห่างกันโดยสั่งให้สามีออกไปอยู่ที่อื่น จะเห็นได้ว่าเจ้าพนักงานตำรวจมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการกับปัญหา เพราะเจ้าพนักงานตำรวจเป็นตัวแทนของรัฐและเปิดทำการตลอด 24 ชั่วโมง

ประเทศต่างๆ มีการกำหนดบทบาทของตำรวจในปัญหาดังกล่าวเพิ่มเติมไว้เป็นพิเศษ ทั้งทางด้านการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือคู่ความ รวมทั้งจัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นพิเศษเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตำรวจ และเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นเรื่องสาเหตุของปัญหา วิธีการแทรกแซง บทบัญญัติของกฎหมาย และแนวนโยบาย รวมทั้งบทบาทของตำรวจในการแนะนำหน่วยงานที่จะให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในด้านต่างๆ เช่น บริการทางการแพทย์และทางกฎหมาย ตลอดจนที่พักพิงของสตรี เช่น ในประเทศออสเตรเลียและประเทศอังกฤษกำหนดให้ตำรวจจัดตั้งกองทุนขึ้นเพื่อให้บริการด้านการปรึกษาแนะนำครอบครัวและให้บริการแทรกแซงฉุกเฉินตลอด 24 ชั่วโมง

ประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้สถานีตำรวจหลายแห่งมีการดำเนินการเพื่อให้เจ้าพนักงานตำรวจมีความเชี่ยวชาญในการแทรกแซงคู่ความอย่างฉุกเฉิน และการให้คำปรึกษาแนะนำตลอดจนมีกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษที่กำหนดอำนาจหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับคดีปัญหาการทำร้ายระหว่างคู่สมรสไว้เป็นพิเศษ กำหนดให้ตำรวจมีหน้าที่ในการช่วยเหลือหรือนำคู่สมรสที่ถูกทำร้ายไปยังสถานพยาบาลทางการแพทย์หรือที่พักพิงที่ใกล้ที่สุด และหากผู้เสียหายประสงค์จะย้ายออกจากบ้านที่ตนอาศัยอยู่ตำรวจก็มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและให้ความสะดวกในการขนย้ายทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อให้ผู้เสียหายหลบไปอยู่ในสถานที่อื่นที่มีความปลอดภัยกว่า มีหน้าที่แนะนำข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมาย รวมทั้งมีหน้าที่แนะนำข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิทางกฎหมายในกรณีที่มี

3.7.2 มาตรการทางอาญาที่นำมาใช้กับผู้กระทำความผิด

มาตรการทางอาญาที่จะนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดนั้นมีหลากหลายรูปแบบ สรุปได้ดังนี้

44

1) การคุมประพฤติ (Probation)

ศาลอาชญาพิพากษาให้รอการลงโทษจำคุกพร้อมกับสั่งคุมประพฤติก็ได้ โดยศาลจะกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติไว้ หากผู้กระทำความผิดปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวคดีก็จะสิ้นสุดลงอย่างเด็ดขาด แต่ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามก็จะยกเลิกการคุมประพฤติและอาจสั่งจำคุกผู้กระทำความผิดได้ กรณีที่มีโปรแกรมการให้คำปรึกษาศาลจะสามารถสั่งให้ผู้กระทำความผิดไปเข้าร่วมได้ ศาลก็อาจสั่งขยายเวลาการควบคุมความประพฤติผู้กระทำความผิดออกไปเพื่อให้มั่นใจว่าผู้กระทำความผิดจะไม่กระทำการรุนแรงซ้ำอีก ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติได้อย่างกว้างขวางและได้วางแนวทางเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติที่ศาลสั่งให้จำเลยปฏิบัติตามในระหว่างการถูกควบคุมความประพฤติ เช่น ห้ามจำเลยกระทำการรังควาน รบกวน หรือก่อความยุ่งยาก ขู่เข็ญ หรือกระทำการรุนแรงกับโจทก์ และห้ามล่วงละเมิดบทบัญญัติในกฎหมายอาญาหรือในคำสั่งใดๆ มิฉะนั้นจะเป็นความอาญาแยกออกมาต่างหากทันที

2) การจำคุก (Incarceration)

ปกติการกระทำความผิดเป็นครั้งแรกมักไม่มีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตามโทษจำคุกจำเป็นและเหมาะสมในกรณีที่เป็นการกระทำความผิดร้ายแรง เช่น มีประวัติการทำร้ายต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน หรือพฤติกรรมน่าเชื่อว่าผู้กระทำความผิดถูกปล่อยตัวจะก่อให้เกิดอันตรายกับผู้เสียหาย นอกจากนั้นหากผู้กระทำความผิดละเมิดคำสั่งคุ้มครอง หรือคำสั่งห้ามติดต่อหรือกระทำความผิดขึ้นอีกหลังจากได้มีการบำบัดเยียวยามาแล้วก็อาจลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดได้

3) มาตรการอื่นๆ

⁴⁴ สุนิสา เจริญพิพัฒน์. (2546). การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในปัญหาความรุนแรงกรณีเป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา. หน้า 65.

นโนคดี

ที่ไม่รุนแรงยังอาจใช้การควบคุมในวันสุดสัปดาห์ หรือการควบคุมในเวลากลางคืน รวมทั้งการสั่งให้ ผู้กระทำผิดเข้ารับการบำบัดเยียวยาโดยถือเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิด

3.7.3 มาตรการของศาลครอบครัว

ปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้มีการจัดตั้งศาลครอบครัวขึ้นเป็นพิเศษโดยเฉพาะแยกออกมา จากศาลธรรมดา โดยศาลครอบครัวที่จัดตั้งขึ้นเป็นพิเศษนี้จะมีอำนาจในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับ ปัญหาครอบครัว แม้แต่ความผิดอาญาต่างๆ ที่เกี่ยวกับครอบครัว เช่น การทำร้ายระหว่างคู่สมรสที่ ตกอยู่ในอำนาจของศาลครอบครัวด้วย การพิจารณาคดีเกี่ยวกับปัญหาคู่สมรสที่เกิดจากเหตุผล และแนวความคิดที่ว่าศาลครอบครัวมีกระบวนการทางศาลที่แตกต่างจากศาลธรรมดาที่ไม่เคร่งครัด เป็นทางการเกินไปนัก รวมถึงปรัชญาในการทำงานที่ต้องกระทำเพื่อประโยชน์สูงสุดของ ครอบครัวและสังคม เนื่องจากศาลครอบครัวมีลักษณะที่เป็นการปกป้องคุ้มครองและพิทักษ์ความ เป็นครอบครัวเอาไว้

กระบวนการพิจารณาคดีความผิดอาญาเกี่ยวกับครอบครัวที่ตราขึ้นในปี ค.ศ. 1962 ใน ระยะแรกศาลครอบครัวมีอำนาจเป็นพิเศษเหนือความผิดอาญาเกี่ยวกับครอบครัวทั้งหมด คดีดังกล่าวต้องฟ้องเพื่อนำมาพิจารณาในศาลครอบครัวเท่านั้น แต่ศาลครอบครัวอาจใช้ดุลยพินิจ โอนคดีไปยังศาลอาญาได้โดยในปี ค.ศ. 1977 ได้เปลี่ยนแปลงกฎหมายและกำหนดให้ศาล ครอบครัวมีอำนาจซ้อนกับศาลอาญาในความผิดอาญาเกี่ยวกับครอบครัว และปี 1981 ได้แก้ไข กฎหมายอีก โดยลดอำนาจพิจารณาคดีของศาลครอบครัวแต่เดิม มอบให้มีอำนาจพิจารณาเหนือคดี ทำร้ายร่างกายให้ยกเลิกและเปลี่ยนแปลงอำนาจ เพราะมีการวิพากษ์วิจารณ์และแรงกดดันอย่างหนัก ขององค์กรสตรีผู้เสียหาย และบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวที่รู้สึกว่าการเน้นบำบัด เยียวยาผู้กระทำผิดทำให้เจ้าพนักงานละเลยความรับผิดชอบในการคุ้มครองเหยื่อความรุนแรงใน ครอบครัว นอกจากนั้นยังมีการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์เดิมของศาลครอบครัวจากเพื่อดำรงรักษา ความสัมพันธ์ในครอบครัว มาเป็นความพยายามที่จะยุติความรุนแรงระงับความแตกร้างใน ครอบครัวแทน

เห็นได้ว่าคำสั่งคุ้มครองทางแพ่งนี้ได้ให้การเยียวยาโดยทันทีแก่สตรีที่ตกเป็นเหยื่อ ในกรณีที่มีการทุบตีทำร้ายร่างกายหรือใช้ความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ โดยศาลจะสั่งมิให้สามี กระทำรุนแรงต่อภริยาอีก โดยรูปแบบและขั้นตอนวิธีการในการออกคำสั่งทางแพ่งของประเทศ สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ เป็นดังนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ใน New York County Act ให้อำนาจคู่สมรสที่ถูกฝ่ายหนึ่งทำร้ายสามารถตั้งตัวแทนเพื่อรับมอบอำนาจหรือมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานตำรวจ หรือบุคคลอื่นที่ศาลเห็นควรยื่นคำร้องต่อศาลครอบครัวขอให้ออกคำสั่งคุ้มครองคู่สมรสที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งทำร้ายได้ ในกรณีเร่งด่วนศาลก็มีอำนาจออกคำสั่งคุ้มครองในเบื้องต้น หรือคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว เมื่อยื่นคำร้องแล้วผู้ร้องส่งสำเนาคำร้องให้กับจำเลยเหมือนกับเป็นหมายเรียกให้จำเลยมาศาลเพื่อแก้ต่างตามคำร้อง จำเลยต้องได้รับหมายเรียกภายใน 24 ชั่วโมง ก่อนกำหนดเวลาให้ไปศาลแต่จำเลยอาจขอขยายเวลาได้อีก 3 วัน

กระบวนการนี้จะมีการพิจารณาโดยอาศัยหลักการค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาว่าข้อกล่าวหาตามคำร้องมีมูลหรือไม่โดยใช้มาตรฐานการพิสูจน์ทางแพ่ง คือ หลักพยานหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือ หากเห็นว่าคดีไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดศาลก็จะยกคำร้อง แต่ถ้าพยานหลักฐานมีน้ำหนักเพียงพอศาลก็มีอำนาจสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ คือ รอการพิพากษาเป็นระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน หรือสั่งคุมประพฤติจำเลยเป็นระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี และสั่งให้จำเลยเข้าไปร่วมโปรแกรมการศึกษาและชำระค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของจำเลย หรือออกคำสั่งคุ้มครอง ดังนั้นคำสั่งคุ้มครองจึงเป็นวิธีการในการคุ้มครองผู้เสียหายที่ศาลใช้มากที่สุด โดยศาลอาจกำหนดเงื่อนไขของความประพฤติที่เหมาะสมเป็นระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี ให้ผู้ร้องหรือจำเลยปฏิบัติตามคำสั่งอาจจะมีเงื่อนไขของความประพฤติที่สมควรใดๆ ก็ได้ ซึ่งมีการกำหนดสภาพเงื่อนไขที่ศาลอาจสั่งให้คู่ความปฏิบัติ ได้แก่ ให้คู่ความอยู่ห่างจากบ้านคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง อนุญาตให้บิดามารดาเยี่ยมเยียนบุตรตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ ระงับการกระทำความผิดต่อคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ระงับการกระทำผิดหรืองดเว้นการกระทำอันมีแนวโน้มจะทำให้บ้านเป็นสถานที่ที่ไม่เหมาะสมกับบุตร ชำระค่าธรรมเนียมที่ปรึกษาที่พอสมควรรวมทั้งค่าใช้จ่ายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการได้รับและบังคับตามคำสั่งคุ้มครองบุคคล หากคำสั่งนั้นออกมาหรือมีการบังคับตามคำสั่งนั้นให้เข้าร่วมในโปรแกรมการให้การศึกษา และชำระค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการนั้น ชำระค่าเสียหายทั้งที่เกิดขึ้นโดยตรงหรือเกี่ยวกับคำรักษาพยาบาลและค่าประกันสุขภาพ สำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการดูแลรักษาทางแพทย์และการบำบัดเยียวยาที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ หรือรูปแบบเหตุการณ์ที่เป็นพื้นฐานในการออกคำสั่งนั้น อย่างไรก็ดีเงื่อนไขนี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะจากศาลเท่านั้นคำสั่งคุ้มครองอาจจะมี

เงื่อนไขเกี่ยวกับความประพฤติอื่นๆ ที่เหมาะสมนอกจากนี้ก็ได้ เช่น ศาลอาจกำหนดให้บุตรอยู่ในความปกครองของกลุ่มสมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรืออยู่ในความปกครองของญาติสนิท เป็นต้น⁴⁵

เมื่อออกคำสั่งคุ้มครองแล้วศาลจะส่งสำเนาคำสั่งไปยังหน่วยงานที่อยู่ในเขตอำนาจศาลในกรณีศาลไม่ได้ส่งสำเนาคำสั่งดังกล่าวผู้ร้องก็อาจเป็นผู้ส่งได้ ซึ่งเมื่อศาลครอบครัวออกคำสั่งคุ้มครองกลุ่มสมรสที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งทำร้ายแล้วผู้ได้รับคำสั่งจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งศาล หากผู้นั้นไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาลผู้ร้องอาจแสดงคำสั่งคุ้มครองแก่เจ้าพนักงานตำรวจซึ่งกระทำตามหน้าที่พิเศษมีอำนาจจับกุมบุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำการฝ่าฝืนคำสั่งคุ้มครอง และต้องนำตัวบุคคลนั้นมาส่งศาล นอกจากนี้เจ้าพนักงานตำรวจยังมีอำนาจในการป้องกันอันตรายเท่าที่กระทำได้ ภายในขอบเขตอำนาจเพื่อช่วยเหลือในการรับประกันการคุ้มครองตามคำสั่งนั้น

ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษบทบาทของศาลที่เกี่ยวกับคดีความผิดที่ภริยาถูกสามีทำร้าย คือศาลสามารถที่จะออกคำสั่งเพื่อคุ้มครองได้ ดังต่อไปนี้

1) ศาลสามารถออกคำสั่งคุ้มครองบุคคล (Order for personal protection) ศาล Magistrate Court มีอำนาจออกคำสั่งห้ามหรือระงับการกระทำใดๆ ของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งยังผลให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายของผู้ร้องได้ อย่างไรก็ตามก็ดีต้องเป็นกรณีที่จำเลยได้ใช้ความรุนแรงหรือขู่จะเหตุว่าจะให้ใช้ความรุนแรงดังกล่าวแก่ผู้ร้อง และคำสั่งคุ้มครองดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อคุ้มครองผู้ร้อง คำสั่งคุ้มครองในกรณีนี้จะให้ความคุ้มครองแต่เฉพาะสามีภริยาที่สมรสกันโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น นอกจากนี้คำสั่งคุ้มครองจะใช้เฉพาะการกระทำรุนแรงต่อร่างกายเท่านั้นไม่รวมถึงการกระทำต่อสภาวะทางจิตหรือการรบกวนหรือก่อความยุ่งยากอื่นๆ

นอกจากนั้นศาล Magistrate มีอำนาจจับไล่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งออกจากบ้านที่คู่สมรสอาศัยอยู่ด้วยกัน (Matrimonial home) และอาจออกคำสั่งให้จำเลยออกไปจากบ้านห้ามเข้าไปในบ้านหรือสั่งให้จำเลยยินยอมให้ผู้ร้องเข้าไปอยู่ที่นั่นได้ อย่างไรก็ตามคำสั่งประเภทนี้มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นกรณีที่มิพยานหลักฐานชัดเจนว่า จำเลยมีพฤติการณ์ที่ใช้ความรุนแรงและศาลต้องเชื่อว่าผู้ร้องหรือบุตรอยู่ในภยันตรายของการทำร้าย หากผู้ร้องหรือบุตรเข้าไปในบ้านที่อยู่อาศัยของครอบครัว และจำเลยได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ คือ ได้ใช้ความรุนแรงต่อร่างกายกับผู้ร้องหรือบุตรแล้ว หรือได้ขู่จะเหตุว่าจะใช้ความรุนแรงต่อผู้ร้องอันเป็นการฝ่าฝืนคำสั่งที่ได้ออกมา และเมื่อศาลได้รับคำร้องจะต้องรีบทำการไต่สวน หากเห็นว่าเป็นกรณีเร่งด่วน เช่น ภยันตรายต่อร่างกายของผู้ร้องใกล้จะมาถึง ศาลมีอำนาจเด็ดขาดที่จะออกคำสั่งฉุกเฉินห้ามจำเลยกระทำการ

⁴⁵ แหล่งเดิม. หน้า 68.

รุนแรงได้ แต่คำสั่งฉุกเฉินมีผลบังคับใช้ได้เพียง 28 วัน หรือเมื่อมีการไต่สวนคดีนั้นต่อไป ในบางกรณีศาลอาจออกคำสั่งฉุกเฉินได้แม้ไม่มีการส่งหมายให้กับจำเลยก็ตามซึ่งคล้ายกับคำสั่งโดยการขอให้ศาลพิจารณาคดีไปฝ่ายเดียว

2) ศาลสามารถออกคำสั่งห้ามรบกวนหรือก่อความยุ่งยาก คู่สมรสอาจขอให้ศาลออกคำสั่งห้ามหรือยับยั้ง และมักใช้ประกอบคำสั่งขับไล่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งให้ออกจากบ้าน โดยไม่คำนึงถึงว่าจะมีคดีระหว่างคู่สมรสกำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณาใดๆ ในศาล High Court หรือ County Court หรือไม่ก็ตามคู่สมรสสามารถอ้างขอคำสั่งดังกล่าวในคดีนั้นๆ ได้ เช่น ในคดีที่ภริยาฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนฐานละเมิดจากสามีที่ทำร้ายร่างกาย หรือในคดีเกี่ยวกับการสมรสอื่นๆ ที่ยังอยู่ในระหว่างการพิจารณา

นอกจากนั้นคู่สมรสยังอาจร้องขอคำสั่งห้ามรบกวน หรือก่อความยุ่งยากจากศาล โดยกฎหมายนี้ให้อำนาจ County Court สามารถออกคำสั่งให้ความคุ้มครองแก่คู่สมรสที่ร้องขอได้ ไม่ว่าผู้ร้องจะดำเนินคดีอื่นๆ ด้วยหรือไม่ นอกจากนั้นคู่สมรสในที่ยังรวมถึงผู้ที่อยู่ร่วมกันฉันสามีภริยาด้วย คำสั่งในการให้ความคุ้มครองคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจมีข้อกำหนดตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1 ดังต่อไปนี้

ห้ามคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งรบกวนหรือก่อความยุ่งยากต่อผู้ร้อง สั่งขับไล่คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งให้ออกไปจากบ้านที่คู่สมรสอาศัยอยู่ร่วมกัน หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของบ้านและสั่งให้คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งยินยอมให้ผู้ร้องเข้ามาอยู่ในบ้านหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของบ้านนั้น

โดยสรุปจะเห็นได้ว่า กฎหมายที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวจะไม่เป็นการลงโทษที่เป็นการจำคุกอย่างเดียว แต่เน้นที่ช่วยเหลือเหยื่อให้ได้รับการคุ้มครองและบำบัดผู้กระทำความผิด และนอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งศาลครอบครัวเพื่อระงับข้อพิพาทในกรณีดังกล่าวด้วย

กรณีที่ได้นำเสนอแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการนำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้กับคดีอาญาในต่างประเทศ จะเห็นว่าต่างประเทศค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับกระบวนการดังกล่าวมาก ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าถือเป็นทางเลือกที่ดีทางเลือกหนึ่งที่ประเทศไทยจะหยิบยกมาปรับใช้กับคดีอาญาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะกับความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภริยาเพื่อนำมาเสริมกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจะได้นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์กฎหมายไทยที่เกี่ยวกับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในประเทศไทย

แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะที่เกิดระหว่างสามีภรรยาที่นำเสนอไปแล้วในบทก่อนหน้านี ในบทนี้จะได้วิเคราะห์ถึงประเด็นที่ผู้เขียนมีความเห็นว่ายังเป็นปัญหาในเรื่องดังกล่าว พร้อมทั้งนำเสนอทางเลือกใหม่ในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพื่อให้การดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดและผู้ถูกกระทำได้รับการเยียวยา และฟื้นฟูแก้ไขไปพร้อมกัน มิใช่มุ่งแต่ลงโทษต่อสิ่งที่ได้กระทำผิดไปเพียงอย่างเดียว โดยจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในกรณีความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา

กฎหมายที่ใช้ในเรื่องของความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรณานั้นยังมีปัญหาอยู่ในบางประเด็น และถึงแม้ว่าขณะนี้ได้มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองต่อผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวอยู่แล้ว ก็คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 แต่กฎหมายดังกล่าวก็ยังคงมีข้อบกพร่องไม่สามารถคุ้มครองได้ดีเท่าที่ควร ในทุกกรณีที่เกิดขึ้น ซึ่งในเรื่องของความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา เป็นเรื่องภายในครอบครัวที่แต่ละคนต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและต้องใช้ความละเอียดอ่อน ตลอดจนต้องได้รับการดูแลและการให้ความสำคัญจากภาครัฐ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ปัญหาในเรื่องการให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ การให้ความคุ้มครองต่อชีวิตและร่างกาย ตลอดจนทางด้านจิตใจของบุคคล ความเสมอภาคของบุคคล ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดและให้ความสำคัญในเรื่องการคุ้มครองสตรี ตลอดจนบุคคลในครอบครัวให้ปราศจากความรุนแรง ดังปรากฏในมาตรา 4 (ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์) มาตรา 5 (ความเสมอภาคโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นเพศใด ศาสนาใด) มาตรา 30 (บุคคลทุกคนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน) มาตรา 32 (บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย) มาตรา 35 (บุคคลในครอบครัวได้รับความคุ้มครองต่อชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัว) มาตรา 52 วรรคสอง (บุคคลในครอบครัวมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐให้ปราศจาก

ปัญหาในเรื่องของมาตรการลงโทษต่อความรุนแรงที่เป็นความผิดอาหาระหว่างสามี ภรรยา ไม่ว่าจะเป็นการกระทำความผิดต่อชีวิต การกระทำความผิดต่อร่างกายหรือจิตใจ เป็นต้น ดังปรากฏในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา กล่าวคือ

มาตรา 295 กรณีการทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กาย หรือจิตใจ กฎหมายกำหนดให้ระวางโทษจำคุก

มาตรา 297 กรณีมีการกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายจนผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายสาหัส กฎหมายก็ได้กำหนดต้องระวางโทษจำคุก

มาตรา 290 กรณีมิได้มีเจตนาฆ่าแต่มีการทำร้ายจนทำให้ผู้ถูกกระทำถึงแก่ความตาย กฎหมายก็ได้กำหนดให้ระวางโทษจำคุกเช่นกัน

ตลอดจนมาตรา 391 ที่เป็นความผิดลหุโทษกรณีใช้กำลังทำร้ายแต่ไม่ถึงกับเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ประมวลกฎหมายอาญาก็ล้วนแล้วแต่กำหนดให้ลงโทษจำคุก หรือปรับทั้งสิ้น

เห็นได้ว่าฐานความผิด หรือประเภทของความผิดที่เกี่ยวกับความรุนแรงที่มีผลต่อชีวิต และร่างกายของผู้อื่น ตามประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นมีวัตถุประสงค์มุ่งในเรื่องการลงโทษที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคลผู้กระทำความผิดโดยการปรับ จำคุก กักขัง และประหารชีวิต เพื่อเป็นการข่มขู่ บังคับให้ผู้กระทำความผิดเกิดความกลัว เช็ดหลาบ หลาบจำ ไม่มีการมุ่งในเรื่องการปรับปรุง แก้ไข บำบัด และฟื้นฟูบุคคลที่เกี่ยวข้องดังกล่าวให้เกิดความสำนึกผิดแต่อย่างใด ทำให้ผู้ที่กระทำความผิดไม่กล้าที่จะกระทำความผิดเนื่องจากกลัวถูกลงโทษ มิได้มีการสร้างความตระหนักรู้ต่อบุคคลให้รู้สึกลัวที่ไม่ทำผิดเนื่องจากแยกแยะออกถึงความดีความชั่ว การลงโทษดังกล่าวอาจจะเหมาะสมกับอาชญากรรมทั่วไป หรือต่อบุคคลที่กระทำความผิดที่ชั่วแล้วชั่วเล่ายากแก่การแก้ไขเยียวยา ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่เหมาะสมกับการกระทำความผิด

มาตรา 334 เป็นเรื่องการลัทธิภัยของผู้อื่น กฎหมายก็กำหนดให้ต้องระวางโทษจำคุก แต่กฎหมายยังมีข้อกำหนดบางประการตามมาตรา 71 ในกรณีที่เป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ หากกรณีดังกล่าวเกิดจากการกระทำระหว่างสามีภริยา กฎหมายกำหนดว่าผู้กระทำนั้นมีความผิดแต่ไม่ต้องรับโทษ จะเห็นได้ว่าการกระทำในกรณีความผิดดังกล่าวเป็นกรณีกฎหมายยกเว้นโทษให้ (เป็นเหตุยกเว้นโทษเฉพาะตัว) ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่า บทกฎหมายดังกล่าวก็ยังเล็งเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาในระดับหนึ่ง แต่หากมองอีกแง่มุมหนึ่งเห็นว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่ได้รับความเป็นธรรม และจำต้องยอมรับถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น ทำให้บทกฎหมายดังกล่าวอาจไม่เหมาะสมกับคู่สามีภริยาที่มีพฤติกรรมดังกล่าวเป็นประจำยกเว้นการแก้ไขเยียวยา

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 กรณีการดำเนินการทางกฎหมายเมื่อเกิดความรุนแรงขึ้นระหว่างสามีภริยา หากความรุนแรงดังกล่าวเป็นเพียงการก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายหรือจิตใจโดยที่ไม่มีการใช้อาวุธ แต่อาจจะเป็นเพียงการกระทำที่ออกมาในลักษณะสามีตักเตือนภริยา หรือความรุนแรงเล็กน้อยอาจจะไม่มีความผิด เป็นต้น เมื่อผู้เสียหายได้แจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะให้คู่กรณีได้มีการพูดคุยเจรจกัน เพื่อยุติข้อพิพาทดังกล่าว ซึ่งเป็นการดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 ที่ให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนให้สามารถดำเนินการดังกล่าวได้ เพื่อมุ่งผลความสัมพันธในครอบครัว สร้างความปรองดองให้เกิดภายในครอบครัว เนื่องจากระเบียบดังกล่าวเล็งเห็นว่าการดำรงชีวิตของบุคคลในครอบครัวเป็นธรรมดาที่จะต้องมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง แต่ภายใต้ความรุนแรงดังกล่าวนั้นยังคงมีความสัมพันธ์อันดีที่เคยทำให้แก่กันมาก่อน โดยระเบียบดังกล่าวคงเล็งเห็นความสัมพันธ์ในครอบครัวมากกว่าการมุ่งลงโทษต่อผู้กระทำความผิด และสืบเนื่องจากประเด็นดังกล่าวส่งผลทำให้ผู้เขียนมีความเห็นว่า กฎหมายของประเทศไทยมิได้ละเลยในการที่จะสร้างให้เกิดความปรองดองขึ้นในครอบครัว และเมื่อสามารถที่จะยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากความรุนแรงดังกล่าวได้จะส่งผลทำให้ลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลต่อไป และจะไม่กระทบต่อบุตรหรือบุคคลในครอบครัว

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 จะเป็นกฎหมายที่แสดงให้เห็นถึงการที่กฎหมายของประเทศไทยยังคงไม่ละเลยต่อความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภรรยา พยายามที่จะสร้างสัมพันธ์อันดีให้เกิดในครอบครัวอีกครั้ง แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องอีกประเด็นที่ผู้เขียนมีความเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร กล่าวคือ ยังขาดกลไกในการติดตามผล เช่น ติดตามพฤติกรรมของผู้กระทำความรุนแรงว่าเมื่อผู้เสียหายได้ให้อภัยแล้วและกลับไปใช้ชีวิตร่วมกันดังเดิมจะไม่กระทำความรุนแรงดังกล่าวให้เกิดขึ้นอีก สะท้อนให้เห็นว่ามีการสร้างความปรองดองแต่ไม่มีการบำบัดฟื้นฟู แก่ไขทั้งผู้กระทำความรุนแรงและผู้ถูกกระทำ

ขณะนี้ถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาคุ้มครองบุคคลจากความรุนแรงในครอบครัวแล้ว แต่พระราชบัญญัตินี้คงกล่าวถึงที่จะคุ้มครองในกรณีที่มีการกระทำความรุนแรงของบุคคลในครอบครัวในระดับความรุนแรงที่ไม่เกินขอบเขตความผิดฐานทำร้ายร่างกายดังปรากฏในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 ตลอดจนยังกำหนดให้ความผิดตามมาตราดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้ แต่ภาพรวมของกฎหมายฉบับดังกล่าวก็ยังคงมุ่งที่จะประสานความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้คงมีอยู่เป็นหลัก กล่าวคือ กฎหมายฉบับดังกล่าวมุ่งที่จะคุ้มครองต่อบุคคลทุกคนภายในครอบครัวมิใช่แค่คู่สามีภรรยาเท่านั้น และในกรณีมีความรุนแรงเกิดขึ้นภายในครอบครัวหนึ่ง กฎหมายดังกล่าวมองว่ามีใช่เป็นแค่เรื่องภายในครอบครัวเท่านั้น บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องต้องเร่งเข้ามาดูแลและให้ความคุ้มครองต่อผู้ถูกกระทำไม่ว่ากรณีการให้อานาจต่อบุคคลผู้พบเห็น หรือรับรู้ต่อการกระทำความรุนแรงต่างๆ สามารถแจ้งเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการช่วยเหลือได้ ตลอดจนให้อานาจต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ในการที่จะเข้าไปในที่เกิดเหตุและสอบถามถึงความรุนแรงดังกล่าวได้มากขึ้น และรวมไปถึงการดำเนินการให้ผู้ถูกกระทำได้รับการตรวจรักษาจากแพทย์ ตลอดจนขอคำปรึกษาจากนักจิตวิทยาได้ กรณีดังกล่าวถือเป็นการฟื้นฟูผู้ถูกกระทำอย่างหนึ่งเช่นกัน

กฎหมายฉบับดังกล่าวก็ยังมีข้อดีที่สำคัญมากประการหนึ่ง คือ ในกรณีที่ศาลได้พิพากษาว่าผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวมีความผิดแล้ว ศาลยังมีอำนาจกำหนดให้ใช้วิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุมความประพฤติผู้กระทำผิด และให้ผู้กระทำผิดชดใช้ เช่น ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำที่อาจก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัวได้อีก และศาลก็ยังมีบทบาทที่สำคัญอย่างมากอีกอย่างหนึ่งคือ ศาลต้องพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ยอมความกันไม่ว่าการพิจารณาคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใดก็ตาม โดยมุ่งถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัวเป็นสำคัญ

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ถึงแม้จะไม่ได้ระบุอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการไว้เป็นพิเศษแต่จากขั้นตอนของการดำเนินการตามกฎหมายนั้น

กรณีและผู้เขียนได้นำเสนอวัตถุประสงค์ตลอดจนขั้นตอนการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายที่เน้นในเรื่องการสร้างความปลอดภัยในครอบครัว การแก้ไขตัวผู้กระทำความผิด ตลอดจนการบำบัดฟื้นฟูผู้ถูกระทำ แต่กฎหมายฉบับดังกล่าวยังคงมีประเด็นที่ผู้เขียนเห็นว่ายังเป็นปัญหาไม่ครอบคลุมความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันซึ่งมีหลายระดับและหลายรูปแบบ ดังนี้

กฎหมายฉบับดังกล่าวกำหนดระดับความรุนแรงที่ไม่เกินขอบเขตของการทำร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 295 เท่านั้น

ความรุนแรงดังกล่าวไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

ประเด็นปัญหาที่น่าเสนอมานั้นเห็นว่าเนื่องจากลักษณะความรุนแรงในปัจจุบันนั้นมีหลายระดับ แต่ก็ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นระหว่างคู่สามีภรรยาซึ่งกฎหมายก็ไม่ควรที่จะละเลยในเรื่องการแก้ไขผู้กระทำความผิด และบำบัดฟื้นฟูผู้ถูกระทำ แต่ความรุนแรงที่เกินขอบเขตที่กล่าวมานั้นต้อง

นับแต่พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มีผลบังคับใช้ บุคลากรในหน่วยงานต่างๆ เช่น ทีมเจ้าหน้าที่ศูนย์พึ่งได้¹ ของโรงพยาบาลต่างๆ ได้แก่ แพทย์ จิตแพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ตำรวจ พนักงานฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอีกหลายหน่วยงานในฐานะอาจเป็นผู้รับแจ้ง หรือผู้พบผู้ทราบเรื่องเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวต่างเกิดความกังวลในทางปฏิบัติว่ากฎหมายกำหนดอะไรบ้าง และจะปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้อย่างไร ซึ่งปัญหาเหล่านี้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจในการออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการจัดระบบงานตามที่มาตรา 13 กำหนดให้อำนาจไว้ เพื่อให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของพนักงานเจ้าหน้าที่ ตำรวจ พนักงานสอบสวน โรงพยาบาลต่างๆ พนักงานอัยการ ศาล และองค์กรพัฒนาเอกชนให้เป็นไปตามมาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12 ได้แก่วิธีการปฏิบัติ การรับแจ้งเหตุ การเข้าไปยังเคสสถานที่เกิดเหตุ การออกคำสั่งกำหนดมาตรการและวิธีปฏิบัติของพนักงานเจ้าหน้าที่ วิธีการให้ผู้ถูกระทำเข้ารับการรักษา การฟื้นฟูจิตใจ เป็นต้น ซึ่งจากที่ผู้เขียนศึกษาหาวิธีการปฏิบัติดังกล่าวเพื่อให้กฎหมายนั้นมีกลไกที่ชัดเจนมากขึ้น ได้มีร่างกฎกระทรวงว่าด้วย ระบบงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการบังคับให้เป็นไปตามมาตรา 10 มาตรา 11 มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ซึ่งร่างดังกล่าวหากมีการบังคับใช้จะทำให้ระบบการดำเนินการดังกล่าวเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวมีระบบและขั้นตอนมากขึ้น²

การดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับดังกล่าว หากมองในประเด็นของสิทธิมนุษยชนนับว่าพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีส่วนในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมากในระดับหนึ่งทีเดียว กล่าวคือ

¹ ได้กล่าวถึงมาแล้วในบทที่ 2. ข้อที่ 2.6.4.

² แหล่งเดิม.

ประการที่หนึ่ง สิทธิในการได้รับความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การถูกทำร้ายร่างกายหรือได้รับความรุนแรงแม้ภายในครอบครัวก็ถือเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แล้ว เพราะฉะนั้นบุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ที่ปราศจากความหวาดกลัว หรือภัยขู่เช็กใดๆ ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวเองก็มีการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยการให้การช่วยเหลือเพื่อไม่ให้เกิดเหตุรุนแรงขึ้นอีก เช่น การพิจารณาพิพากษาคดีความรุนแรงในครอบครัวนั้นไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ยอมความกันในข้อพิพาทโดยคำนึงถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว โดยคำนึงถึงหลักการดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

ประการที่สอง สิทธิในชีวิตร่างกาย กล่าวคือบุคคลผู้ได้รับความรุนแรงมีสิทธิได้รับการเยียวยาเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้น เช่น เจ้าหน้าที่อาจให้บุคคลผู้กระทำความรุนแรงแยกออกจากผู้ได้รับความรุนแรงเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุร้ายซ้ำอีก ทั้งผู้ที่ได้รับความรุนแรงเจ้าหน้าที่อาจให้การพบจิตแพทย์หรือให้เข้ารับรักษาตัวที่โรงพยาบาลแล้วแต่กรณี ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทากรรมกรรมหรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ แต่การลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตามความในวรรคนี้

ประการที่สาม สิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังกล่าวไปแล้วในประการที่หนึ่ง แต่มีข้อเพิ่มเติมรวมไปถึงการสอบสวนที่ต้องเป็นธรรมและต้องละเอียดรอบคอบเพราะเป็นประเด็นทางจิตใจ เช่น ในขั้นตอนของการสอบปากคำผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรง พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องจัดให้มีจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์หรือบุคคลที่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงขอร่วมอยู่ด้วยในขณะที่สอบปากคำเพื่อให้คำปรึกษา ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม
- (2) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง
- (3) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(4) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

เห็นได้ว่ากฎหมายที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภริยาที่ได้นำเสนอตลอดจนวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ มีความสอดคล้องกับระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นอย่างมากที่ได้สังเกตเห็น ตลอดจนให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นหลัก และยังเห็นถึงความสำคัญในการบำบัด รักษา ตลอดจนฟื้นฟูทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงภายในครอบครัว และเพื่อให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของกฎหมายมากขึ้น เห็นควรนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ควบคู่ไปด้วย

4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยากับกฎหมายต่างประเทศ

ประเทศไทยขณะนี้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวซึ่งส่วนมากจะเกิดขึ้นระหว่างสามีภริยาและมีแนวโน้มเพิ่มและรุนแรงขึ้นในขณะเดียวกันระบบกฎหมายก็ต้องมีการพัฒนาให้มีความก้าวหน้าและใช้ได้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งหากกล่าวถึงปัญหาเรื่องความรุนแรงระหว่างสามีภริยาแล้วในต่างประเทศนั้นได้สังเกตเห็นและให้ความสำคัญกว่าประเทศไทย เนื่องจากต่างประเทศได้มีการพัฒนากฎหมายในเรื่องดังกล่าวมาก่อนประเทศไทย ดังที่กล่าวถึงมาตรการทางกฎหมายกรณีความรุนแรงระหว่างสามีภริยาในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นมาตรการทางอาญา เช่น แนวคิดในเรื่องการเบี่ยงเบนคดีความผิดเล็กน้อยออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยการใช้มาตรการอื่นแทนการดำเนินคดีอาญา เช่น การชะลอการฟ้อง และยังมีมาตรการด้านโทษ เช่น การคุมประพฤติ การจำคุกวันสุดสัปดาห์ การให้ผู้กระทำผิดเข้ารับการบำบัดทางจิต หรือกรณีการมีคำสั่งคุ้มครอง เช่น คำสั่งศาลห้ามมิให้ผู้สมรสทำร้ายซึ่งกันและกันอีก และยังมีกระบวนการให้คำปรึกษากระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทในบางประเทศ เช่น ประเทศออสเตรเลีย และประเทศอังกฤษได้มีการกำหนดบทบาทของตำรวจมากขึ้น เช่น การให้ตำรวจจัดตั้งกองทุนขึ้นเพื่อให้บริการด้านการปรึกษาแนะนำครอบครัว และให้บริการแทรกแซงฉุกเฉินตลอด 24 ชั่วโมง และอย่างเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้สถานีตำรวจมีการพัฒนาตำรวจให้มีความเชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาแนะนำ และกำหนดอำนาจหน้าที่ตำรวจไว้เป็นพิเศษในการช่วยเหลือนำคู่สมรสที่ถูกทำร้ายไปยังสถานพยาบาลทางการแพทย์ และหากผู้เสียหายประสงค์จะย้ายออกจากบ้านตำรวจก็มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือในการขนย้ายทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อให้ผู้เสียหายไปอยู่ในสถานที่อื่นที่ปลอดภัยกว่า

ภาพรวมของกฎหมายในต่างประเทศที่ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวทำให้เป็นบรรทัดฐานให้กฎหมายไทยมีการพัฒนาตามไปด้วยในเรื่องดังกล่าว โดยได้กำหนดพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ขึ้นมาเพื่อคุ้มครองบุคคลผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดดังกล่าวโดยเฉพาะ ซึ่งถือได้ว่ามีกฎหมายกฎหมายให้มีความก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวก็ได้กล่าวถึงในลักษณะที่คล้ายๆ กับของต่างประเทศ กล่าวคือ มุ่งให้ความคุ้มครองเหยื่อตลอดจนฟื้นฟูเหยื่อ และบำบัดรักษา แก่ใจผู้กระทำความผิด ป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดซ้ำ นี้ถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นหลัก แต่ถึงอย่างไรกฎหมายต่างประเทศก็ได้ให้บุคคลในการที่จะพัฒนากฎหมายให้สามารถใช้ให้ได้ผลในเรื่องของการลดอาชญากรรมกลับยังคงพัฒนาไปอีกระดับ โดยในต่างประเทศได้เล็งเห็นและให้ความสำคัญกับแนวคิดใหม่ คือ แนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งในหลายๆ ประเทศกำลังให้ความสนใจเป็นอย่างมากในขณะนี้ ไม่ว่าจะเป็นประเทศเยอรมนีที่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นอย่างมากอีกประเทศหนึ่งเนื่องจากช่วงระยะเวลาไม่นานมานี้ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศหนึ่งที่ประสบปัญหาจำนวนการเกิดอาชญากรรมมากขึ้น และเพื่อต้องการที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวประเทศเยอรมนีจึงเน้นในเรื่องการแก้ไขตัวผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ส่งผลให้ประเทศเยอรมนีนำมาตรการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้กับการกระทำความผิดอาญา โดยเริ่มนำมาใช้เป็นครั้งแรกในคดีความผิดเกี่ยวกับเด็ก ซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดของเยาวชนใน มาตรา 10 และมาตรา 45 ที่ให้อำนาจอัยการละเว้นจากการดำเนินคดี ถ้าเห็นว่าเยาวชนผู้กระทำความผิดตั้งใจที่จะดำเนินการไกล่เกลี่ย และได้พัฒนามาเรื่อยๆ จนใช้ในการกระทำความผิดของผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา 153 a ที่ให้อัยการละเว้นหรืองดเว้นการดำเนินคดีโดยความยินยอมของศาลที่พิจารณา และความยินยอมของผู้ถูกกล่าวหา หากได้มีการ

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการนำโครงการประណอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาใช้ร่วมกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยให้ดุลยพินิจแก่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลในการเบี่ยงเบนคดี กระบวนการไกล่เกลี่ยของประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถนำมาใช้ได้เกือบทุกประเภทความผิด ซึ่งจำนวนคดีที่นำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้จะใช้ทั้งคดีที่เด็กกระทำความผิด และรวมถึงคดีที่มีความร้ายแรงอย่างเช่น ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ซึ่งมีองค์รเฉพาะที่รับผิดชอบทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย³ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดว่าจะเข้าสู่โครงการไกล่เกลี่ยหรือไม่ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ประเทศญี่ปุ่นซึ่งประสบความสำเร็จมากในการลดและจัดการกับอาชญากรรมเพราะเจ้าหน้าที่บ้านเมืองของญี่ปุ่นได้เรียนรู้ว่า การแก้ไขผู้กระทำความผิดและการฟื้นฟูชุมชนเป็นเรื่องสำคัญไม่ว่าตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลต่างมีความคิดร่วมกันที่จะแก้ไขผู้กระทำความผิดยิ่งกว่าการลงโทษโดยตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วผู้กระทำความผิดในประเทศญี่ปุ่นมักจะให้การรับสารภาพ ผู้กระทำความผิดจะต้องขอให้ผู้เสียหายให้อภัยโดยการทำเป็นหนังสือ พร้อมทั้งชดใช้ค่าเสียหายเพื่อบรรเทาทุกข์ ตลอดจนบุคคลในครอบครัวที่เกี่ยวข้องต้องร่วมกันวางมาตรการควบคุมเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยนำหนังสือดังกล่าวมามอบให้กับพนักงานสอบสวน อัยการ ศาล เพื่อนำมาพิจารณาประกอบการดำเนินการกับผู้กระทำความผิด ซึ่งในประเทศญี่ปุ่นนั้นมืองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอย่างเป็นระบบส่งผลให้อาชญากรรมในประเทศญี่ปุ่นลดลงเป็นอย่างมาก

ประเทศออสเตรเลียก็เช่นกันที่ให้ความสนใจกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยนำมาใช้ในสถานีตำรวจในเมือง Wagga Wagga กับการกระทำความผิดอาญา ได้มีการนำมาใช้กับการกระทำความผิดของเด็กเป็นอันดับแรก ได้เริ่มมีการประชุมครอบครัวใช้ในต้นปี 1994 และขยายมาใช้กับการกระทำความผิดของผู้ใหญ่ด้วยประมาณปี 1995 โดยประเทศ

³ กล่าวถึงรายละเอียดแล้วในบทที่ 3 ข้อ 3.6.2.

4.3 วิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมเชิงลงโทษที่ใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยากับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การลงโทษทางอาญาแบบเดิมเป็นการที่รัฐได้บัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อที่จะใช้กฎหมายนั้นเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อย และการลงโทษเป็นเครื่องมือส่งเสริมประสิทธิภาพของกฎหมายโดยวัตถุประสงค์ที่แท้จริง คือ ต้องการให้สมาชิกของรัฐอยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อยและเพื่อคุ้มครองสังคม แม้ว่าการคุ้มครองสังคมจะเป็นจุดมุ่งหมายขั้นสุดท้ายของการลงโทษ โดยในปัจจุบันการลงโทษที่ใช้กันอยู่คือการลงโทษเพื่อการแก้แค้นและทดแทน เพราะความรู้สึกลึกซึ้งของคนส่วนมากยังต้องการให้อาชญากรได้รับผลจากการกระทำผิดที่หนักพอกับความอุกฉกรรจ์ของความผิดที่ได้กระทำลงไป นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐคือผู้พิพากษาจะกำหนดโทษแก่ผู้กระทำผิดรายใด ก็มักจะนึกถึงพฤติการณ์แห่งความร้ายแรงของการกระทำผิดว่าสมควรจะลงโทษหนักเบาเพียงใด วัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อการแก้แค้นและทดแทนนี้จึงยังใช้อยู่ในปัจจุบัน ส่วนการลงโทษเพื่อการยับยั้งหรือป้องกันมิวัตุประสงค์ก็เพื่อจะทำให้ผู้กระทำผิด

1. พยายามไม่ให้ผู้กระทำความผิดประสบกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของเขา ในทางที่เลื่อมลง เช่น การรอกการลงโทษ หรือการแยกประเภทของนักโทษ

2. วิธีการปรับปรุงผู้ต้องโทษในระหว่างคุมขัง ได้แก่ การฝึกหัดอาชีพและให้ การศึกษาอบรมทางศีลธรรม ศาสนา ที่จะให้ผู้กระทำผิดกลับตนเป็นพลเมืองดีต่อไป

3. การให้ความช่วยเหลือหลังพ้นโทษ นักโทษส่วนมากเมื่อพ้นโทษแล้วต้องการกลับตัว เป็นคนดีแต่พบอุปสรรค คือ ไม่สามารถสมัครเข้าทำงานได้

ดังนั้น การช่วยเหลือจึงเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยปรับปรุงผู้กระทำความผิด โดยการตั้ง กองทุนช่วยเหลือการบริการจัดหางานให้ เป็นต้น

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เกิดจากการเปลี่ยนแนวคิดและวิธีคิดที่มีต่อ อาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อ จากเดิมที่มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ต่อต้านและเป็น ปฏิปักษ์ต่อรัฐ รัฐต้องเข้ามาดำเนินการ เหยื่อและผู้เสียหายไม่มีส่วนในกระบวนการ แต่กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ต่อต้าน และเป็นปฏิปักษ์ระหว่าง บุคคลต่อบุคคล ระหว่างผู้กระทำผิดและเหยื่อ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมุ่ง แก้ปัญหาความขัดแย้งโดยให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำของเขา และให้ ความช่วยเหลือและบรรเทาผลร้ายแก่เหยื่อ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่ให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าเป็น ปัญหาความ ขัดแย้งที่เกิดขึ้นอาจยุติได้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้ความสำคัญกับเหยื่อโดยให้ ผู้กระทำผิดยอมรับในหลักการตัดสินของเหยื่อและสมาชิกในชุมชน ด้วยการฟื้นฟูบำบัด และปรับ พฤติกรรมให้เป็นคนดี ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการทศน์เพื่อการแก้แค้นทดแทนที่ให้ความสนใจใน

1. ให้ความสนใจในการฟื้นฟูเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมมากกว่าให้คุณค่าในเรื่องการลงโทษผู้กระทำผิด
2. ยกระดับความสำคัญของเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น ทั้งการให้เหยื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขผู้กระทำความผิด
3. เรียกร้องให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคล และหรือชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อจากการกระทำของเขา
4. กระตุ้นและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้กระทำผิด และให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการตอบสนองความต้องการของเหยื่อและผู้กระทำผิด
5. ให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิด แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขา และการชดเชยและบรรเทาผลร้ายจากการกระทำผิดมากกว่าการลงโทษอย่างเฉียบขาด
6. ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อชุมชน ในการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเพราะมองว่าอาชญากรรมอยู่ในบริบทของสังคมและมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ ของสังคม ดังนั้นการดำเนินงานตามแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงต้องมีการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ผู้กระทำผิด เหยื่อ และชุมชนที่ไม่เหมือนกับกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานศาล กรมคุมประพฤติ ระบบราชทัณฑ์ และผู้กระทำผิดเท่านั้น

4.4 วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นเรื่องใหม่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาการที่จะนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยาในประเทศไทยนั้น ต้องพิจารณาถึงข้อดีข้อเสียที่จะเกิดขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือและคุณภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนประสิทธิภาพของวิธีการสมานฉันท์ที่สามารถนำมาปรับใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยาจากผลการศึกษาผู้เขียนเห็นว่าข้อดีและข้อเสียดังต่อไปนี้

ข้อดี

1. เป็นกระบวนการที่ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายแก่ผู้เสียหายในกรณีที่สามารถบรรลุข้อตกลงการไกล่เกลี่ยได้ ข้อตกลงดังกล่าวจะถูกจัดทำเป็นเอกสารเป็นสัญญาที่ผูกพันคู่พิพาท ส่งผลให้เป็นการระงับข้อพิพาททางแพ่ง ผู้เสียหายจึงไม่ต้องฟ้องร้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายอีก

2. แม้การไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ คู่พิพาทยังมีความรู้สึกเข้าใจกัน มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน เข้าใจความต้องการของแต่ละฝ่าย เข้าใจถึงปัญหาอันเป็นสาเหตุแห่งข้อขัดแย้ง จุดอ่อนจุดแข็งของจุดยืนของแต่ละฝ่าย จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการเปิดโอกาสให้คู่กรณีได้ปรับความเข้าใจและรับรู้ความรู้สึกร่วมกันในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

3. เป็นทางออกที่ดีสำหรับผู้กระทำผิดที่อาจไม่ต้องรับโทษจำคุก ให้อยู่ภายใต้การควบคุมและสอดส่อง และ/หรือซ่อมแซมความเสียหายให้กับเหยื่ออาชญากรรม และหรือทำงานบริการสาธารณะทดแทนความเสียหาย โดยให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการควบคุมความประพฤติ

4. เป็นการเปิดโอกาสให้แก่ผู้กระทำผิด ดังนี้

- แสดงออกซึ่งความรู้สึกสำนึกเสียใจในการกระทำของตน ตลอดจนผลอันเกิดจากการกระทำนั้น

- ผู้กระทำผิดได้รับการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะได้รับความช่วยเหลือและสงเคราะห์ในขั้นตอนการควบคุมและสอดส่องต่อไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูซึ่งโอกาสนี้หากผู้กระทำผิดแสดงความรู้สึกรับผิดชอบ เสียใจต่อการกระทำของตนและขอขมาผู้เสียหายอาจเป็นการจูงใจให้ได้รับการอภัยจากผู้เสียหาย

5. เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย ดังนี้

- ระบายความรู้สึกอันได้รับจากการกระทำนั้น

- มีโอกาสได้รับคำชี้แจงจากผู้กระทำผิดสำหรับคำถามที่ผู้เสียหายยังคิดใจอยู่

- ได้รับความช่วยเหลือและสงเคราะห์ เพื่อบรรเทาผลร้ายอันเกิดจากการกระทำนั้น

- มีโอกาสได้เข้าใจถึงสาเหตุของการกระทำผิด

- การที่คู่กรณีและผู้เกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น รวมถึงผู้มีหน้าที่ในการแก้ไขฟื้นฟูและช่วยเหลือสงเคราะห์ได้มีโอกาสเต็มที่ในการเจรจาและแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดใจในสภาพที่มีกติกา ทุกคนให้ความเคารพในความเสมอภาค ปฏิบัติต่อกันฉันท์มิตร จึงเป็นบรรยากาศที่ดียิ่งกว่าบรรยากาศเคร่งเครียดในศาล

- การไกล่เกลี่ยนี้มุ่งส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างคู่กรณี เฝ้าระวังสัมพันธภาพให้มั่นคงตลอดเวลา เป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชนทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

6. เป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำในระดับจิตสำนึก
7. ผู้กระทำความผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อีกครั้งจากการให้อภัยของผู้เสียหาย
8. กระบวนการนี้ไม่ได้เป็นการลิดรอนอำนาจศาลแต่อย่างใด
9. เป็นการสร้างสันติภาพและความสมานฉันท์ขึ้นในสังคม
10. เป็นการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลหากมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในขั้นตอนของพนักงานสอบสวน หรือประกอบดุลยพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ

ข้อเสีย

1. ต้องเร่งพัฒนาบุคลากรที่มีอำนาจในการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย
2. ทำให้กรมคุมประพฤติมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น
3. อาจมิได้เป็นการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลหากมิได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ประกอบดุลยพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีภริยามีข้อดีมากกว่าข้อเสีย จึงสมควรที่ประเทศไทยจะปรับกระบวนการขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใหม่ โดยการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยา เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในความผิดดังกล่าวมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

4.5 วิเคราะห์การปรับใช้และความเหมาะสมในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยาในประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถือเป็นกระบวนการที่สามารถช่วยป้องกันการกระทำความผิดซ้ำได้ในระดับจิตสำนึก การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเสริมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยา จึงเป็นการเสริมสร้างความยุติธรรม ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน และไม่ทอดทิ้งเหยื่ออาชญากรรม โดยจะมีกระบวนการชดเชยเยียวยาให้แก่ผู้เสียหาย ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับความผิดที่เกิดจากความรุนแรงระหว่างสามีภริยาของประเทศไทยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในข้อที่ 4.1 เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยา เนื่องจากประเทศไทยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมาย

เมื่อมีการพัฒนากฎหมายในเรื่องดังกล่าวส่งผลให้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 บังคับใช้โดยมีวัตถุประสงค์ในการประสานความสัมพันธ์ในครอบครัว ปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำ บำบัดรักษาผู้ถูกระทำ ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อบกพร่องในบางประการดังที่นำเสนอมาแล้วก่อนหน้านี้ แสดงให้เห็นว่ากฎหมายในประเทศไทยมิได้ละเอียดที่จะคุ้มครองตลอดจนรักษาความสัมพันธ์อันดีให้คงมีอยู่ในครอบครัวได้ต่อไป ซึ่งเห็นว่ามีสอดคล้องกับแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เมื่อมีกฎหมายที่สามารถรองรับกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อยู่บ้างแล้ว ทำให้มีช่องทางในการที่จะนำกระบวนการดังกล่าวมาปรับใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยาให้เกิดความเหมาะสม กล่าวคือ

เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีหลายรูปแบบ ซึ่งรูปแบบการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด สอดคล้องกับกลไกทางกฎหมายตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติในเรื่องการให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการพยายามให้คู่ความเจรจาไกล่เกลี่ยกันเพื่อยุติข้อพิพาท และรูปแบบดังกล่าวยังสอดคล้องกับการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ที่เปิดโอกาสให้ศาลพยายามให้คู่ความไกล่เกลี่ยยอมความกันไม่ว่าจะดำเนินกระบวนการพิจารณาไปแล้วเพียงใดก็ตาม

ดังที่นำเสนอมาแล้วว่ากฎหมายที่สามารถรองรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้นั้นยังคงมีข้อบกพร่องในบางประการ เนื่องจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันนั้นมีหลายรูปแบบ และมีระดับที่ค่อนข้างจะรุนแรง เพื่อให้สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมและมีลักษณะที่ชัดเจนมากขึ้น โดยเสนอการปรับใช้ดังนี้

1. เนื่องจากพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 วางกรอบระดับความรุนแรงว่าความรุนแรงนั้นจะต้องไม่เกินขอบเขตการทำร้ายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 จึงสามารถดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายดังกล่าวได้ แต่เนื่องจากความรุนแรงที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันค่อนข้างอยู่ในระดับรุนแรงมากแต่กฎหมายก็ไม่ควรที่จะละเลยในเรื่องการฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำ และบำบัดรักษาบรรเทาทุกข์แก่ผู้ถูกระทำถึงแม้จะเป็นระดับความรุนแรงที่ไม่สามารถใช้วิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อยุติข้อพิพาทได้ จึงควรที่จะกำหนดระดับความรุนแรงให้ชัดเจน โดยวางกรอบระดับความรุนแรงดังนี้

ระดับเบา เป็นความรุนแรงที่ไม่ก่อให้เกิดบาดแผล รวมถึงความรุนแรงต่อจิตใจ

ระดับกลาง เป็นความรุนแรงที่ก่อให้เกิดบาดแผล แต่ไม่ถึงกับก่อให้เกิดอันตรายมากนัก

ระดับหนัก เป็นความรุนแรงที่ทำให้ได้รับอันตรายสาหัส หรือถึงแก่ความตาย ไม่ว่าจะความรุนแรงนั้นจะเกิดขึ้นโดยเจตนา หรือการกระทำโดยประมาท

2. เมื่อมีการวางกรอบระดับความรุนแรงให้มีความชัดเจนแล้ว สามารถที่จะแยกการดำเนินการให้เหมาะสมกับความรุนแรงในแต่ละระดับได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ หากปรากฏว่าความรุนแรงนั้นอยู่ในระดับเบา และระดับกลาง ให้นำรูปแบบการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด (การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท) มาใช้กับกรณีดังกล่าว โดยมีองค์ที่เกี่ยวข้องและมีกระบวนการ ดังนี้

ให้สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวเป็นหน่วยงานหลักในการประสานการปฏิบัติหน้าที่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติงาน รวมถึงติดตามผล

ให้มีศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงเป็นหน่วยงานปฏิบัติในการรับแจ้งเหตุพร้อมทั้งประสานพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าระงับเหตุ

ก่อนที่พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลจะออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการบรรเทาทุกข์ มีอำนาจให้สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และศูนย์ปฏิบัติการให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติผู้กระทำ รวมทั้งมูลเหตุและสาเหตุที่เกิดความรุนแรงเพื่อวิเคราะห์พิจารณาในการออกคำสั่ง

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลมีคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีบรรเทาทุกข์เพื่อระงับความรุนแรงแล้ว ให้ศูนย์ปฏิบัติการดำเนินการประสานความร่วมมือกับแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ในการบำบัดรักษา ฟื้นฟูผู้ถูกระทำ

3. หากความรุนแรงที่ปรากฏนั้นเป็นความรุนแรงที่อยู่ในระดับหนัก การที่จะใช้วิธีการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดนั้นคงเป็นไปได้ยาก แต่กฎหมายก็ไม่ควรที่จะ

ความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาสังคมที่อาจรุนแรงถึงอาชญากรรมที่ต้องใช้ช่องทางพิเศษของกระบวนการยุติธรรม หรือใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อให้ความสำคัญกับเหยื่อหรือผู้เสียหายในฐานะประธานของปัญหามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้เสียหาย และแสวงหาวิธีการที่จะให้ผู้กระทำผิดเยียวยาชดใช้และปรับปรุงนิสัยความประพฤติอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการที่สามารถใช้ได้ ในทุกขั้นตอนทั้งก่อนพิจารณาคดี ระหว่างพิจารณาคดี และภายหลังจากการพิพากษาคดี ดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เหมาะสำหรับความผิดที่ไม่ร้ายแรงก่อนมีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน

2. ขั้นตอนเมื่อคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และก่อนพิพากษาคดี ใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวนเพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ชั้นพนักงานอัยการกรณีประกอบดุลยพินิจในการสั่งฟ้อง หรือยุติคดี ถือเป็นมาตรการที่สอดคล้องและเอื้อต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติ เพราะนอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาคดีสิ้นศาลโดยตรงแล้วยังมีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ในอนาคต ส่งเสริมให้มีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และใช้ในชั้นพิจารณาพิพากษาคดีของศาลก่อนที่จะมีคำพิพากษาอย่างหนึ่งอย่างใด โดยให้ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการรับรองข้อตกลงระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด อาศัยบทบัญญัติตามมาตรา 56 (5) แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งให้อำนาจแก่ศาลตามที่เห็นสมควรในการกำหนดเงื่อนไขอื่น ๆ เพื่อเป็นการแก้ไข ฟื้นฟู หรือป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ

3. ขั้นตอนหลังการพิจารณาพิพากษาคดี ใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในชั้นราชทัณฑ์ กล่าวคือ เมื่อมีการจำคุกผู้กระทำความผิดไประยะหนึ่งแล้ว เมื่อผู้กระทำผิดได้รับการพักโทษ และในช่วงก่อนที่ผู้กระทำผิดจะสิ้นสุดการรับโทษจำคุกกลับคืนสู่ชุมชน

การพิจารณาถึงความเหมาะสมในการที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสังคมไทยนั้น ก็คงจะต้องคำนึงถึงลักษณะของสังคมไทยและกระบวนการยุติธรรมที่เป็นอยู่ใน

ประชาชนมีบทบาทในการรักษาความสงบและปลอดภัยในสังคมน้อยลงหรือไม่มีเลย และรู้สึกว่ามีใช้ฐานะของตน จึงผลักภาระในการรักษาความสงบและปลอดภัยไปให้เจ้าหน้าที่ เช่น ตำรวจและฝ่ายปกครอง คิดความบางประเภทเป็นสิ่งที่สามารถไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทกันได้ ในชุมชนกลับผลักภาระไปให้กระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ดำเนินการชี้ขาด ผลที่ตามมาก็คือ เจ้าหน้าที่ต้องรับภาระหนักทั้งๆ ที่จำนวนและความสามารถจำกัด การทำงานของเจ้าหน้าที่จึงมิได้ผลสมความต้องการทั้งของประชาชนและของเจ้าหน้าที่เอง การที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมนั้น บุคลากรในองค์กรต่างๆ ซึ่งประสบปัญหาในกระบวนการยุติธรรมต่างก็เห็นชอบด้วย เพราะเป็นการลดภาระในเรื่องคดีค้างคั่ง คดีล่าช้า ตลอดจนนักโทษล้นคุก ดังปรากฏตามบทความขององค์กรราชทัณฑ์⁴ ซึ่งกล่าวไว้ว่า กระบวนการยุติธรรมไม่อาจทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้หากขาดความร่วมมือของประชาชน เพราะประชาชนเป็นผู้รู้เหตุการณ์หรืออยู่ใกล้ชิดกับการเกิดอาชญากรรม ดังนั้น การดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมในการจับกุม การสืบสวน สอบสวน การพิจารณาพิพากษาคดี การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจึงต้องอาศัยการสนับสนุนจากประชาชน

⁴ บุษบา เกตุอุดม. (2546). ทักษะผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานบำบัดพิเศษคลองไผ่ต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ศึกษาเฉพาะกรณีวิธีการไกล่เกลี่ย. หน้า 13 – 14.

⁵ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย ข (2545). การปรับกระบวนการทัศน์กระบวนการยุติธรรมไทย: จากการแก้แค้นทดแทนสู่การสมานฉันท์ (อ้างถึงในเอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย). หน้า 10.

⁶ อายุดม์ สินธพพันธ์. (2540). “การพัฒนาขององค์กรกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.” วารสารราชทัณฑ์, 45, 1. หน้า 54 – 55.

สำหรับในประเทศไทยนั้น การนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกใหม่ในประเทศไทย เริ่มจากการจัดการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย ได้มีการนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา กระบวนการยุติธรรมหลายเรื่อง ประเด็นหลักๆ ได้แก่⁷

1. กระบวนการยุติธรรมนั้นถูกผูกขาดโดยรัฐบาลมากเกินไป เป็นเรื่องที่รัฐเข้ามา จัดการเองทั้งหมด ทั้งระบบโดยไม่มีพื้นที่ให้ชุมชนและประชาสังคมเข้ามา มีบทบาทหรือมีส่วนร่วม เป็นปัญหาหนึ่งซึ่งมีความสำคัญ

2. กระบวนการยุติธรรมนั้นมุ่งเน้นที่จะเอาผู้กระทำผิดมาลงโทษ ในบางครั้งล้มที่จะ ให้ความสำคัญต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

3. กระบวนการยุติธรรมจะดึงคดีข้อพิพาทเข้ามาสู่ระบบ ไม่มีกระบวนการส่งเสริมให้ มีการแก้ไขปัญหาในชุมชน การยุติปัญหาในชั้นตำรวจ ชั้นอัยการเท่าที่ควร มีแต่การดึงคดีเข้า ไปสู่ระบบของศาลซึ่งจะทำให้ศาลมีภารกิจมากขึ้น จำนวนคดีก็จะไหลไปสู่ราชทัณฑ์ ทำให้ ราชทัณฑ์มีภารกิจค่อนข้างมากเกินกว่ากำลังที่จะรับได้ ทำให้ผู้กระทำผิดไม่ได้รับการฟื้นฟูที่ เหมาะสมเพราะทรัพยากรที่จำกัด และไม่สามารถที่จะกลับมาเป็นพลเมืองดีของสังคม

ดังนั้นต้องมีระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อให้ สามารถกลับตัวเป็นพลเมืองดีของสังคมโดยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ซึ่ง กระบวนการยุติธรรมของไทยยังไม่ประสบความสำเร็จในส่วนนี้ กล่าวคือ⁸

1. ยังคงละเลยหรือมองข้ามความสำคัญของกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด เพราะว่าความคิดของนักกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม ยังผูกติดอยู่เพียงการวินิจฉัยข้อถูกผิด ของการกระทำ แต่หลังจากการชี้ข้อถูกผิดเช่นนั้นแล้วผู้กระทำผิดจะได้กลับตัวเป็นคนที่มี ประโยชน์แก่สังคมได้หรือไม่เพียงใดยังมีการคำนึงถึงน้อยมาก

2. ระบบการกำหนดโทษยังมีได้คำนึงถึงภูมิหลังของผู้กระทำผิดกันอย่างจริงจัง ซึ่งกฎหมายเปิดช่องให้ทำได้มีการนำรายงานของพนักงานคุมประพฤติมาใช้บ้าง แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย ในทุกกรณีทำให้การกำหนดโทษในบางคดีไม่เหมาะสมกับความผิด

3. ระบบราชทัณฑ์ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดได้อย่างแท้จริง ด้วยเหตุที่ ราชทัณฑ์ในปัจจุบันต้องรับภาระควบคุมผู้ต้องขังและนักโทษจำนวนมากเกินกว่าความสามารถที่จะ

⁷ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ก (2545). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับ กระบวนการยุติธรรมไทย. หน้า 7.

⁸ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ข (2544). ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย. หน้า 38 – 40.

เห็นได้ว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสังคมไทยเป็นเรื่องที่เหมาะสม ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ คือ

1. ลักษณะของสังคมไทยเอื้ออำนวยให้ เนื่องจากการแก้ปัญหาเพื่อให้มีการระงับข้อพิพาทที่กระทำโดยชุมชนเคยมีมาช้านานแล้ว
2. ชุมชนยอมเกิดความพึงพอใจที่เปิดโอกาสให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่ต้องการให้มีความสมัคสมานฉันท์
3. คนไทยยอมรับการเปลี่ยนแปลงหากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการริเริ่มจากองค์กรที่ได้รับการยอมรับ ประกอบกับคนไทยเป็นคนมีน้ำใจให้อภัยพร้อมจะลืมอดีตเริ่มใหม่ได้ไม่ยาก โดยสามารถปรับตัวได้เร็ว

4. บุคลากรในองค์กรของกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันต่างก็ยอมรับว่ากระบวนการยุติธรรมไทยเท่าที่เป็นอยู่นั้นมีข้อบกพร่องและก่อให้เกิดภาระแก่องค์กรเป็นอย่างมาก ซึ่งควรที่จะให้มีการแก้ไขโดยให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระ

ดังที่กล่าวมาข้างต้นการนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยาในประเทศไทยจึงมีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นการมองความผิดที่เกิดระหว่างสามีภรรยาว่ามีเรื่องที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วย ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนจึงต้องเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เป็นการประสานสัมพันธ์ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการปฏิบัติ โดยเน้นการฟื้นฟูความเสียหายให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุด เพื่อการสร้างสรรค์ความสันติให้กลับคืนสู่สังคมและชุมชนให้มีความสามัคคีปรองดองกันได้อีกต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ความรุนแรงในครอบครัวโดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภรรยา สังคมไทยในอดีตที่ผ่านมาแทบกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นมานานแล้ว เพียงแต่ยังมิได้รับการกล่าวขานถึงสาเหตุและผลที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างกว้างขวางมากนัก แต่ในปัจจุบันนี้ผู้คนในสังคมเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นบ้างแล้ว โดยมีนักวิชาการสาขาต่างๆ ได้แสดงความคิดเห็นและพยายามค้นหาสาเหตุที่ทำให้เกิดความรุนแรงขึ้นรวมทั้งหาวิธีที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น แต่ปรากฏว่าในสังคมปัจจุบันลักษณะความรุนแรงที่เกิดระหว่างสามีภรณานั้นค่อนข้างที่จะรุนแรงมาก ไม่ว่าจะถึงขนาดทำให้ผู้ถูกระงทำได้รับอันตรายสาหัส หรืออาจถึงแก่ชีวิตในที่สุด เมื่อเกิดการกระทำเหล่านั้นขึ้นมาแล้วถือได้ว่าเป็นความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและร่างกาย ผู้กระทำความผิดต้องถูกดำเนินการตามกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งได้มุ่งเน้นในการลงโทษแก่ผู้กระทำให้สาสมต่อการกระทำที่เขาได้ทำขึ้น แต่สำหรับกรณีที่เกิดระหว่างสามีภรณานั้นเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนมาก การที่รัฐจะดำเนินการแต่ฝ่ายเดียวโดยมุ่งเน้นแต่การลงโทษ มิได้มีการแก้ไขและฟื้นฟูพฤติกรรมของบุคคลดังกล่าวจึงไม่ล่อยเหมาะสมมากนัก ดังนั้นวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยการใช้เรือนจำอย่างเดียวจึงเป็นการไม่เหมาะสม และแม้ศาลจะใช้ดุลยพินิจรอการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดก็ไม่ได้ทำให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกในความผิดของตน ตลอดจนผู้ถูกระงทำไม่ได้รับการเยียวยา ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในคดีความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรณาไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ทั้งนี้ถึงแม้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 จะได้กำหนดสิทธิเสรีภาพตลอดจนการให้ความสำคัญในกรณีการให้ความคุ้มครองบุคคลในเรื่องการถูกระงทำด้วยความรุนแรงจากบุคคลในครอบครัว แต่ปรากฏว่ายังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายผู้ถูกระงทำไม่ได้รับการเยียวยาเท่าที่ควร ตลอดจนตามประมวลกฎหมายอาญานั้นการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญายังมีการตีความหมายของเหตุจากการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีภรณาเหมือนกับเหตุอาชญากรรมทั่วไป ซึ่งทำให้ไม่สามารถได้ผลสมตามความมุ่งหมายของการแก้ปัญหาคือความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรณา ในเรื่องของการฟื้นฟู แก่ไขตัวผู้กระทำผิดตลอดจนเยียวยาต่อผู้ถูกระงทำ และถึงแม้ว่ากฎหมายจะเล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมีมุมมองว่าการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามีภริยาเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยซึ่งมุ่งเน้นเพียงการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยไม่ได้ให้ความสำคัญต่อผู้เสียหายเท่าใดนัก ซึ่งมาตรการลงโทษทางอาญาสำหรับความรุนแรงที่เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาในภาพรวมนั้นมีทั้งการแก้แค้นทดแทน การข่มขู่ยับยั้ง การป้องกันสังคม แต่ไม่มีการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้กลับคืนมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และแม้ศาลจะใช้มาตรการทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 กับผู้กระทำความผิด ภายใต้การคุมประพฤติตามระยะเวลาที่กำหนด กล่าวคือ หากผู้กระทำความผิดไม่กระทำความผิดภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติ หรือไม่กระทำความผิดในคดีอาญาอื่นๆ อีกก็จะพ้นโทษเป็นอิสระ แต่หากมีการกระทำความผิดเงื่อนไขของการคุมประพฤติหรือกระทำความผิดทางอาญาอื่นๆ อีกก็จะถูกลงโทษตามที่ศาลรอลงอาญา อย่างไรก็ตามแม้การคุมประพฤติจะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอยู่บ้าง แต่ก็มีใช้มาตรการหรือกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูในระดับจิตสำนึกของผู้กระทำความผิด จึงอาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำอีก ทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้สำนึกผิดหรือตระหนักในความผิดของตน การคุมประพฤติจึงเป็นเพียงเงื่อนไขหนึ่งที่ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติตามเพื่อหลีกเลี่ยงโทษจำคุกเท่านั้น ในส่วนทางด้านผู้เสียหายกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในปัจจุบันก็ไม่ได้ให้การเยียวยา

ด้วยเหตุนี้ทำให้เกิดแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นการเปลี่ยนมุมมอง แนวความคิด และวิธีคิดที่มีต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นระหว่างสามภริยา ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบในการกระทำของเขา และให้ความช่วยเหลือบรรเทาผลร้ายแก่เหยื่อ โดยมีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่คู่กรณีรู้สึกถึงว่าปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ยุติ และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดด้วยหลักการยอมรับและบูรณาการเขาเหล่านั้นสู่ชุมชนด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงมีกระบวนการที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมแบบเดิมในเรื่องการให้ความสนใจฟื้นฟูหรือตลอดจนบำบัดแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิด มีการกระตุ้นและสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องในการแสดงความรับผิดชอบของผู้กระทำผิดและการให้การช่วยเหลือสนับสนุนในการตอบสนองความต้องการของเหยื่อและผู้กระทำผิด นอกจากนี้ยังให้โอกาสกับผู้กระทำผิด โดยให้แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาและการชดเชยบรรเทาผลร้ายจากการกระทำผิดมากกว่าการลงโทษอย่างเฉียบขาด แต่การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกรณีดังกล่าวก็มีข้อจำกัดมิได้ใช้ในทุกรณี กล่าวคือหากผู้กระทำผิดมีการกระทำที่ตึงเครียด การกระทำนั้นมีความเสี่ยงสูง เช่น อาจจะมีการทำร้ายร่างกายคู่สมรสเป็นประจำและบ่อยๆ รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จนมีอาจแก้ไขพฤติกรรมได้แล้ว เช่นนี้การที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ก็อาจจะไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ควรให้ศาลใช้ดุลยพินิจลงโทษแล้วแต่กรณีที่ศาลเห็นสมควร

หากได้มีการพัฒนาให้เกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีวิธีการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมที่เกิดระหว่างสามภริยา โดยให้ความสำคัญกับเหยื่อ ตลอดจนถึงความรู้สึของผู้เสียหายเป็นการแสวงหาวิธีการที่จะให้ผู้กระทำผิด เยียวยา ชดเชย และปรับปรุงนิสัยความประพฤติอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น อย่างไรก็ตามในการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับการกระทำความผิดอาญาระหว่างสามภริยาได้นั้น มีข้อเสนอแนะดังนี้

5.2 ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการกำหนดรูปแบบความรุนแรงให้ชัดเจนว่าความรุนแรงขนาดไหน ถือเป็นความรุนแรงที่อยู่ในระดับเบา ระดับกลาง ระดับหนัก เพื่อประโยชน์ในการที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ให้เหมาะสมในแต่ละกรณี กล่าวคือ

ระดับเบา เป็นความรุนแรงที่ไม่ก่อให้เกิดบาดแผล รวมถึงความรุนแรงต่อจิตใจ (ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 391)

ระดับกลาง เป็นความรุนแรงที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ หรือก่อให้เกิดบาดแผล (ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295)

ระดับหนัก เป็นความรุนแรงที่ทำให้ได้รับอันตรายสาหัส หรือถึงแก่ความตาย ไม่ว่าจะความรุนแรงนั้นจะเกิดขึ้นโดยเจตนา ไม่เจตนา หรือการกระทำโดยประมาท (ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 297 มาตรา 290 มาตรา 291)

2. สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด (การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท) มาใช้กับความรุนแรงในระดับเบา และระดับกลาง ภายใต้ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติข้อ 583 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายที่สามารถรองรับกระบวนการดังกล่าวได้

3. สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับความรุนแรงในระดับกลางโดยใช้ในชั้นพนักงานอัยการ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลในครอบครัวและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมในการกำหนดมาตรการให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติตาม เพื่อเป็นแนวทางสำหรับพนักงานอัยการที่จะใช้ประกอบดุลยพินิจในการสั่งฟ้องคดี กล่าวคือ อัยการมีอำนาจในการระงับการฟ้องคดีไว้แล้วกำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติตามภายในเวลาที่กำหนด โดยอาจจะกำหนดว่าผู้กระทำความผิดที่จะขอใช้มาตรการดังกล่าวร่วมกับการประชุมกลุ่มครอบครัวจะต้องให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวน โดยผู้กระทำความผิดต้องยินยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ทุกประการ ตลอดจนอาจจะกำหนดว่าผู้เสียหายจะต้องให้ความยินยอมในการดำเนินการดังกล่าวด้วย

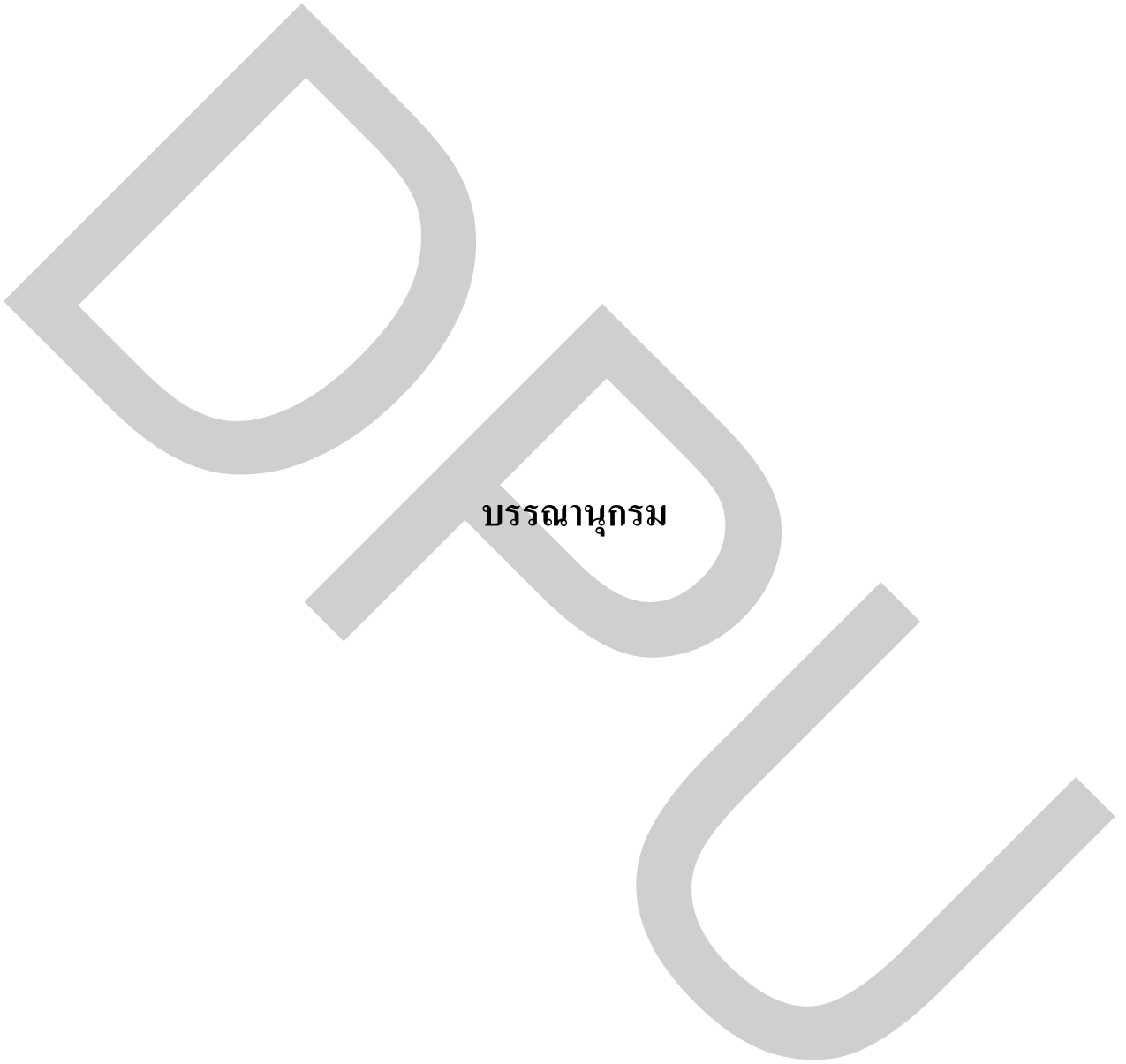
4. สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับความรุนแรงในระดับหนัก ก่อนศาลจะทำคำพิพากษาอาจจัดให้ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย บุคคลในครอบครัว บุคคลในหน่วยงานสหวิชาชีพ ร่วมหารือเพื่อเยียวยาต่อความรุนแรงดังกล่าวในกรณีที่ผู้กระทำความผิดให้การยินยอม โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติ มาตรา 56 (5) แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่า เงื่อนไขอื่นๆ ตามที่ศาลเห็นสมควรกำหนดเพื่อแก้ไข

5. สามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้หลังจากที่ศาลพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดคือใช้ในชั้นราชทัณฑ์ กล่าวคือ เมื่อมีการจำคุกผู้กระทำความผิดไประยะหนึ่งแล้ว เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการพักโทษ และในช่วงก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะสิ้นสุดการรับโทษจำคุกเพื่อกลับคืนสู่ครอบครัวและชุมชนอีกครั้ง

6. ควรจัดให้มีสถานบำบัดหรือฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ตลอดจนผู้ถูกกระทำในกรณีที่เกิดความรุนแรงระหว่างสามีภริยา เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้อำนาจของพนักงานอัยการ และศาลในการใช้ดุลยพินิจกำหนดมาตรการชั่วคราวดังกล่าวข้างต้น

7. หน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องต้องมีการสร้างจิตสำนึกของบุคลากรที่มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ก่อนการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามรูปแบบที่นำเสนอมาใช้อย่างจริงจัง โดยอาจจะมีการจัดอบรมขั้นตอนการดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานจริงได้เข้าใจจุดประสงค์ของกระบวนการดังกล่าวให้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องมากที่สุด

อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความเห็นว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับความรุนแรงที่เป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภริยามีความเหมาะสมเป็นอย่างมาก และเพื่อให้ได้ผล และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งระบบบุคลากร ตลอดจนระบบขององค์กรที่ใช้กฎหมายทั้งหมดที่เกี่ยวข้องต้องตระหนัก ตลอดจนให้ความสำคัญต่อการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้อย่างจริงจัง โดยอาจจะนำมาปรับใช้ในแต่ละแนวทางที่ผู้เขียนได้เสนอไว้ข้างต้นให้เหมาะสมกับในแต่ละกรณี เพื่อพัฒนากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ให้เกิดผลมากที่สุด เพื่อผสมผสานความสัมพันธ์ของบุคคลภายในครอบครัว ตลอดจนเครือข่ายให้มีอยู่ต่อไปได้ โดยองค์กรที่เกี่ยวข้องคงอาจจะนำข้อเสนอแนะของผู้เขียนไปเป็นองค์ประกอบ หรือแนวทางในการแก้ไขปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมต่อไปได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กระทรวงยุติธรรม. (2550). **ยุติธรรมชุมชน รวมงานวิจัย บทความ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชน สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2544). **ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2545). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- โกเมน ภัทรภิรมย์. (2518). **กฎหมายอาญาและอาชญาวิทยาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2528). **คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- _____. (2544). **คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- คณิต ณ นคร. (2540). **รวมบทความด้านวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร.
- _____. (2543). **กฎหมายอาญาภาคทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- _____. (2547). **กฎหมายอาญาภาคทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- คมวิเศษ พัฒนรัฐ. (2537). **การวิเคราะห์สาเหตุการกระทำความผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำจังหวัดนครปฐม**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จิตติ ดิงศักดิ์. (2525). **กฎหมายอาญาภาค 1**. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- _____. (2546). **คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญาภาค 1**. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2548). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การคืนอำนาจแก่เหยื่ออาชญากรรมและชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ไชยเจริญ สันติศิริ. (2506). **คำบรรยายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ฐิติวัฒน์ ยะชัยมา. (2544). รายงานการศึกษาสิทธิสตรี ศึกษากรณีการดำเนินคดีอาญาสามีที่ทำร้ายภรรยา. สาขาบริหารงานยุติธรรม คณะนิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์. (2550). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติในนานาชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอัยการสูงสุด.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2542). คำบรรยายวิชากฎหมายอาญาทั่วไป ว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เดชา สังขวรรณ. (2545). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: เดือนตุลา.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2547). กฎหมายอาญาหลักและปัญหา. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- ประเทือง ธนนิผล. (2545). อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประธาน วัฒนาพาณิชย์. (2526). กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน และกฎหมายเกี่ยวกับความผิดของเด็ก. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก.
- ประเสริฐ เมฆมณี. (2519). ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม (คู่มือเสริมสร้างความก้าวหน้าของตำรวจ พนักงานสอบสวน นักกฎหมาย นักการศึกษาและสิ่งทีประชาชนควรรู้). กรุงเทพมหานคร: บพิธ.
- ผองจิตต์ อธิพัฒน์ทะเล. (2525). สังคมวิทยาว่าด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รณชัย คงสกนธ์. (2543). จัดความรุนแรงด้วยรักและเข้าใจ ร้อยเรื่องรักรุนแรง. กรุงเทพมหานคร: สหประชาพาณิชย์.
- วิสาร พันธนะ. (2545). ลักษณะทั่วไปของกฎหมายอาญาและปรัชญากฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. (2548). ผู้หญิงกับความรุนแรง. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์.
- สุดสงวน สุธีสร. (2543). เขี้ยวอาชญากรรม. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีด.
- หยุด แสงอุทัย. (2523). กฎหมายอาญาภาค 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2545). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: ประกายพริก.

- อุททิส แสนโกศิก. (2525). **หลักกฎหมายอาญา: การลงโทษ**. กรุงเทพมหานคร: กรมอัยการ.
- _____. (2528). **กฎหมายอาญาภาค 1**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.
- อังคณา บุญสิทธิ์. (2545). **ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรัญ สุวรรณบุบผา. (2518). **หลักอาชญาวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

บทความ

- จิตตฤดี วีระเวสส์. (2543, กันยายน). “ความรุนแรงภายในครอบครัว.” **บทบัณฑิตย์**, 56, 3. หน้า 223.
- ประธาน วัฒนวาณิชย์. (2541, ธันวาคม). “การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นทางด้านอาชญาวิทยา.” **บทบัณฑิตย์**, 54, 4. หน้า 11.
- _____. (2544). “แนวความคิดในการลงโทษ.” **วารสารนิติศาสตร์**, 12, 2. หน้า 9.
- วิษณุ เครืองาม. (2517). “ความยินยอม ขอมความตามกฎหมายอาญาสหรัฐอเมริกา.” **วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์**, 2. หน้า 162 – 165.
- อายุตม์ สินธพพันธ์. (2540). “การพัฒนาขององค์กรกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.” **วารสารราชทัณฑ์**, 4, 1. หน้า 54 – 55.

วิทยานิพนธ์

- จรัส รุ่งเรือง. (2547). **การนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก ศึกษากรณีการประชุมกลุ่มครอบครัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- ชนัญญา ชัยสุวรรณ. (2525). **การใช้ดุลยพินิจในการดำเนินคดีอาญาของอัยการ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐะปะนีย์ จุฬารมย์. (2549). **มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในครอบครัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

- ณภัทร กตเวทีเสถียร. (2547). การระงับข้อพิพาทในคดีอาญาโดยกระบวนการยุติธรรมเชิง
 สมานฉันท์: ศึกษาเฉพาะความผิดที่มีผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายอาญา.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
 ธุรกิจบัณฑิตย์.
- บุญยกกาญจน์ อินทรบุตร. (2551). การระงับข้อพิพาททางอาญาโดยชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- บุษบา เกตุอุดม. (2546). ทักษะผู้ต้องขังหญิงที่สถานบำบัดพิเศษคลองไผ่ต่อกระบวนการยุติธรรม
 เชิงสมานฉันท์: ศึกษาเฉพาะกรณีวิธีการไกล่เกลี่ย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 คณะสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชรารัตน์ จิตชุ่ม. (2545). การหลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกโดยงานคุมประพฤติ: ศึกษาเฉพาะอัตราโทษ
 การรอการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- วิยะดา วัจวรรณรัตน์. (2543). วิธีการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ. วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สกล นิสารัตน์. (2545). กฎหมายอาญาและการลงโทษที่เหมาะสม แนวความคิดทางด้านปรัชญา
 และความยุติธรรมทางสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์.
 กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุนิสา เจิมพิพัฒน์. (2546). การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในปัญหาความรุนแรง
 กรณีเป็นความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา
 นิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุภัทรา กรอุไร. (2543). การประนอมข้อพิพาททางอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวิจักขณ์ โฉมวงษ์. (2548). การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย
 รามคำแหง.
- สมยศ วัฒนภิรมย์. (2536). การรอการลงโทษและการรอการกำหนดโทษปรับ. วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สหธน รัตน์ไพจิตร. (2527). ความประสงค์ของการลงโทษทางอาญา: ศึกษาเฉพาะประเทศไทยสมัยใช้
 กฎหมายลักษณะอาญาและประมวลกฎหมายอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อังคณา บุญสิทธิ์. (2545). ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อรรถชัย วงศ์อุดมมงคล. (2548). การใช้มาตรการอื่นแทนโทษทางอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดบางประเภท. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รายงานการวิจัย

วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล. (2545). การประเมินกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยแห่งชาติ.

อุดม รัฐอมฤต. (2548). บทบาทของอัยการในมุมมองของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (รายงานการวิจัยคณะนิติศาสตร์). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอื่น ๆ

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.). (2541). รายงานการอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบของประเทศไทย.

โครงการพัฒนากฎหมายอาญฐานความผิดทางเพศ. (2546). รายงานการวิจัยแนวทางแก้ไขกฎหมายอาญาในฐานความผิดทางเพศ สังคมไทยพร้อมเพียงใด.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2545). การปรับกระบวนการทศน์กระบวนการยุติธรรมไทย: จากการแก้เส้นทดแทนสู่การสมานฉันท์ (เอกสารประกอบ โครงการสัมมนาทางวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประธาน วัฒนาพาณิชย์. (2544). การประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา: แนวทางสันติ (เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2545). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่ สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรมร่วมกับโครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อมร เจริญเกษ. (2546). **ทัศนะของประชาชนต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทย**. สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกวิชัย สอดศรี. (2547). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับงานคุมประพฤติผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่**. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายอาญา.

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550.

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรมคุมประพฤติ. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โครงการครอบครัวสามานฉันท์. สืบค้นเมื่อ

16 เมษายน 2551, จาก <http://203.154.185.6/web/index.php?node/147>

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. โรงซ่อมสามี่ โครงการดีๆ คัดสันดานคนชอบความรุนแรง.

สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2551, จาก <http://www.dmh.moph.go.th/news/view.asp?id=48>

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. สืบค้นเมื่อ 23 เมษายน 2551,

จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=41521> และจาก

<http://www.polsci.chula.ac.th/sumonthip/crime-cj.htm>

ข้อคิดของการดำเนินการตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2552,

จาก <http://www.yimsiam.com/club/board/topicRead.asp>

ความรุนแรงในครอบครัว. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2551,

จาก <http://webboard.siamza.com/view.php?id162755cat15>

มาฆะ จิตตะสังคะ. (2545). ความรุนแรงในครอบครัว สิ่งที่สังคมต้องเรียนรู้เรื่องครอบครัวศึกษา.

สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2551, จาก <http://www.nu.ac.th/office/gentle/violence.htm>
 วิจารย์คดี ดร.นิด้า. สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2552, จาก <http://board.dserver.org/d/damrong/00000011.html>

วีระ นิยมวัน. (2542). ความรุนแรงในครอบครัว. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2551,

จาก <http://www.thaisexuality.ihr.chula.ac.th/activities/news/damage/damage.html>
 หน่วยงานดำเนินการเรื่องความรุนแรง. สืบค้นเมื่อ 11 กันยายน 2552,

จาก <http://www.ryt9.com/s/cabt/293198>.

หัวข้อข่าวเด็ดความรุนแรง. สืบค้นเมื่อ 3 ธันวาคม 2551, จาก <http://news.hunsa.com/detail.php?id10220>

และจาก http://www.dailynews.co.th/web/html/popup_news/Default.aspx?Newsid19117

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

Edwin Sutherland and Donald Cressey. (1996). **Principle of Criminology**. (7th ed.).

New York: JB Lippincott.

Herbert L. Packer. (1968). **The Limits of The Criminal Sanction**.

H.L.A. Hart. (1968). **Punishment and Responsibility**.

Robert W. Drowns and Karen M. Hess. (1995). **Theory Into Practice in Juvenile Justice and a
 Look to the Future**. New York : West.

Sander, Frank E. A. (1976). **Varieties of Dispute Processing Federal Rules Decisions,
 vol. 70**. St. Paul: West.

Sharpe, Susan. (1998). **Restorative Justice: A Vision for Healing and Change**.

Edmonton, Alberta Edmonton Victim offender Mediation Society.

Wayne R. Lafave & Austin W Scott. Jr. (1992). **Criminal Law**. St. Paul Minn.: West.

ELECTRONIC SOURCES

J.O. Haley. (1994). A Spiral of Success Community support is key to Restorative Justice in Japan in *The Ecology of Justice*. Retrieved 16 April 2008, from <http://www.context.org/ICLIB/IC38/Heley.htm>.

Zehr, Howard. (1990). *Changing Lenses : A New Focus for Crime and Justice*. Retrieved 28 April 2008, from <http://www.justice.govt.nz/pubs/reports/1996/restorative/chapter3.html>.

ด
ร
ค
น
ว
ก

ภาคผนวก

พระราชบัญญัติ
คุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว
พ.ศ. ๒๕๕๐

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๐
เป็นปีที่ ๖๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงใน
ครอบครัว

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอม
ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความ
รุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันประกาศใน
ราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า การกระทำใด ๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิด
อันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตราย
แก่ร่างกายจิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำพิศคลง
ธรรมเนียมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด
โดยมิชอบแต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

“บุคคลในครอบครัว” หมายความว่า คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กินกัน
สามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งบุคคลใด ๆ ที่
ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

“ศาล” หมายความว่า ศาลเยาวชนและครอบครัวตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาล
เยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

“เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์” หมายความว่า ค่าทดแทนความเสียหายเบื้องต้นสำหรับเงินหรือทรัพย์สินใด ๆ ที่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวสูญหายไป โดยผลของการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และให้หมายความรวมถึงรายได้ที่สูญหายไป ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการหาที่อยู่ใหม่ และค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็น

“นักจิตวิทยา” หมายความว่า นักจิตวิทยาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“นักสังคมสงเคราะห์” หมายความว่า นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้และให้หมายความรวมถึงพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

“พนักงานสอบสวน” หมายความว่า พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีให้เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในท้องที่ใดไม่มีพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรี ให้พนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัตินี้

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ผู้ใดกระทำการอันเป็นความรุนแรงในครอบครัว ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ให้ความผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นความผิดอันยอมความได้ แต่ไม่ลบล้างความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น หากการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๕๕ ด้วย ให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้

มาตรา ๕ ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว หรือผู้ที่พบเห็นหรือทราบการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว มีหน้าที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้การแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง เมื่อได้กระทำโดยสุจริต ย่อมได้รับความคุ้มครองและไม่ต้องรับผิดทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครอง

มาตรา ๖ การแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๕ อาจกระทำโดยวาจา เป็นหนังสือ ทางโทรศัพท์ วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีการอื่นใด

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้พบเห็นการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือได้รับแจ้งตามมาตรา ๕ แล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่ที่เกิดเหตุเพื่อ

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการตามวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

มาตรา ๗ ถ้ามิได้มีการแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๕ หรือมิได้มีการร้องทุกข์ตามมาตรา ๖ ภายในสามเดือนนับแต่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวอยู่ในวิสัยและมีโอกาสที่จะแจ้งหรือร้องทุกข์ได้ ให้ถือว่าคดีเป็นอันขาดอายุความ แต่ไม่ตัดสิทธิผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือผู้มีส่วนได้เสียจะร้องขอคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

มาตรา ๘ เมื่อมีการร้องทุกข์ภายในอายุความตามมาตรา ๗ แล้ว ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนโดยเร็วและส่งตัวผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว จำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่ได้ตัวผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว แต่หากมีเหตุจำเป็นทำให้ไม่อาจยื่นฟ้องได้ทันภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ขอผิดฟ้องต่อศาลได้คราวละไม่เกินหกวัน แต่ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสามคราวโดยให้นำกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาคดีความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่การกระทำความผิดตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง เป็นความผิดกรรมเดียวกับความผิดตามกฎหมายอื่น ให้ดำเนินคดีความผิดตามมาตรา ๔ วรรคหนึ่ง ต่อศาลรวมไปกับความผิดตามกฎหมายอื่นนั้น เว้นแต่ความผิดตามกฎหมายอื่นนั้นมีอัตราโทษสูงกว่าให้ดำเนินคดีต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีความผิดตามกฎหมายอื่นนั้น โดยให้นำบทบัญญัติทั้งหลายแห่งพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการสอบปากคำผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พนักงานสอบสวนต้องจัดให้มีจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลที่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวร้องขอร่วมอยู่ด้วยในขณะสอบปากคำเพื่อให้คำปรึกษา

ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน ซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอจิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์หรือบุคคลที่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวร้องขอ ให้พนักงานสอบสวนทำ

หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการของพนักงานสอบสวน ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

มาตรา ๕ เมื่อมีการแจ้งตามมาตรา ๕ หรือมีการร้องทุกข์ตามมาตรา ๖ แล้ว ห้ามมิให้ผู้ใดลงพิมพ์โฆษณา หรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนด้วยวิธีใด ๆ ซึ่งภาพ เรื่องราว หรือข้อมูลใด ๆ อันน่าจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวหรือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวในคดีตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้ใดฝ่าฝืนบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๐ ในการดำเนินการตามมาตรา ๘ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีฐานะเทียบได้ไม่ต่ำกว่าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่บุคคลผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเป็นการชั่วคราว ไม่ว่าจะมีการร้องขอจากบุคคลดังกล่าวหรือไม่ โดยให้มีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ได้เท่าที่จำเป็นและสมควร ซึ่งรวมถึงการให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้ารับการรักษาจากแพทย์ การให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์เบื้องต้นตามสมควรแก่ฐานะ การออกคำสั่งห้ามผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้าไปในที่พำนักของครอบครัวหรือเข้าใกล้ตัวบุคคลใดในครอบครัวตลอดจนการกำหนดวิธีการดูแลบุตร

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้เสนอมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ต่อศาลภายในสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่วันออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ หากศาลเห็นชอบกับคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ดังกล่าว ให้คำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์มีผลต่อไป

ในกรณีที่ศาลไม่เห็นชอบด้วยกับคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือมีข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลทำการไต่สวนและมีคำสั่งโดยพลัน หากข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์เพียงพอแก่การวินิจฉัยออกคำสั่ง ศาลอาจแก้ไขเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์หรือออกคำสั่งใดๆรวมทั้งกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมก็ได้

ผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวกับคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลตามมาตรา ๖๖ สามารถยื่นอุทธรณ์คำสั่งเป็นหนังสือขอให้ศาลทบทวนคำสั่งได้ภายในสามสิบวันนับแต่ทราบคำสั่ง ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นที่สุด

ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๑ ในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ตามมาตรา ๑๐ หรือออกคำสั่งใดๆ ได้ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่เหตุการ์ณหรือพฤติการณ์เกี่ยวกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว หรือผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป ศาลมีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติม เปลี่ยนแปลง หรือเพิกถอนคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ หรือคำสั่งใดๆ รวมทั้งกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมก็ได้

ผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๑๒ ในกรณีที่ศาลพิพากษาว่า ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวมีความผิดตามมาตรา ๔ ศาลมีอำนาจกำหนดให้ใช้วิธีการฟื้นฟู บำบัดรักษา คุ้มครองประพฤติกผู้กระทำความผิดให้ ผู้กระทำความผิดชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำทัณฑ์บนไว้ ตามวิธีการและระยะเวลาที่ศาลกำหนดแทนการลงโทษผู้กระทำความผิดก็ได้

ในกรณีที่มีการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องในความผิดตามมาตรา ๔ ให้พนักงานสอบสวนหรือศาล แล้วแต่กรณี จัดให้มีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องนั้น และกำหนดให้นำวิธีการตามวรรคหนึ่งเป็นเงื่อนไขในการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวโดยอนุโลม โดยอาจรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายหรือบุคคลในครอบครัวประกอบด้วยก็ได้ หากได้ปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงและเงื่อนไขดังกล่าวครบถ้วนแล้วจึงให้มีการขอมความ การถอนคำร้องทุกข์ หรือการถอนฟ้องในความผิดตามมาตรา ๔ ได้ หากผู้ต้องหาหรือจำเลยฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวให้พนักงานสอบสวนหรือศาลมีอำนาจยกคดีขึ้นดำเนินการต่อไป

หลักเกณฑ์และวิธีดำเนินการตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา หรือรัฐมนตรีประกาศกำหนด แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๓ ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดให้มีระบบงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการบังคับให้เป็นไปตามมาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ และมาตรา ๑๒ โดยกำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๔ วิธีพิจารณา การยื่น และการรับฟังพยานหลักฐาน หากพระราชบัญญัตินี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕ ไม่ว่าจะพิจารณาดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ยอมความกัน โดยมุ่งถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัวเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้ ประกอบด้วย

(๑) การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

(๒) การสงวนและคุ้มครองสถานภาพของการสมรสในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของชายและหญิงที่สมัครใจเข้ามาอยู่กินฉันสามีภริยา หากไม่อาจรักษาสถานภาพของการสมรสได้ ก็ให้การหย่าเป็นไปด้วยความเป็นธรรมและเสียหายน้อยที่สุด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรเป็นสำคัญ

(๓) การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่ครอบครัวนั้นต้องรับผิดชอบในการดูแลให้การศึกษาแก่สมาชิกที่เป็นผู้เยาว์

(๔) มาตรการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสามีภริยาและบุคคลในครอบครัวให้ปรองดองกันและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองและกับบุตร

มาตรา ๑๖ เพื่อประโยชน์ในการขอมความในคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัว พนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาล แล้วแต่กรณี อาจตั้งผู้ประนีประนอมประกอบด้วยบุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติของกลุ่มความหรือบุคคลที่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือศาลเห็นสมควรเพื่อให้คำปรึกษา หรือช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกัน หรืออาจมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกันก็ได้

เมื่อผู้ประนีประนอมหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายตามวรรคหนึ่งได้ดำเนินการไกล่เกลี่ยตามคำสั่งพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลแล้ว ให้รายงานผลการไกล่เกลี่ยต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลแล้วแต่กรณีด้วย ในกรณีที่การไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จ บุคคลดังกล่าวจะจัดให้มีการทำสัญญายอมความขึ้นหรือจะขอให้เรียกคู่ความมาทำสัญญายอมความกันต่อหน้าพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือศาลก็ได้

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลเห็นว่าสัญญาขอความไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายและความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญาขอความนั้น

มาตรา ๑๓ ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดทำรายงานประจำปีแสดงจำนวนคดีการทำความรุนแรงในครอบครัว จำนวนคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ และจำนวนการละเมิดคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ของพนักงานเจ้าหน้าที่และศาล และจำนวนการขอความ และรายงานต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาเพื่อทราบปีละครั้ง

มาตรา ๑๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่กับออกกฎกระทรวงและระเบียบเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงและระเบียบนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์
นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากปัญหาการแก้ไขการใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีความละเอียดอ่อนซับซ้อนเกี่ยวกับบุคคลใกล้ชิด มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการทำร้ายร่างกายระหว่างบุคคลโดยทั่วไป การใช้มาตรการทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญามุ่งบังคับกับการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวจึงไม่เหมาะสม เนื่องจากกฎหมายอาญามีเจตนารมณ์ที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหรือปกป้องคุ้มครองผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ดังนั้น การมีกฎหมายคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว จึงมีความเหมาะสมกว่าการใช้กระบวนการทางอาญา เพราะสามารถกำหนดรูปแบบวิธีการ และขั้นตอนที่มีลักษณะแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป โดยให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสกลับตัวและยับยั้งการกระทำผิดซ้ำ รวมทั้งสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวไว้ได้ประกอบกับเด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐจากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

บันทึก หลักการและเหตุผลประกอบ

ร่าง กฎกระทรวง

ว่าด้วย ระบบงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการบังคับให้เป็นไป ตามมาตรา 10
มาตรา 11 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

พ.ศ. 2550

หลักการ

ให้มีกฎกระทรวง ว่าด้วย ระบบงานเพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินงานและการบังคับให้เป็นไปตาม
มาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12

เหตุผล

เนื่องจากมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550
กำหนดให้มีกฎกระทรวงจัดระบบงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการบังคับให้เป็นไปตาม
มาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัตินี้ จึงจำเป็นต้องออกกฎกระทรวง
เพื่อกำหนดให้มีระบบงานดังกล่าว

ร่าง

กฎกระทรวง

ว่าด้วยระบบงานเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและการบังคับให้เป็นไป ตามมาตรา 10 มาตรา 11 และ มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

“พระราชบัญญัติ” หมายความว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว

“ศูนย์ปฏิบัติการ” หมายความว่า ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัว

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

“พนักงานสอบสวน” หมายความว่า พนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

“ศาล” หมายความว่า ศาลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีและสถาบันครอบครัวแห่งชาติ

“ผู้อำนวยการ” หมายความว่า ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว

“ปลัดกระทรวง” หมายความว่า ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ข้อ 2 กฎกระทรวงนี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ปลัดกระทรวงรักษาการตามกฎกระทรวงนี้

หมวด 1

อำนาจหน้าที่ของสำนักงานและศูนย์ปฏิบัติการ

ข้อ 4 ให้สำนักงาน เป็นหน่วยงานหลักและประสานงานกับ คณะกรรมการ ศูนย์ปฏิบัติการและหน่วยงานอื่นเพื่อให้การสนับสนุนแก่พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลในการดำเนินการ และการบังคับให้เป็นไปตามมาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัตินี้

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงาน มีหน้าที่ดังนี้

(1) กำหนดนโยบาย แผนปฏิบัติการ และประสานงานกับศูนย์ปฏิบัติการ และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การสนับสนุนการดำเนินการและบังคับให้เป็นไปตามกฎหมายของพนักงานเจ้าหน้าที่และศาล

(2) รวบรวมและติดตามผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายตามมติของคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการที่คณะกรรมการมอบหมาย

(3) ประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้

(4) จัดทำแผนงานงบประมาณ ให้แก่สำนักงาน ศูนย์ปฏิบัติการ และหน่วยงานอื่นเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติและกฎกระทรวงนี้

ข้อ 5 ให้หน่วยงานดังต่อไปนี้ เป็น “ศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัว” ทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติการในการสนับสนุนแก่พนักงานเจ้าหน้าที่และศาล

(1) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ในความผิดที่เกิดในเขตกรุงเทพมหานคร หรือความผิดที่ประมวลกฎหมายอาญาให้ถือว่าเกิดในราชอาณาจักรและไม่อยู่ในเขตจังหวัดใด หรือความผิดที่เกิดนอกราชอาณาจักร

(2) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ในความผิดที่เกิดในเขตจังหวัดนั้น

ให้ศูนย์ปฏิบัติการตามวรรคหนึ่ง ประสานงานกับศูนย์พึ่งได้ (OSCC) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การสนับสนุนพนักงานเจ้าหน้าที่และศาลตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงนี้

ข้อ 6 ให้สำนักงานและศูนย์ปฏิบัติการดำเนินงานสนับสนุนทั้งในความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดในราชอาณาจักรไทยและนอกราชอาณาจักรไทย

หมวด 2

ขอบเขตของการสนับสนุน

ข้อ 7 ให้ศูนย์ปฏิบัติการให้ข้อเท็จจริงแก่พนักงานเจ้าหน้าที่และศาล เพื่อดำเนินการและบังคับให้เป็นไป ตามมาตรา 10 มาตรา 11 และ มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติ ดังนี้

(1) ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่

(1.1) ความเสียหายเบื้องต้นที่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ได้รับ หรือสูญเสียไป รายได้ที่สูญเสียไป ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการหาที่อยู่ใหม่และค่าใช้จ่ายอื่นๆที่จำเป็นจากการถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

(1.2) ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับอันตรายที่ผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวอาจถูกระทำด้วยความรุนแรงซ้ำจากผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว

(2) ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่

(2.1) สภาพความจำเป็นที่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวจะต้องเข้ารับการรักษาจากแพทย์ รวมทั้งการฟื้นฟูและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

(2.2) พฤติการณ์ของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวที่จะก่อให้เกิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัวซ้ำ เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลพิจารณาสั่งห้ามผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้าไปในที่พำนักของครอบครัว หรือเข้าใกล้ตัวบุคคลใดๆในครอบครัว

(2.3) พฤติการณ์ของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากมีคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์ของพนักงานเจ้าหน้าที่และศาล

(2.4) สภาพข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว สภาพครอบครัวและความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว เพื่อให้ศาลมีคำสั่ง หรือคำพิพากษาตาม มาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัตินี้ เพื่อกำหนดวิธีการให้ใช้การฟื้นฟู บำบัดรักษา คุ้มครองประพฤติกให้ชดใช้เงินช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ ทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว หรือทำทัณฑ์บน แทนการลงโทษจำคุก

(3) ข้อเท็จจริงที่เป็นมูลเหตุก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว

(4) ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับสภาพการดูแลบุตร เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลออกคำสั่งเกี่ยวกับการดูแลบุตร ดังนี้

(4.1) การดูแลบุตรซึ่งเป็นเด็กซึ่งไม่ถึงเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

(4.2) สภาพอันตรายที่จะเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจของบุตรอันเกิดจากการที่บุตรอยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง

(4.3) สภาพความเป็นอยู่ การเลี้ยงดู อุปนิสัย และความประพฤติของบุตร อันน่าจะทำให้เกิดความเสี่ยงในการกระทำความผิดหรือจำเป็นต้องคุ้มครองสวัสดิภาพ

ข้อ 8 ให้ศูนย์ปฏิบัติการประสานงานกับหน่วยงานหรือเจ้าพนักงาน ดังต่อไปนี้ เพื่อสนับสนุนการบังคับตามคำสั่งของเจ้าพนักงานหรือคำสั่งและคำพิพากษาของศาล

(1) รับเรื่องราวเกี่ยวกับการฝ่าฝืนคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาล ซึ่งตั้งตามมาตรา 10 มาตรา 11 และมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัตินี้ และแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลทราบ

(2) ประสานงานกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน เช่น กรมสุขภาพจิต กรมอนามัยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ องค์กรเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับเด็ก สตรีและครอบครัว บ้านพักฉุกเฉิน เครือข่ายชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ความช่วยเหลือหรือคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวตามพระราชบัญญัตินี้

(3) ประสานงานกับหน่วยงานหรือเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาล กรมราชทัณฑ์ กรมการปกครอง และกรมคุมประพฤติ ในการดำเนินการแก่ผู้กระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้

การดำเนินการตามอำนาจและหน้าที่ตามวรรคแรก ศูนย์ปฏิบัติการ อาจมอบหมายให้ องค์กรเอกชน หรือหน่วยงานของรัฐที่ยินยอมดำเนินการแทนได้ และให้ถือว่าผู้ที่ได้รับมอบหมาย นั้นมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ที่มอบหมาย

หมวด 3

การบังคับตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน คำสั่งหรือคำพิพากษาของศาล

ข้อ 9 ให้ศูนย์ปฏิบัติการ ประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ดังต่อไปนี้

(1) ประสานความร่วมมือกับแพทย์ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อตรวจร่างกายหรือจิตใจและให้คำปรึกษาแก่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวในสถานพยาบาลของรัฐ หรือสาธารณสุขจังหวัด หรือสถานพยาบาลของเอกชน หรือสถานที่พักพิงของรัฐหรือเอกชนที่อยู่ในเขตรับผิดชอบ

(2) ในกรณีที่มีความจำเป็น อาจจัดให้มีสถานที่การสอบปากคำผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ในสถานที่ที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวโดยคำนึงถึง เพศ อายุ สภาพจิตใจ และพฤติกรรมอื่นๆ ประกอบ และจัดให้มีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นใด เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานสอบสวนสามารถรวบรวมข้อเท็จจริงหรือสอบปากคำผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวได้โดยไม่ทำให้ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวได้รับผลกระทบต่อร่างกายหรือจิตใจซ้ำจากการสอบปากคำ

(3) จัดให้มีที่พักที่เหมาะสมและปลอดภัยแก่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว นับแต่ได้รับแจ้งเหตุ หรือประสานงานเพื่อให้ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเข้าพักในบ้านพักฉุกเฉินหรือสถานแรกรับ จนกว่าจะปลอดภัยจากการถูกกระทำด้วยความรุนแรงซ้ำ

(4) ประสานกับหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนเพื่อให้ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวได้รับการรักษาร่างกายหรือฟื้นฟูจิตใจ ในกรณีที่ได้รับอันตรายจากการกระทำความรุนแรงในครอบครัว

(5) จัดหาอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ หรือจัดให้มีการทำงานระหว่างที่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวพักอยู่ในศูนย์ปฏิบัติการ หรือบ้านพักฉุกเฉินหรือสถานแรกรับ ในกรณีที่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวร้องขอ

(6) ในกรณีที่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงร้องขอค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา ให้ประสานงานกับ กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อให้ผู้นั้นยื่นขอรับค่าตอบแทน

ข้อ 10 เมื่อมีคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่และศาลเกี่ยวกับผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวให้ศูนย์ปฏิบัติการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ประสานความร่วมมือกับแพทย์ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์เพื่อตรวจร่างกายหรือ จิตใจ และให้คำปรึกษาแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ในสถานพยาบาลของรัฐ หรือสาธารณสุขจังหวัด หรือสถานพยาบาลของเอกชนหรือสถานที่พักพิงของรัฐหรือเอกชนที่อยู่ในเขตรับผิดชอบ เมื่อมีคำสั่งให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้ารับการตรวจรักษาจากแพทย์ตามมาตรา 10 และ 11 แห่งพระราชบัญญัตินี้

(2) จัดให้มีที่พักที่เหมาะสมและปลอดภัยแก่ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว นับแต่มีคำสั่งห้ามเข้าที่พำนัก หรือห้ามเข้าใกล้ตัวผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง หรือประสานงานกับหน่วยงานอื่น เพื่อให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวเข้าพักในสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้ผู้นั้นกระทำความรุนแรงซ้ำ

(3) ประสานกับหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชนเพื่อให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวได้รับการฟื้นฟูจิตใจ บำบัดรักษา คุ้มครองประพฤติ หรือทำงานบริการสาธารณะ ตามคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัตินี้

(4) รายงานผลการปฏิบัติตามคำสั่ง หรือพิพากษา ต่อศาล เกี่ยวกับการฟื้นฟู บำบัดรักษา การปฏิบัติตามเงื่อนไขระหว่างถูกคุม ควบคุมประพฤติ การทำงานบริการสาธารณะ ละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว และการทำทัณฑ์บนของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว

(5) ติดตามและประเมินผลความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวและผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ตลอดจนสมาชิกในครอบครัว ทั้งก่อนและหลังการมีคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาการออกคำสั่งเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเงื่อนไขในคำสั่งหรือคำพิพากษา ตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด 4

การได้ข้อเท็จจริงและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น

ข้อ 11 ก่อนที่จะมีการออกคำสั่งตามมาตรา 10 และมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเจ้าหน้าที่และศาล มีอำนาจขอให้สำนักงาน และศูนย์ปฏิบัติการ แจ้งข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับ อายุ ประวัติความประพฤติ สุขภาพกายและจิตของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว รวมถึงมูลเหตุของการที่ก่อให้เกิดการกระทำความรุนแรงในครอบครัว เพื่อใช้ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุเพื่อพิจารณาสั่งการได้อย่างถูกต้อง

ในกรณีฉุกเฉินโดยมีเหตุอันสมควร ที่ต้องรีบสั่งการตามมาตรา 10 และ 11 แห่งพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเจ้าหน้าที่และศาลอาจออกคำสั่งเท่าที่จำเป็นก่อนที่จะได้รับข้อเท็จจริงตามวรรคหนึ่งได้

ข้อ 12 ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่เห็นสมควรรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นในครอบครัวประกอบก่อนการทำการบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อการขอความ ถอนคำร้องทุกข์ หรือถอนฟ้อง ตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ให้ศูนย์ปฏิบัติการประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าร่วมให้ความคิดเห็นตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ออกตามความมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัตินี้

หมวด 5

ระบบข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงในครอบครัว

ข้อ 13 ให้สำนักงานจัดทำระบบข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัว ดังต่อไปนี้

(1) จัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนสถิติคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวจำนวนคำสั่งกำหนดมาตรการ หรือวิธีการบรรเทาทุกข์ และ จำนวนการละเมิดคำสั่งกำหนดมาตรการหรือวิธีการบรรเทาทุกข์ จำนวนการขอมความ โดยจัดทำระบบข้อมูลเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อรายงานต่อคณะรัฐมนตรี และ รัฐสภา และเพื่อทราบสถานการณ์การกระทำความผิด การปฏิบัติตามมาตรการทางกฎหมาย และการวางแผนในการป้องกันและควบคุมการกระทำความรุนแรงในครอบครัว

(2) จัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติครอบครัวและการใช้ความรุนแรงในครอบครัวประวัติของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวและการดำเนินคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวที่เป็นระบบเดียวกันและสามารถให้พนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการศาล พนักงานคุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ หรือหน่วยงานอื่นที่บังคับใช้กฎหมาย นำข้อมูลเข้าสู่ระบบ รวมถึงสามารถสืบค้นข้อมูลและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

การจัดเก็บข้อมูลตาม (1) และ (2) ให้จัดเก็บเป็นเอกสารหรือจัดเก็บด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

ระบบข้อมูลใน (2) ต้องมีมาตรการควบคุมการใช้และการรักษาความลับของข้อมูลตามระดับของผู้ใช้ข้อมูล เพื่อให้การติดตามผลการดำเนินคดีและการสืบค้นประวัติการกระทำความรุนแรงในครอบครัวของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวสามารถตรวจสอบได้รวดเร็ว ถูกต้อง และรักษาความลับของผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว และผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ให้คณะกรรมการประสานงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้จัดเก็บข้อมูลและแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงในครอบครัวในระบบข้อมูลที่ได้จัดทำตามวรรคหนึ่ง

หมวด 6

การฝึกอบรม การแต่งตั้ง และค่าตอบแทน

ข้อ 14 ให้สำนักงาน และหน่วยงานอื่น จัดฝึกอบรม พนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่รัฐมนตรีมอบหมายให้เป็นพนักงานสอบสวน และผู้ประนีประนอมซึ่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษา หรือใกล้เคียงตามพระราชบัญญัตินี้ตามหลักสูตรที่สำนักงานกำหนด ทั้งนี้ ศูนย์ปฏิบัติการหรือหน่วยงานอื่นจะจัดฝึกอบรมเองหรือส่งบุคลากรของตนเข้ารับการฝึกอบรมซึ่งจัดโดยสำนักงานก็ได้

ให้สำนักงานจัดเพิ่มเติมความรู้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายอาญา เกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้

ให้สำนักงานมีหน้าที่ช่วยเหลือศูนย์ปฏิบัติการและหน่วยงานตามวรรคหนึ่ง โดยให้ข้อมูลเอกสารหรือสิ่งอื่นใดในการจัดฝึกอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานสอบสวนและผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียงโดยศูนย์ปฏิบัติการหรือหน่วยงานนั้น

ข้อ 15 ผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานสอบสวน ตามหลักสูตรของสำนักงาน มีสิทธิได้รับการเสนอชื่อเพื่อให้รัฐมนตรีแต่งตั้งเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้ประนีประนอมที่ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรของสำนักงานมีสิทธิได้รับการแต่งตั้งจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลเพื่อให้คำปรึกษาและช่วยเหลือในการใกล้เคียง

ข้อ 16 ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานสอบสวน แพทย์ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประนีประนอม ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ มีสิทธิได้รับค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

ประกาศ ณ วันที่

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – นามสกุล

นางสาวทัศนีย์ แสงสุข

วัน เดือน ปีเกิด

วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2526

ที่อยู่

33 หมู่ 2 ตำบลพุดินนา
อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

วุฒิการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ปีการศึกษา 2547

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

เจ้าหน้าที่แผนกหลักสูตรและการสอน (สำนักวิชาการ)
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต